

TAMPEREEN YLIOPISTO

Päivi Mattila

Ehdottomasti erikoistoimittajia

Toimittajien kokemuksia ympäristöjournalismin tekemistä mahdollistavista ja rajoittavista tekijöistä

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Kesäkuu 2014

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

MATTILA, PÄIVI: Ehdottomasti erikoistoimittajia. Toimittajien kokemuksia ympäristöjournalismin tekemistä mahdollistavista ja rajoittavista tekijöistä

Pro gradu -tutkielma, 108 s., 4 liites.

Tiedotusoppi

Kesäkuu 2014

Erillistä ympäristöjournalismia ei enää näytä olevan olemassa, vaan ympäristökysymysten käsittely on sulautunut osaksi journalismin valtavirtaa. Tutkin työssäni, miten ympäristöjournalistit itse kokevat nykyisen tilanteen ja miten ympäristökysymysten asema journalismin kentällä on heidän nähdäkseen muuttunut. Aineistoni koostuu kahdeksan ympäristökysymysten käsittelyyn suuntautuneen journalistin teemahaastattelusta. Haastateltavat ovat seuranneet ympäristöjournalismin kehitystä useiden vuosikymmenten ajan. Heidän joukossaan on vakituksessa työsuhteessa olevia toimittajia ja freelancereita.

Teoreettisena viitekehyksenä työlleni toimii Shoemakerin ja Reesen (1991) esittämä mediasosiologinen vaikutushierarkiamalli journalismin sisältöihin vaikuttavista tekijöistä. Tutkin ympäristökysymysten käsittelyä niiden mahdollisuuksien ja rajoitteiden kannalta, joita journalismin ammattikulttuuri, työnantajat, tietolähteet ja yhteiskunnallinen ilmapiiri asettavat toimittajille. Omassa erityisluvussa tarkastelen ympäristöjournalismin lähihistoriaa ja nykytilaa Yleisradiossa.

Haastateltavien kokemusten mukaan ympäristökysymysten käsittely on muuttunut sosiaalisesti aiempaa hyväksyttäväksi asiaksi. Ihmisläheisen journalismin ihanne on antanut tilaa kuluttajavalintojen ympäristövaikutusten käsittelylle. Haastateltavat kuitenkin korostavat, että yleistoimittajalla on rajalliset mahdollisuudet tarttua ympäristökysymyksiin. Ympäristökysymysten koetaan myös jääneen mediassa talouspuheen varjoon.

Näiden tutkimustulosten perusteella katson, että toimittajien erikoistuminen ja erikoistoimittajien palkkaaminen on tarpeen, jotta Suomessa tehtäisiin tutkivaa ja ympäristömuutoksia taustoittavaa, kriittistä ympäristöjournalismia. Toimittajan asiantuntemus tarkoittaa muun muassa ympäristökysymysten mekanismien tuntemusta ja lähdeverkostoja. Nykyisellään ympäristökysymysten syvällisempi käsittely uhkaa jäädä journalismin kentällä vähälle huomiolle.

Teorian osalta täydennän tutkimuksessani Shoemakerin ja Reesen mallia. Mallin sisältämä oletus vaikutusten jäykästä hierarkiasta ei kaikilta osin päde aineistossani, vaan ympäristötoimittaja voi joiltain osin toimia rakenteita vastaan. Haastatteluaineistoni vaikuttaisi viittaavan myös siihen, että journalistien ja ympäristöjärjestöjen välinen suhde on vuorovaikutteinen.

asiasanat: ympäristöjournalismi, erikoistoimittajat, mediasosiologia, yhteiskunnallinen ilmapiiri, haastattelututkimus

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
1.1 Mitä on ympäristöjournalismi?	3
1.2 Tutkimuksen rakenne	6
2 Ympäristökysymykset suomalaisen median agendalla	8
2.1 Ympäristöajattelun ja -journalismin alku	8
2.2 Ympäristökysymysten käsittelyn viimeaikainen kehitys	11
3 Teoria journalismin sisältöihin vaikuttavista tekijöistä	13
3.1 Shoemakerin ja Reesen vaikutushierarkiamalli	13
3.2 Mörän esittämä selitysmallin kritiikki	15
3.3 Tämän tutkimuksen teoreettinen jäsennys	18
4 Ympäristökysymysten käsittelyyn vaikuttavia tekijöitä	22
4.1 Ympäristökysymysten valikoituminen jutuiksi	22
4.2 Journalistien erikoistuminen	26
4.3 Kiistojen kenttä	28
5 Tutkimusmenetelmät ja aineisto	32
5.1 Tutkimuskysymykset	32
5.2 Teemahaastattelu aineistona	33
5.3 Haastatteluaineiston kuvaus	35
5.4 Haastatteluaineiston analyysi	38
6 Aiheiden valikoituminen ja tapa lähestyä niitä	42
6.1 Pitkäkestoiset prosessit ovat haaste	42
6.2 Ihmisläheisyyden kahdet kasvot	45
7 Yleis- ja erikoistoimittajat	51
7.1 Kaikilla on perustiedot	51
7.2 Erikoistuminen tuottaa omat uutiset	53
7.3 Yleistoimittajalle ei anneta edellytyksiä tehdä	57
8 Lähdesuhteet	61
8.1 Organisaatiot keskittävät viestintäänsä	61
8.2 Ympäristöjärjestöjen muuttuva asema	66
9 Yhteiskunnallinen ilmapiiri	71
9.1 Yleisesti hyväksytty, mutta ei kaikkialla kannustettu aihealue	71
9.2 Talouden ja ympäristön hankala suhde	75
9.3 Case Yle: Kukoistus hiipui, eli erikoisohjelmista läpäisyperiaatteeseen	81
10 Ympäristö ja journalismi 2010-luvun Suomessa	87
10.1 Valtavirtaistunut ympäristöjournalismi, unohdettu ympäristö?	87

10.2 Tutkimuksen tulosten suhde Shoemakerin ja Reesen malliin.....	90
10.3 Kysymyksiä tuleville ympäristöjournalismin tutkimuksille	95
10.4 Oman oppimisen arviointia	97
Lähdeluettelo.....	99
Haastattelut.....	99
Kirjallisuus	99
Internet	105
Kuvat.....	108
Liitteet	108

1 Johdanto

Mediatutkija Esa Väliverronen (2012) otsikoi ympäristöjournalismin nykytilaa käsittelevän artikkelinsa pysäyttävästi: ”Ympäristöjournalismin nousu ja tuho”. Hän toteaa, että mediatalat ovat lakkauttaneet ympäristöjournalismin erikoisfoorumeita ja erikoistoimittajien vakansseja niin Suomessa kuin maailmallakin. Samanaikaisesti ympäristökysymykset ovat Väliverronen mukaan lyöneet itsensä läpi kaikkialla yhteiskunnassa ja journalismissa. Väliverronen selittää ristiriitaiselta vaikuttavaa tilannetta seuraavasti:

[En tarkoita] ympäristöjournalismilla kaikkea ympäristöaiheiden käsittelyä mediassa, vaan erityistä journalismin uudistusliikettä, joka vaikutti maailmalla 1970-luvun lopulta 1990-luvulle. Se haastoi perinteisen ”objektiivisen” journalismin ja otti vahvasti kantaa ympäristöasioiden puolesta. Se näyttää tulleen erään kehityskaaren päähän: ympäristöjournalismi on sulautunut osaksi valtavirtaa.

Lähden tässä työssä selvittämään, miltä nykytilanne näyttää ympäristökysymyksiin suuntautuneiden pitkän linjan toimittajien näkökulmasta, niiden joita Väliverronen olettaakseni kutsuisi ympäristöjournalisteiksi.

Tarkastelen ympäristökysymysten käsittelyä journalismin harjoittamiseen vaikuttavien median sisäisten tekijöiden ja median toimintaympäristön kannalta. Journalismin tutkimuksessa on 2010-luvulla kiinnitetty huomiota mediataloissa tehtyihin henkilöstöleikkauksiin (Nikunen 2011) ja siihen, että media on alkanut lähestyä juttuaiheita entistä ihmisläheisemmin (Hujanen 2009). Ympäristökysymyksistä puolestaan voidaan esittää, että ne huomioidaan yhteiskunnallisessa toiminnassa aiempaa läpäisevämmiin. Toisaalta nyt eletään taloudellisessa laskusuhdanteessa, ja kun globaali ja Suomen talous viimeksi kääntyi alaspäin 1990-luvun alkupuolella, ympäristösuojelunäkökulmien painoarvo laski julkisuudessa. Ympäristö sai antaa tilaa muille yhteiskunnallisille ongelmille. (Hansen 2010, 22–24; Väliverronen 1996, 84.)

Ympäristöjournalismia ja ympäristöjournalisteja on tutkittu varsinkin 1990-luvun alussa, jolloin ympäristöjournalismilla oli vähän samantapainen noste kuin datajournalismin tärkeyden korostamisella nyt. Ympäristökysymykset olivat medialle verrattain uudehko puheenaihe, ja ympäristökysymyksistä kiinnostuneet toimittajat kävivät vilkasta keskustelua siitä, että toimitusten asiantuntemuksen tason on nouseva, jotta ympäristökysymykset tulisivat käsitellyiksi. Monet puhuivat erikoistoimittajien puolesta. Toisaalta korostettiin, että jokaisen journalistin tulee tuntea ympäristönsuojelukysymykset, eikä niitä voi jättää harvojen erikoistoimittajien huoleksi. (Lappalainen 1991.)

Olen itse seurannut ympäristökysymyksiä varhaisesta nuoruudesta asti ja osallistunut ympäristöliikkeen toimintaan. Sen vuoksi olen ollut erityisen kiinnostunut ympäristöteemojen käsittelystä myös journalismin kentällä. Marraskuussa 2010 osallistuin Yleisradion, Viestintä- ja kehityssäätiö Vikesin, Ympäristötoimittajien yhdistyksen ja Suomen luonnonsuojeluliiton yhteistyönä järjestämään Ympäristöjournalismin päivään Helsingissä. Tapahtuman yhteydessä osallistujia pyydettiin arvioimaan suomalaisen ympäristöjournalismin senhetkistä tilaa. Tämä pieni kysely oli oman tutkimukseni taustainnoittaja.¹

Kyselyssä toimittajat ja ympäristöasiantuntijat luonnehtivat ympäristöjournalismin tasoa keskinkertaiseksi. Vastaajien mielestä monet ympäristökysymykset, kuten ekosysteemipalvelut² ja luonnon monimuotoisuus sekä sen häviö, olivat saaneet mediassa liian vähän huomiota. Heidän mielestään tutkivaa ympäristöjournalismia pitäisi tehdä enemmän. Toimittajien asiantuntemusta ympäristökysymyksissä pidettiin keskinkertaisena tai huonona. (Suomen luonnonsuojeluliitto 2010.)

Kyselyn tulos ei ole suoranainen yllätys. Journalistit ja asiantuntijat arvioivat omaa alaansa koskevaa journalismia luultavasti aina kriittisesti. Mutta miksi näin on, miksi tietyn tyyppiset ympäristökysymykset valikoituvat juttujen aiheiksi ja toiset jäävät journalistien katseen ulkopuolelle? Entä mikä vaikuttaa siihen, millä tavoin näitä aiheita lähestytään? Tässä tutkimuksessa kysyn asiaa journalisteilta itseltään.

Tutkimuskysymykseni tässä työssä on seuraava: Mikä on ympäristöjournalistien kokemus ympäristöjournalismin tekemisestä?

Tutkin työssäni ympäristöjournalistien kokemuksia seuraavanlaisten alakysymysten avulla:

1. Minkälaiset ympäristökysymykset valikoituvat juttujen aiheiksi ja miten aiheita käsitellään haastateltavien kokemuksen mukaan?
2. Mikä on erikoistumisen vaikutus ympäristökysymysten käsittelyyn ja minkälaiset mahdollisuudet yleistoimittajalla on käsitellä ympäristökysymyksiä haastateltavien kokemuksen mukaan?

---

¹Kyselyyn vastasi 36 henkeä, joista toimittajia oli 19, eli noin puolet. Ympäristöjournalismin päivän ohjelma on julkaistu osoitteessa <http://www.vikes.fi/2010/10/25/ymparistojournalismin-paiva-12-11-2010-klo-09-16/> Viitattu 16.5.2014.

²Ekosysteemipalvelujen käsitteellä tarkoitetaan kaikkia ihmisen luonnosta saamia aineellisia ja aineettomia hyötyjä. Ne ovat luonnonvaroja sekä luonnon toimintaan liittyviä asioita: käsite kattaa esimerkiksi pohjaveden puhdistumisen ja hyönteisten tekemän kasvien pölytyksen. Käsitteen avulla on pyritty tuomaan esille, että ekosysteemien suojelu tulee taloudellisesti paljon halvemmaksi kuin näiden luonnon hoitamien palvelujen korvaaminen keinotekoisilla vaihtoehdoilla.

3. Mikä on toimittajien näkemys vuorovaikutuksesta ympäristöaiheisissa jutuissa hyödynnettävien tietolähteiden kanssa?
4. Miten haastateltavat katsovat toimitusten ja yhteiskunnan ilmapiirin vaikuttavan ympäristökysymysten käsittelyyn?

Tutkimukseni pohjautuu Shoemakerin ja Reesen (1991) esittämään teoreettiseen vaikutushierarkiamalliin, joka käsittelee journalismin sisältöihin vaikuttavia tekijöitä. Tarkentavat kysymykset rakentuvat Shoemakerin ja Reesen mallin sekä aikaisemman ympäristöjournalismia ja journalismia yleisesti koskevan tutkimuksen pohjalle.

Työn kuluessa kyseinen malli alkoi näyttää riittämättömältä siitä puuttuvan vuorovaikutteisuuden ja sen jäykän hierarkisuuden vuoksi. Esittelen oman täydennykseni ja sen perustelut mediasosiologiaa käsittelevän teorialuvun päätteeksi (luku 3.3, s. 18–21). Työni viimeisessä luvussa (luku 10.2, s. 90–94) pohdin, mitä oman työni tuloksista voi sanoa suhteessa Shoemakerin ja Reesen malliin.

1.1 Mitä on ympäristöjournalismi?

Käytän tutkimuksessani *ympäristön* käsitettä kahdessa eri merkityksessä. Sanalla on perinteisesti viitattu kaikkeen, mikä ympäröi ja on lähellä jotakin kohdetta. Tällaiset tekijät voivat olla sekä maantieteellisiä että sosiaalisia. Voidaan puhua esimerkiksi lasten kasvuympäristöstä tai, kuten omassa tutkimuksessani, median ja journalistien toimintaympäristöstä. (Haila 2001, 9–11.)

Ympäristöllä on lisäksi modernimpi erityismerkitys, jonka sana on saanut ympäristönsuojelun, -politiikan ja -sosiologian piirissä viime vuosikymmenten mittaan. Tässä yhteydessä sanalla viitataan luonnonympäristöön ihmiskunnan elinympäristönä ja ihmisten ongelmalliseen vuorovaikutukseen sen kanssa. Ihmisten luontoa tuhoavat toimet uhkaavat myös inhimillisen olemassaolon aineellista perustaa. (Emt.) Ympäristön uusi merkitys syntyi 1960- ja 1970-luvuilla niin kutsutun ympäristöherätyksen yhteydessä, mistä kerron lyhyesti luvussa 2 (s. 8). Viitataan työssäni pääasiassa tähän ympäristön moderniin merkitykseen.

Kaikella ihmistoiminnalla on ympäristövaikutuksia suuntaan tai toiseen, mutta kaikki journalismi ei ole *ympäristöjournalismia*. Ei ole mielekäästä ajatella, että esimerkiksi jokainen tiedotusvälineissä julkaistu, metsä- ja maataloutta käsittelevä juttu kuuluisi ympäristöjournalismin kenttään. Silloinhan esimerkiksi *Maaseudun Tulevaisuus* -lehti olisi ympäristöjournalismia kannesta kanteen.

Lähestyn ympäristöjournalismia pohtimalla ensin sitä, mitä ovat ympäristöjutut. Nojaudun ympäristökysymyksiä käsittelevän jutun tulkinnassa mediatutkija Pertti Suhoseen (1994, 77–78). *Helsingin Sanomien* ympäristöaiheisia artikkeleita vuosilta 1956–1990 tutkinut Suhonen rajaa ympäristöjutut muista jutuista aiheen ja näkökulman perusteella. Ympäristöjuttuja ovat kaikki jutut, joissa viitataan eksplisiittisesti tai implisiittisesti ihmistoiminnasta koituviin kielteisiin tai positiivisiin ympäristömuutoksiin. Näissä jutuissa käsitellään toisin sanoen ympäristön saastumista, ympäristöriskejä, -suojelua ja -politiikkaa.

Käytännössä vaikkapa maakaasua käsittelevä juttu ei kuulu ympäristöjuttujen joukkoon, jos jutun näkökulmaksi on valittu maakaasun taloudelliset kustannukset tai kaasutermiinalin sijoituspaikkaan liittyvät kansalliset intressit. Energiapolitiikkaa käsittelevässä jutussa pitää tehdä selvä kytkös energiamuodon ympäristövaikutuksiin, jotta voidaan puhua ympäristöjutusta. Sama kriteeri koskee muun muassa rakennettua ympäristöä koskevia juttuja: kaavoitusta käsittelevät jutut voivat olla ympäristöjuttuja, mutta ne harvoin ovat.

Tutkimuksessani pidän myös ilmeisenä, että ympäristöjutussa saatetaan käsitellä ympäristömuutosten sosiaalisia seurauksia, jolloin ympäristökysymykset yhtyvät sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymyksiin. Näin painottuneet aiheet eivät aina ole kuuluneet esimerkiksi ympäristöliikkeen itseymmärrykseen, ja lienee myös tapauskohtaista, onko niitä ajateltu ympäristöjournalismina. Lisäksi katson, että ympäristöjuttujen raja muihin journalismin genreihin, kuten terveystjournalismiin, on tulkinnanvarainen. Tässä tutkimuksessa olen tulkinnut, että elektroniikkasäteilyn riskeistä kertova juttu on ympäristöjuttu. Elektroniikan tuottamat säteilypäästöt ovat eräs esimerkki sellaisesta ympäristöongelmasta, joka on saanut yhteiskunnassa toistaiseksi melko vähän huomiota (katso Lyytimäki 2006).

Luonnonresurssien niukentuminen, ympäristökysymysten valtavirtaistuminen ja yhteiskunnassa yleistynyt ympäristöretoriikka ovat tehneet ympäristöjuttujen ja muun journalismin välisen rajanvedon häilyvämmäksi kuin mitä se oli parikymmentä vuotta sitten. Tiedetyt termit ovat levinneet laajempaan käyttöön kuin miten niitä käytettiin Suhosen (emt.) tutkimusaikana. Esimerkiksi ilmastonmuutokseen tai kasvihuonekaasupäästöihin voidaan nykyään viitata mitä erilaisimmissa yhteyksissä ilman, että juttu keskittyisi ympäristöproblematiikkaan tai ympäristönsuojelulliseen näkökulmaan. Hiilidioksidipäästöt mainitaan esimerkiksi autolehdissä auton muiden ominaisuuksien esittelyn yhteydessä. (Lyytimäki 2009.)

Väliverronen (2012) ehdottaa tulkintaa, jonka mukaan ympäristöjournalismi tarkoittaa vain ympäristön puolesta vahvasti kantaaottavaa journalismia. Tässä tutkimuksessa ympäristöjournalismi-käsite sisältää aina sen näkökulman, että ympäristönsuojelu on jollain tapaa kannatettava asia. ”[Ympäristöjuttu] on jokin tietty vihreä näkökulma niihin asioihin”, kuten eräs haastateltava sanoi. Katson, että jos jutussa esimerkiksi pyritään kiistämään ihmisen aiheuttama ilmastonmuutos, juttu ei ole ympäristöjournalismia, vaikka se keskittyisi ilmastonmuutokseen.

Tarkka ympäristöjournalismin rajanveto ja määrittely ei ole tutkimuksessani tärkeää, eikä mahdollista. Tutkimusaineistoni muodostuu ympäristöjournalistien autenttisesta puheesta. En voi arvioida haastateltavien puheen perusteella, minkälaisia ympäristöjuttuja he tai heidän kollegansa ovat tarkkaan ottaen tehneet tai ehdottaneet: ovatko jutut olleet sävyltään neutraaleja, kantaaottavia vai dramatisoivia. Käytän ympäristöjournalismi-sanaa vain silloin, kun kerron haastateltavien tekemästä työstä tai jostain muusta journalismista, jonka ympäristönsuojeluorientaatio on ilmeinen.

Ympäristöjournalismin problematiikan selventämiseksi teen vielä yhden sisällöllisen erottelun: vaikka osa haastateltavista teki myös luontojuttuja, niin tässä tutkimuksessa luontojournalismi on eri asia kuin ympäristöjournalismi. Tarkoitan luontojournalismilla *Erä*-lehden, Avara luonto -tv-sarjan ja Luontoilta-radio-ohjelman kaltaisia ilmiöitä. Luontojournalismissa ei yleensä viitata ihmisen luonnolle aiheuttamiin haitallisiin muutoksiin tai luonnonsuojeluun. Vastaava erottelu ympäristö- ja luontojuttujen välillä on yleinen alan tutkimuskirjallisuudessa (Neuzil 2008; Suhonen 1994, 77–78). Tässä tutkimuksessa ei ole tarpeellista määritellä eläin- ja ympäristökysymyksen välistä filosofista suhdetta, eli sitä ovatko ne sama asia.

Eronteko luonto- ja ympäristöjournalismin välillä tarkoittaa käytännössä esimerkiksi sitä, että en ajattele luonnononnettomuuksista, kuten tsunameista ja tulvista, kertovien juttujen olevan ympäristöjuttuja. Tsunamijutusta tulisi ympäristöjuttu, jos jutussa kerrotaisiin tsunamin aiheuttamien tuhojen ja mangrovemetsien hävittämisen syy-yhteys. Lintujen kevätmuuttoa koskevat jutut lienevät luontojuttuja, kun taas kalastajien ja merimetsojen välisestä konfliktista kertovat jutut ovat ympäristöjournalismia.

Kutsun tässä tutkimuksessa haastateltuja, ympäristöjournalismiin suuntautuneita journalisteja *ympäristötoimittajiksi*. Käsite lupaa tietyssä mielessä liikaa, sillä se saattaa kertoa enemmän halusta kuin käytännön toteuttamisesta. Suomalaisissa mediataloissa on tällä hetkellä vain muutama ympäristötoimittajan nimikkeellä kulkeva erikoistoimittajan pesti, ja vakituisessa työsuhteessa

olevat ympäristötoimittajat ovat statukseltaan yleensä yleistoimittajia. Osa haastateltavista käsitteli ympäristökysymyksiä jutuissaan hyvin usein, osa harvoin.

Pidän haastateltuja ympäristöjournalisteina sanan vahvassa merkityksessä, samassa hengessä kuin Väliverronen (2012) kirjoittaa ympäristöjournalismista. Haastateltavien näkemyksen mukaan ympäristökysymykset pitää nostaa yhteiskunnalliseen keskusteluun. He olivat motivoituneita kaivamaan asioihin ympäristönäkökulman ja ottamaan ympäristökysymykset esiin aktiivisesti ja tietoisesti, sen sijaan että he olisivat tarttuneet niihin vain silloin, kun aiheet nousivat pinnalle esimerkiksi jonkin ”uutistapahtuman” vuoksi. Heitä voinee pitää niin sanottuina osallistuvina journalisteina (katso Suhonen 1994, 61).

Puhuin tutkimushaastatteluissa haastateltavien kanssa kansanomaisesti ympäristöasioista ja -aiheista. Tutkimukseni kirjallisessa osuudessa käytän kuitenkin pääasiallisesti akateemisempaa ilmaisua ympäristökysymys.

1.2 Tutkimuksen rakenne

Tutkielmani etenee niin, että kerron seuraavassa luvussa ympäristöajattelun ja -journalismin synnystä ja kehityksestä. Ympäristöjournalismi on ehtinyt keski-ikään, ja tarinaan mahtuu nousukausien lisäksi laskuja.

Luvussa 3 käsittelen journalismin sisältöjen muotoutumista. Esittelen Shoemakerin ja Reesen (1991) vaikutushierarkiamallin, ja kerron myös Mörän (1999) tätä teoreettista mallia kohtaan esittämästä kritiikistä. Lisäksi tuon esiin, miten täydennän ja sovellan Shoemakerin ja Reesen mallia tässä tutkimuksessa.

Luvussa 4 tarkastelen oman tutkimukseni keskeisiä teemoja. Niitä ovat ympäristökysymysten valikoituminen jutuiksi, toimitustyön organisointi sekä ympäristökysymysten hyväksyttävyys journalismin kentällä.

Luvussa 5 teen selkoa tutkimusmenetelmistäni ja aineistostani. Kerron tekemistäni teemahaastatteluista ja niiden analyysitavasta.

Luvussa 6 aloitan haastattelujen analysoinnin. Selvitän haastateltavien kokemuksia siitä, minkälaisia haasteita journalismin ammattikulttuurin vakiintuneet juttukriteerit asettivat

ympäristökysymysten käsittelyyn. Tarkastelen heidän näkemyksiään pitkäkestoisten prosessien käsittelystä ja sitä, minkälaisia vaikutuksia he katsoivat ihmisläheisen journalismin ihanteella olevan ympäristöjuttujen tekemiseen.

Luvussa 7 tartun kysymykseen yleis- ja erikoistoimittajista. Selvitän, mitä vaikutuksia erikoistumisella oli haastateltavien kokemuksen mukaan toimittajan ammattitaitoon ja miten yleistoimittajan asema vaikutti heidän nähdäkseen ympäristökysymysten käsittelyyn. Kiinnitän huomiota myös siihen, minkälaisena ympäristötoimittajat pitivät toimittajien nykyistä yleistä osaamistasoa ympäristökysymyksissä.

Luvussa 8 tarkasteluni aiheena ovat haastateltavien kokemukset tietolähteiden kanssa toimimisesta. Kiinnitän huomiota lähdeorganisaatioiden viestintäkulttuurin muutoksiin. Tarkastelen luvussa myös ympäristöjärjestöjen muuttunutta asemaa suhteessa toimituksiin.

Luvussa 9 keskityn tarkastelemaan yhteiskunnallisen ilmapiirin vaikutuksia ympäristökysymysten käsittelyyn sillä kannalta, minkälaisena ympäristötoimittajat pitivät itsensä ja aiheidensa hyväksyttävyyttä toimituksissa. Kiinnitän huomiota myös siihen, miten haastateltavat katsoivat talouden laskusuhdanteen vaikuttavan ympäristönäkökulmien saamaan huomioon. Viimeiseksi nostan tarkasteluun toimittajien kokemukset ympäristöjournalismin tekemisestä Yleisradiossa.

Luvussa 10 kokoan tutkimukseni keskeiset ajatukset yhteen ja pohdin, mitä valtavirtaistunut ympäristöjournalismi on ja ei ole. Voiko ympäristökysymysten katsoa tehneen journalismissa läpimurron vai onko tilanne jotain muuta? Palaan myös tutkimukseni taustateoriaan ja pohdin, miten oman tutkimukseni tulokset asettuvat suhteessa Shoemakerin ja Reesen (1991) vaikutushierarkiamalliin. Aivan lopuksi tuon esiin mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita ja pohdin, miten tämä tutkielma onnistui ja mitä se opetti tutkimuksen tekemisestä.

2 Ympäristökysymykset suomalaisen median agendalla

Nykyistä suomalaista ympäristöjournalismia ja haastateltavia ymmärtääkseen on hyvä katsoa ensin vähän ajassa taaksepäin. Ympäristöongelmat ovat puhuttaneet ihmisiä jo kauan, mutta varsinaisen ympäristöjournalismin synty voidaan ajoittaa länsimaissa 1960- ja 1970-lukujen taitteeseen. 1980-luvun lopussa toimittajat innostuivat ympäristöasioista laajemmin. 2000-luvulla huomiota on saanut varsinkin ilmastokysymys.

2.1 Ympäristöajattelun ja -journalismin alkua

Yhteiskunnat ovat havahtuneet ympäristökysymysten tärkeyteen pikkuhiljaa. Ympäristöhistorioitsijat ja -filosofit ovat jäljittäneet ympäristöajattelun juuria aina keräilijä-metsästäjäkansojen ja varhaisten kaupunkikulttuurien mytologioihin saakka. Ihmisyhteisöt ovat kautta aikain aiheuttaneet ympäristöongelmia, ja yhteisöt ovat pyrkineet kestävämpään luonnonkäyttöön siinä vaihtelevasti onnistuen. (Väyrynen 2006.) Luonnolle aiheutuvat uhat voimistuivat yhteiskuntien teollistuessa. Nykyistä muistuttavan ympäristönsuojelun voi katsoa alkaneen 1800-luvun lopussa, jolloin alettiin suojella jylhien rotkolaaksojen kaltaisia luonnonmuistomerkkejä ja luonnonvaraisia eläimiä, esimerkiksi lintuja. Jo varhain kiinnostuttiin pakon edessä myös ympäristöterveyteen liittyvistä asioista. Jäte- ja vesihuollon vaihtoehdot puhuttivat esimerkiksi helsinkiläisiä 1870-luvulta lähtien. (Laakkonen 2001, 241.)

Ympäristöön kohdistuvat uhat nousivat merkittäväksi suuren yleisön puheenaiheeksi läntisissä teollisuusmaissa 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa. Kehityskulkua on kutsuttu ympäristöherätykseksi. Uutta oli kokemus siitä, että yhteiskunnan ja ympäristön välillä vallitsee kaiken kattava kriisi. Aiemmin erillään tarkasteltuja ympäristöongelmia ryhdyttiin käsittelemään yhtenä kokonaisuutena, ympäristökysymyksenä. Voimallisia herättäjiä olivat muun muassa Rachel Carsonin vuonna 1963 ilmestynyt teos *Äänetön kevät* ja kymmenen vuotta myöhemmin ilmestynyt Rooman klubin raportti *Kasvun rajat*. Luonnonsuojelun sijaan alettiin puhua yhä enemmän ympäristönsuojelusta. Yksittäisten luontokohteiden sijaan päähuomio kiinnittyi luonnon saastumiseen sekä luonnonresurssien ehtymiseen ja niiden käyttöön. Alettiin tiedostaa, että ympäristö tulisi huomioida keskeisenä tekijänä kaikessa toiminnassa. (Haila 2001, 26–40; Rannikko 1994, 11–12; Suhonen 1994, 180.)

Ympäristöherätyksen vanavedessä syntyi moderni ympäristöliike ja yliopistoihin perustettiin ympäristönsuojelun tutkimusohjelmia. Ympäristöasioiden ympärille kehkeytnyt poliittinen paine

johti ympäristöhallinnon luomiseen. Suomeen itsenäinen ympäristöministeriö perustettiin puoluepoliittisten kamppailujen jälkeen vuonna 1983, mikä on selvästi myöhemmin kuin useimmissa muissa läntisissä teollisuusmaissa. Paineita syntyi myös talouselämän suuntaan. (Haila 2001, 26–40; Rannikko 1994, 11–12.)

Media reagoi ympäristökysymysten yhteiskunnallisen merkityksen kasvuun ottamalla ne osaksi omaa agendaansa 1960-luvun jälkipuoliskolla. Journalismin on luonnehdittu toimineen ympäristöasioissa tietolähteiden aktiivisuutta seuraten, sen sijaan että mediat olisivat nostaneet asioita julkisuuteen oma-aloitteisesti. Tämä on journalismille tyypillinen toimintatapa monissa muissakin kysymyksissä. (Suhonen 1994, 69, 94.) Median toiminnalla on silti ollut osaltaan tärkeä merkitys ympäristöhuolen leviämisessä ja vahvistumisessa. Esimerkiksi Carsonin teos nousi tärkeäksi herättäjäksi paljolti siksi, että se sai valtavasti julkisuutta eri tiedotusvälineissä. Muun muassa *Helsingin Sanomat* julkaisi kirjaan perustuvan juttusarjan. (Lyytimäki 2012b, 10–11.)

Ympäristöasioiden medialta saaman huomion määrä ja huomion ytimessä olevat aiheet vaihtelevat. Suomalainen media käsitteli 1960-luvulla esimerkiksi soiden kuivausta, elohopean vaikutuksia vesistöihin ja vesistöjen pilaamista. 1970-luvulla uutisoitiin ympäristöonnettomuuksista ja luonnonsuojelukonflikteista. (Melakoski 1991, 21–22.) 1980-luvun alussa korostuivat puolestaan kierrätys, happosade ja otsonikerroksen tuhoutuminen. Seuraavan vuosikymmenen taitteessa suomalaista ympäristökeskustelua hallitsivat erilaiset metsäkonfliktit sekä kiista Vuotoksen säännöstelyaltaasta. (Rannikko 1994, 15–16.) 2000-luvun alun valtateema oli ilmastonmuutos.

Suhonen (1994, 84–88) on tutkinut, miten ympäristökysymysten käsittely kehittyi *Helsingin Sanomissa* vuosina 1956–1990. Hänen mukaansa ympäristöongelmien saama huomio lisääntyi nopeasti 1980-luvun jälkipuoliskolla. Perustrendinä vuosikymmenten läpi oli juttujen määrän ja pituuden lisääntyminen, vaikka määrässä olikin huomattavaa vuosittaista vaihtelua satunnaisista uutistapahtumista riippuen. Ympäristöasioiden käsittelyn varhainen huippuvuosi *Helsingin Sanomissa* oli 1972, jolloin Tukholmassa järjestettiin YK:n ympäristökokous. Toinen huippu oli vuosi 1986, kun sattui Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuus. Säännöllistä huomiota ympäristökysymykset saivat lehdessä vuodesta 1979 alkaen, kun lehteen perustettiin vakituinen Ihminen ja ympäristö -palsta.

Lehden tapa arvottaa eri aihepiirejä näkyy parhaiten siinä, tuodaanko niitä esiin pääkirjoituksissa ja etusivun uutisina. Suhosen (emt., 88–91) mukaan ympäristöasioiden käsittely ei lisääntynyt *Helsingin Sanomissa* näissä paikoissa 1980-luvulla merkittävästi siltä tasolta, jonka ympäristö oli

vakiinnuttanut 1970-luvun alussa. Samanaikaisesti ympäristökysymysten käsittely kasvoi voimakkaasti yleisönosastolla ja kotimaan sekä etenkin ulkomaan uutisten sisäsivuilla.

Ympäristökysymykset ovat nousseet julkisen huomion keskipisteeseen yhteiskunnallisten liikkeiden ja näkyvästi toimivien yksittäisten ihmisten toiminnan tuloksena. Väliverronen (1996, 46–47) kutsuu näitä henkilöitä ympäristöongelmien ”moraaliurakoitsijoiksi” eli mielipidevaikuttajiksi. Myös yksittäiset sitkeät ympäristökysymyksistä kiinnostuneet toimittajat ovat vaikuttaneet merkittävästi ympäristöjournalismin kehitykseen ja ympäristökysymysten medianäkyvyyteen. *Helsingin Sanomissa* 1960-luvulta aina vuoden 1991 loppuun asti vaikuttanut Antti Vahtera on esimerkki yksittäisestä ympäristötoimittajasta, jonka aktiivisuus ja aloitteellisuus vaikuttivat siihen, että ympäristöasiat saivat näkyvyyttä tässä sanomalehdessä. (Suhonen 1994, 84–86.)

Suomalaistoimituksissa havahduttiin laajalti ympäristöasioihin Kaarina Melakosken (1991, 22–23; 2011) mukaan Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuuden jälkimainingeissa. Silloin huomattiin, että ympäristöteemaisia uutisia ei osata havaita, koska toimituksista puuttuu tietämys ympäristökysymyksistä. Parisataa toimittajaa kirjoitti Suomen Sanomalehtimiesten liitolle (nykyisin Journalistiliitto) ja pyysi ympäristöopetuksen aloittamista toimittajien perus- ja täydennyskoulutuksessa. Ammattiliitto asetti vuosiksi 1989–1990 toimikunnan pohtimaan aihetta. Toimikunta totesi mietinnössään *Ekologinen läpäisyperiaate koulutukseen*, että erillisten ympäristötoimittajien palkkaaminen ei riitä. Vain suurimmilla medioilla on varaa palkata erikoistoimittajia. Toimikunnan mielestä jokaisella toimittajalla tuli olla perustiedot ympäristökysymyksistä. Kunnianhimoisena toiveena esitettiin, että kaikkia asioita, niin kulttuuria, urheilua kuin talouttakin, käsiteltäisiin tiedotusvälineissä ympäristöseuraamusten kannalta.

Näinä ympäristöjournalismin nousuvuosina asiasta kiinnostuneille journalisteille tarjottiin ympäristöopetusta Tampereen yliopistossa. Tiedotusopin opiskelijoille järjestettiin 1980-luvun lopussa ja 1990-luvun alussa vapaaehtoisia tiede- ja ympäristöjournalismin käytännön kursseja. Myös Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksessa pidettiin useita ympäristöjournalismin kursseja. Lukuvuonna 1993–1994 tiedotusopin laitoksella tarjottiin lisäksi opetusta tiede- ja ympäristöjournalismin erikoistumisohjelmassa, joka oli 40 opintoviikon laajuinen. (Emt.; Raittila 1994.)

Samoihin aikoihin, vuonna 1992, journalistin ohjeiden johdantoon lisättiin ympäristönsuojeluun liittyvä virke. Journalistin ohjeet ovat alan sisäinen ammattieettinen koodisto. Lisäys kuului: ”Journalistin on tunnettava vastuunsa luonnosta ja nähtävä käsittelemiinsä asioihin liittyvät

ympäristövaikutukset.” Lause poistettiin ohjeiden uudistuksessa vuonna 2005, jolloin ohjeiden johdanto-osuudesta pyyhittiin myös muut maininnat journalismin harjoittamisen arvoperustasta. Johdannossa oli mainittu esimerkiksi ihmisoikeudet ja demokratia. (JSN 2014a; Lappalainen 2011.)

Toimittajien liikehdintä tuotti 1990-luvun taitteessa myös ammatillista verkostoitumista. Suomeen perustettiin vuonna 1991 Ympäristötoimittajien yhdistys, joka on tarkoitettu ympäristö- ja luontoasioita lehdissä, tv:ssä tai radiossa käsitteleville ammattitoimittajille. Yhdistykseen kuului noin 125 jäsentä vuonna 2014. (Ympäristötoimittajat 2014.) Yhdistys on tarjonnut keskinäisen avun lisäksi tiedollista tukea: se on järjestänyt esimerkiksi seminaareja, opintoretkeä ja juttumatkoja (Melakoski 2011). Yhdistys on avoin kaikille ympäristöasioista kiinnostuneille päätoimisille journalisteille, ja vain osa sen jäsenistä todella keskittyy ympäristöaiheisten juttujen tekemiseen. Vastaava erityisalan yhdistys on muun muassa suomalaisilla taloustoimittajilla.

2.2 Ympäristökysymysten käsittelyn viimeaikainen kehitys

Jos ympäristökysymysten mediakäsittelyä tarkastelee vuosikymmenten aikaperspektiivistä, käyrä näyttää nousujohteiselta. Nousu ei ole kuitenkaan ollut tasaista. Median kiinnostus ympäristöasioihin laski kansainvälisten tutkimusten mukaan 1990-luvulla ja nousi jälleen 2000-luvun alussa. (Hansen 2010, 23–24.) Näin kävi todennäköisesti Suomessakin, vaikka kotimaisen ympäristöuutisoinnin määrän kehityksestä ei ole kattavia tietoja viime vuosikymmeniltä. Ympäristöjuttujen absoluuttinen määrä on luultavasti kasvanut, mutta on vaikea arvioida, mitä ympäristöaiheiden käsittelyn suhteelliselle osuudelle kaikesta journalismista on tapahtunut. (Lyytimäki 2009; 2012b, 27–28.)

Tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että ympäristöjournalismin kotimaisia foorumeja lakkautettiin 2000-luvun alussa. Yleisradio lopetti muun muassa Ympäristöuutiset-nimisen tv-ohjelman kymmenen lähetysvuoden jälkeen vuonna 2002. Toinen suuri mediavaikuttaja, *Helsingin Sanomat*, muutti Tiede & Ympäristö -teemasivunsa 2000-luvun alussa ensin Tiede-nimiseksi ja sitten Tiede & Luonto -sivuiksi. (Lyytimäki & Palosaari 2004, 26–27.) 2010-luvulla osasto on kulkenut jälleen otsikolla Tiede.

Ympäristöuutisointi on määrältään vähäistä verrattuna esimerkiksi urheilu-uutisointiin. Ympäristöaiheisten juttujen määrä oli vakiintunut Lyytimäen ja Palosaaren (emt.) mukaan suomalaisissa aikakauslehdissä vuoteen 2002 mennessä pariin prosenttiin kokonaisjuttumäärästä. Vuonna 2010 kerätyn aineiston mukaan ympäristö-, luonto- ja eläinteemaisten juttujen osuus oli

satunnaisella uutisviikolla runsas yksi prosentti suurimpien valtakunnallisten medioiden kaikesta uutistarjonnasta (Juntunen 2011, 62).

Tällainen tarkastelu, jossa lasketaan ympäristökysymyksiin keskittyviä juttuja, on tosin vain osatotuus. Se jättää näkyvistä yhteiskunnassa ja sen myötä journalismissa tapahtuneet muutokset. Vuosien varrella on tullut yhä yleisemmäksi, että ympäristökysymyksiä sivutaan lyhyesti myös sellaisissa jutuissa, jotka keskittyvät muihin asioihin tai näkökulmiin. Ympäristöä ei voi nykyään erottaa toimituksissa siististi omaksi sektorikseen, kuten esimerkiksi urheilun voi. Kaikki toimittajat törmäävät ympäristökysymyksiin muiden aiheiden yhteydessä, aivan kuten talous lomittuu muiden aiheiden sisään.

Lyytimäki (2009; 2012b) on selvittänyt ilmastokysymyksen käsittelyä *Helsingin Sanomien* eri palstoilla vuosina 1990–2010. Vain kolmanneksessa niistä lehdessä julkaistuista jutuista, joissa mainittiin ilmastomuutos, pääaiheena oli jutun otsikon perusteella suoraan ilmastomuutos itsessään tai ilmastopolitiikka. Loput kaksi kolmasosaa ilmastoviittauksista oli jutuissa, jotka keskittyivät muihin ympäristökysymyksiin tai joissa käsiteltiin esimerkiksi energian saatavuutta. Ilmastokysymys pääsi melko usein sivujuonteeksi kulttuuri- ja taloussivuille. Silloin tällöin ilmasto vilahti urheilusivuillakin: esimerkiksi jutuissa, joissa talviurheilijat kärsivät lumen puutteesta.

Lyytimäen (emt.) tutkimuksen tulokinnassa on muistettava, että *Helsingin Sanomat* on Suomen mediakentässä erityislaatuinen julkaisu. Se toimii suunnannäyttäjänä muille medioille, mutta osa lehden ilmiöistä on leimallisia vain sille. On mahdollista, että ilmastokysymys ei ole ollut esillä yhtä kattavasti muissa suomalaismedioissa.

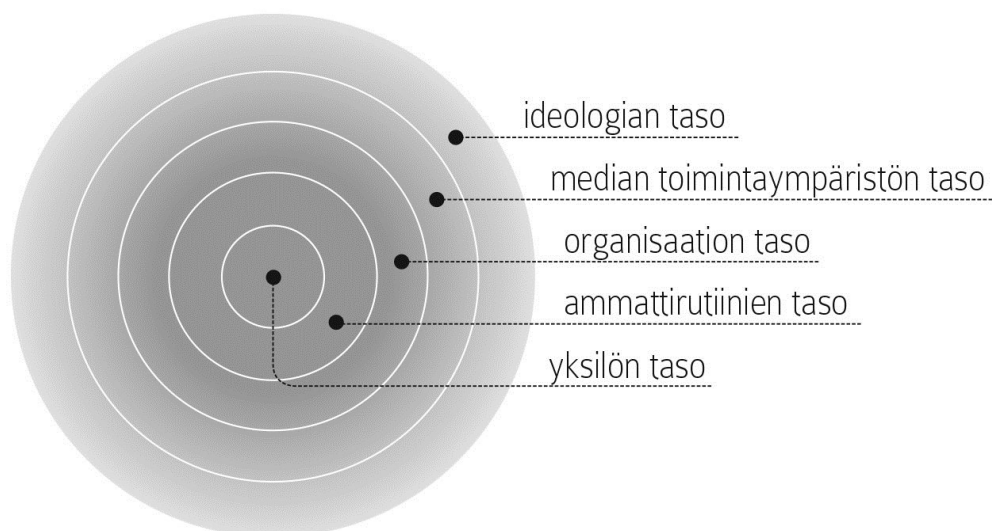

3 Teoria journalismin sisältöihin vaikuttavista tekijöistä

Mistä johtuu, että eurokriisistä tehdään paljon enemmän ja näkyvämpiä juttuja kuin esimerkiksi Itämeren rehevöitymisestä tai peltolinnuston katoamisesta? Kysymyksen ratkaisemisen apuna voi käyttää mediatutkijoiden Pamela J. Shoemakerin ja Stephen D. Reesen (1991) esittämää vaikutushierarkiamallia, joka on uutisten syntyprosessia käsittelevien tutkimuksien pohjalta tehty teoreettinen yhteenveto journalismin muotoutumiseen vaikuttavista tekijöistä. Kerron tämän luvun aluksi kyseisestä selitysmallista. Sen jälkeen tuon esiin kritiikkiä, jota Mörä (1999) on esittänyt mallin teoreettisia taustaoletuksia kohtaan. Kerron lopuksi, miten täydennän ja sovellan Shoemakerin ja Reesen mallia tässä tutkimuksessa.

3.1 Shoemakerin ja Reesen vaikutushierarkiamalli

Shoemaker ja Reese (1991) katsovat journalismin tutkimuksen klassikoiden pohjalta, että journalismin sisältöjen muotoutumista kannattaa tutkia tarkastella viidenlaisten tekijöiden näkökulmasta. Heidän kehittämässään teoreettisessa mallissa journalististen tuotosten syntyä lähestytään sekä yksilöä että rakenteita analysoiden. Sisältöön vaikuttavia elementtejä ovat journalismia työkseen tekevä yksilö, journalistisen työn rutiinit, toimitusorganisaation antamat mahdollisuudet ja rajat, median ulkoinen toimintaympäristö sekä yhteiskunnassa hallitseva ideologia. Mallissaan Shoemaker ja Reese esittävät näiden yhtäaikaisesti vaikuttavien voimien keskinäisen suhteen sisäkkäisinä renkaina. (Katso Mörä 1999, 33–34.) (Katso kuvio 1.)

Kuvio 1. Shoemakerin ja Reesen (1991) esittämä vaikutushierarkiamalli journalismin sisältöön vaikuttavista tekijöistä.

Shoemaker ja Reese (1991) esittävät journalismin tutkijoille hypoteesin, että journalismin sisältöihin vaikuttavien tekijöiden suhde on luonteeltaan hierarkkinen. Heidän selitysmallinsa nimi on siksi vaikutushierarkiamalli (engl. *hierarchy-of-influences model*). Mallinnuksen teoreettinen perusta on rakennesosiologiassa, joka korostaa rakenteellisten tekijöiden ensisijaisuutta inhimilliseen toimintaan. Toisin sanoen kaikista vähäisin merkitys juttuihin on yksittäisellä toimittajalla, ja juttuja määrittää viime kädessä yhteiskunnan hallitseva ideologia. Mallinnuksen hierarkkinen luonne viittaa myös esimerkiksi siihen oletukseen, että journalistien tietolähteinä käyttämät poliitikot määrittelevät journalismin sisältöä enemmän kuin journalismi määrittää politiikassa esiin otettavia asioita. Malli ei kerro kovin tarkasti eri tekijöiden välisestä vuorovaikutuksesta, vaan se suosittaa tulkintaa yksisflyytiuuntaisesta vaikutuksesta ja tilanteen staattisuudesta. (Katso Mörä 1999, 28–29, 34–35.)

Shoemakerin ja Reesen (emt., 53–81) malli lähtee *yksilöstä*. Kullakin toimittajalla on omat arvonsa, kiinnostuksen kohteensa, taitonsa ja rohkeutensa, jotka näkyvät hänen työssään.

Yksittäistä journalistia isompi merkitys juttujen sisältöön on Shoemakerin ja Reesen (emt., 85–109) mukaan median *ammattirutiineilla*. Shoemaker ja Reese tarkoittavat ammattirutiineilla sitä, että toimittajat tekevät uutisia ja muita juttuja vakiintuneiden ammattikäytänteiden ohjaamana. Jotta asia päätyy jutuksi, aiheen on täytettävä uutiskriteerien ehdot. Aiheiden valintaan ja käsittelytapaan vaikuttaa myös tietolähteiden saatavuus ja jutun tekemisen vaatima työmäärä. Toimitusten resurssit ovat rajalliset, ja varsinkin uutisjournalismia luonnehtii kiire. Asiat valikoituvat käsiteltäviksi sen mukaan, mitä toimitus kykenee prosessoimaan ja vallitsevaa onkin tapahtumakeskeisyys. Tehokkuuden vuoksi juttuja hankitaan säännönmukaisesti tietyistä entuudestaan luotettavina ja uskottavina pidetyistä lähteistä. Toimitukset seuraavat tarkasti muun muassa muuta mediaa ja käyttävät runsaasti uutistoimistojen palveluja.

Shoemaker ja Reese (emt., 115–144) katsovat, että ammattikäytänteitä enemmänkin juttujen sisältöön vaikuttaa mediatalo ja sen alaisuudessa toimiva *toimitusorganisaatio*. Shoemaker ja Reese pohtivat omistajien vaikutusta journalismin sisältöön ja sitä, miten toimituksen johto kontrolloi toimituksessa tuotettuja sisältöjä. Johdon kontrolli tapahtuu pääasiassa työntekijöiden sosialisointia ja palkitsemisen avulla. Siinä ei ole Shoemakerin ja Reesen mukaan kyse kielloista, vaan pikemminkin siitä, minkä asioiden käsittelyyn toimituksissa rohkaistaan ja mitkä asiat jäävät toimituksissa käytyjen keskustelujen ulkopuolelle. Työpaikkansa toimitukselliseen linjaan sopeutunut toimittaja saattaa harjoittaa jonkinasteista itsesensuuria.

Shoemaker ja Reese (emt., 147–177) katsovat, että kaikkia edellä mainittuja, median sisäisiä tekijöitä enemmän journalismin sisältöjä muokkaa mediaa ympäröivä maailma, sen *ulkoinen toimintaympäristö*. Syntyviin juttuihin vaikuttaa Shoemakerin ja Reesen mukaan esimerkiksi tietolähteiden oma aktiivisuus ja saavutettavuus. Journalismin kyky ottaa eri asioita käsiteltäväkseen on rajallinen, joten lähteet joutuvat kilpailemaan huomiosta keskenään. Toimituksiin tulvii informaatiota erilaisissa mediatiedotteissa ja eri intressiryhmät järjestävät asiansa esille tuomiseksi erityisiä mediatapahtumia. Joitakin muita asioita asianosaiset eivät kuitenkaan halua tuoda yleiseen tietoon. Paitsi tietolähteistään, media on riippuvainen yleisöstään. Juttuja mietitään toimituksissa sen kannalta, miten niiden oletetaan kiinnostavan kohdeyleisöä. Rahoituksensa järjestämiseksi media on riippuvainen tilaajista ja mainostajista, ja tälle poikkeuksena omassa tutkimuksessani mainittu Yleisradio eduskunnan päätöksistä.

Kaikkein perustavanlaatuisin vaikutus journalismiin on Shoemakerin ja Reesen (emt., 183–204) mukaan yhteiskunnan hallitsevalla *ideologialla*³. Ideologia yhdistää yhteiskuntaa ja saa tietyt asiat näyttämään normaaleilta ja toiset epänormaaleilta. Shoemaker ja Reese viittaavat muun muassa Daniel Halliniin (1986), jonka mukaan media ylläpitää ideologiaa, kun se määrittää asioita hyväksytyiksi tai jättää joitain asioita kokonaan käsittelemättä. Shoemaker ja Reese viittaavat myös ajatuksiin, joiden mukaan media antaa julkisuudessa tilaa varsinkin yhteiskunnan eliittien näkemyksille ja pikemmin ylläpitää yhteiskunnan status quota kuin horjuttaa sitä. Tämän lisäksi Shoemaker ja Reese kirjoittavat siitä, että hallitseva ideologia on yhteydessä toimittajien ammattikäytänteisiin. Toimittajilta oletetaan puolueettomuutta, mikä käytännössä tarkoittaa Shoemakerin ja Reesen mukaan yhteiskuntaa hallitsevan ideologian myötäilyä. Jos toimittaja astuu näiden rajojen yli, hänet voidaan leimata. Paradigmasta käydään kuitenkin koko ajan neuvottelua, eikä tilanne ole staattinen.

3.2 Mörän esittämä selitysmallin kritiikki

Shoemakerin ja Reesen (1991) esittämä malli on tässä tutkimuksessa apuväline siihen, mitä seikkoja ympäristöjournalismin tekemistä ja muotoutumista tutkittaessa on tarpeen ottaa huomioon. Toimittajien itsensä, journalismin ammattikulttuurin ja mediaorganisaatioiden vaikutusten lisäksi on tarpeen miettiä mediaa ympäröivää yhteiskuntaa.

---

³ Shoemaker ja Reese käyttävät luvussaan paikoitellen ilmaisua hallitseva ideologia. Toisinaan heillä on vain ideologia-sanaa vailla etuliitteitä. Jälkimmäisessäkin tapauksessa he puhuvat ”tästä” ideologiasta, joten tulkiten heidän viittaavan yhteen ideologiaan, jolla on määräävä asema.

Shoemakerin ja Reesen vaikutushierarkiamalli on teoreettinen hypoteesi, ja sitä pitää koetella empiirisesti. Shoemaker ja Reese (1996, 271) myöntävät avoimesti, että vuorovaikutus puuttuu heidän mallistaan. He toteavat teoksensa lopuksi, että heidän mallinsa eri tasojen välisten yhteyksien selvittäminen on journalismin empiiristen tutkimusten työskälyä.

Mallia on testattu vuosien saatossa journalismin tutkimuksessa runsaasti. Muun muassa mediatutkija Tuomo Mörä (1999) on arvioinut mallia omassa empiirisessä tutkimuksessaan. Mörän tutkimus perustuu EU-jäsenyysskeskustelua jutuissaan käsitelleiden suomalaistoimittajien haastatteluihin.

Mörä (emt., 28–38, 220–225) kritisoi Shoemakerin ja Reesen malliin sisältyvää staattisuutta, jäykkää hierarkiaa ja rakennesosiologista lähestymistapaa, jonka mukaan eri tekijöiden vaikutus on vain yhdensuuntaista. Mörän mukaan yksilö nähdään tällöin yksipuolisesti rakenteiden tuotteena, niin sanottuna päätöksentekoidioottina. Mörä tukeutuu itse sosiologi Anthony Giddensin (1984) esittämään ajatukseen rakenteen kaksitahoisuudesta eli rakenteistumisteoriaan. Sen mukaan toiminnan ja rakenteen, subjektin ja objektin, vastakkainasettelu pitää ylittää: kummallakaan ei ole ensisijaisuutta, vaan molemmat vaikuttavat koko ajan toisiinsa. Mörä (emt., 32) huomauttaa, että ”samaan aikaan kun journalistit toimivat maailmassa, jota he eivät ole itse luoneet, he omalla toiminnallaan luovat sitä uudestaan”.

Siinä missä Shoemaker ja Reese visualisoivat journalismin sisältöön vaikuttavien tekijöiden keskinäistä suhdetta kehien hierarkiana, Mörä (emt., 28–38, 220–225) kuvaa tekijöiden suhdetta liian, joka koostuu vaihtelevan paksuisista ja toisiinsa kietoutuneista säikeistä. Journalismin vaikuttavat tekijät ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja kietoutuvat toisiinsa. Journalisti voi oman toimivaltansa puitteissa sekä vahvistaa että murtaa muun muassa journalismissa vallitsevia käytänteitä. Mörän mukaan vaihtelee esimerkiksi juttutyypeittäin, määrittääkö lähde uutista.

Mörä (1999, 233–234) kiinnittää huomiota myös siihen, että toimituksissa vallitseva, esimiesten alaisilleen sallima ideologinen vapaus voi vaihdella ajankohdan mukaan. Mörän mukaan esimiehet eivät vuosina 1992–1993 ja 1993–1994 juurikaan puuttuneet alaistensa tekemiin sisällöllisiin ratkaisuihin EU:ta käsittelevissä jutuissa, mutta kontrollointi voimistui EU-kansanäänestyksen lähestyessä. Jotkut Mörän haastattelemat toimittajat kertoivat, että he pelkäävät leimautuvansa, jos he esittävät EU-jäsenyyttä kyseenalaistavia juttuideoita. Jäsenyyssmyönteisyys ei Mörän mukaan aiheuttanut toimittajille vastaavia paineita.

Mörän (1999) esittämät huomiot ovat nähdäkseni tärkeitä myös ympäristöjournalismin tekemisen kannalta. Nähdäkseni Shoemakerin ja Reesen mallin oletukset staattisuudesta ja jäykästä hierarkkisuudesta ovat lähtökohtaisesti ongelmallisia myös tälle tutkimukselle. Katson kuitenkin, että myös Mörän lianimalli kertoo huonosti journalismin sisältöä määrittävien rakenteellisten tekijöiden merkityksestä.

Liaanimallin on kritisoitu piilottavan eri tekijöiden keskinäiset valtasuhteet näkyvistä (katso Lammassaari 2004, 68–69). Vaikka journalistilla on usein toimivaltaa valita toisin, näin tapahtuu tietyissä rajoissa: esimerkiksi juttukriteerit voivat sulkea tiettytyyppiset käsittelytavat lähtökohtaisesti ulkopuolelleen. Oman tulkintani mukaan rakenteet ovat periaatteessa lähtökohtaisesti vahvempia kuin yksilö. Toimittajayksilön vaikutusvalta on hierarkian jäykkyyttä kyseenalaistettaessakin edelleen suhteellista, eikä se tarkoita, että hierarkia purkaantuisi kokonaan.

Liaanimalli kuvaa mielestäni huonosti myös ideologian merkitystä, ja tukeudun siinä asiassa mieluummin Hansenin (2010, 47) esittämään näkemykseen. Hansen katsoo ympäristöuutisia koskevien tutkimusten perusteella, että ympäristökysymykset muotoillaan yhteiskunnallisiksi ongelmiksi hyvin dynaamisessa ja virtaavassa prosessissa (engl. *claims-making process*). Mediankin rooli suhteessa ympäristökysymyksiin on liukuva. Hansenin mukaan vallakkaat eliitit ja instituutiot eivät toimi yhtenä yksikkönä, vaan järjestelmä on paljon monimutkaisempi.

Hansen (emt.) esittää Hegelin dialektisen ajattelun mukaisesti, että näkökannat luovat aina vastakkaisia kantoja, mistä muodostuu synteesi. Synteesikin synnyttää uusia kantoja ja niin edelleen. Eliitin sisälle syntyy tässä dialektisessa prosessissa jatkuvasti uusia jakolinjoja ja on vaihtelevaa, ketkä liittoutuvat toistensa kanssa missäkin asiakysymyksissä. Näkökantoja kehystetään koko ajan uudelleen, kulttuuriseen ilmapiiriin sopiviksi, ja ideologiaa sopeutetaan ja retoriikkaa tarkistetaan.

Hansen (emt.) korostaa, että tapaa nähdä näkökantojen muotoutuminen monimuotoisena prosessina ei kuitenkaan pidä sotkea pluralismiin. Hansenin mukaan on tähdellistä kiinnittää huomiota niihin merkittäviin rakenteellisiin ehtoihin, jotka määrittävät näkökantojen muotoutumista ja sitä, miten ne esitetään mediassa. Hansen viittaa rakenteilla muun muassa toimijoiden taloudellisiin ja kulttuurillisiin resursseihin.

3.3 Tämän tutkimuksen teoreettinen jäsenys

Ideologian käsitteelle annetaan eri tutkimuksissa toisistaan hyvin poikkeavia sisältöjä: on esimerkiksi mahdollista tarkastella ympäristönsuojelua ideologiana tai miettiä jonkin luokan ideologiaa. Itse käsitän hallitsevan ideologian tässä tutkimuksessa siten, että se on yhteiskunnassa vaikuttava erilaisten arvojen ja uskomusten järjestelmä. Usein muutkin ryhmät kuin varsinaiset eliitit ovat omaksuneet eliittien ideologian tai osan siitä.

Esimerkiksi yleinen tapa suhtautua metsään hyvin välineellisesti raaka-ainelähteenä lienee vallinnut suomalaisessa kulttuurissa jo vuosikymmenien ajan. Siihen, että tällainen ajattelu on rakentunut normaaliksi, on vaikuttanut yhteiskunnallinen vallankäyttö. Viranomaiset haastoivat Suomessa 1970-luvun jälkeen tuhansia metsänomistajia oikeuteen, kun he kieltäytyivät noudattamasta avohakkuujärjestelmää metsissään, vaan sovelsivat erirakenteista metsänkasvatusta. Samaan aikaan prosessi ei ole ollut kuitenkaan ainoastaan yksisuuntainen. Toisin tekeminen ja haastaminen muuttavat vähitellen sitä, mikä on normaalia ja mitä hallitseva ideologia pitää sisällään. Nykyisin erirakennekasvatus on virallisesti sallittu.⁴ Vastaavasti ympäristöjournalistien tapa tarkastella maailmaa voi olla usein eri kuin mitä hallitsevassa ideologiassa. Kun ympäristöjournalistit toimivat toisin, tapahtuu ympäristökysymysten asemassa muutoksia osittain heidän vaikutuksestaan.

Hallitseva ideologia synnyttää konsensusta asioiden ja ongelmien merkityksestä sekä keskinäisestä tärkeysjärjestyksestä. Näin se määrittää myös sitä, mitkä maailmassa olevista asioista nousevat journalismin agendalle ja ennen kaikkea, miten niitä tarkastellaan jutuissa. Daniel Hallinin (1986, sit. Shoemaker & Reese 1991, 186–188) mukaan journalistin ei tarvitse esittää vastakkaisia näkökulmia konsensuksen piiriin kuuluvista aiheista, vaan ne voidaan ottaa annettuina. Mitkä ympäristökysymykset ovat tulleet konsensuksen alueelle? Entä mitkä kuuluvat legitiimin erimielisyyden, kiistelyn kehälle, joita käsitellessään toimittajan on annettavaa tasapuolisesti tilaa eri intressiasapuolille? Ovatko jotkin aiheet tai kysymyksenasettelut niin poikkeavia eli ristiriidassa hallitsevan ideologian kanssa, että ne voidaan sulkea pois julkiselta agendalta? Tai voidaanko ne jättää huomiotta siitä syystä, että kyseiset asiat tuntuvat tarpeettomilta, oudoilta, vierailta tai pelottavilta ajatella?

Haastatteleman toimittajat puhuivat usein yhteiskunnallisesta ilmapiiristä. Yhteiskunnassa vaikuttavat, kamppailua keskenään käyvät ideologiat, käytännön tapahtumat ja materiaallinen

---

⁴Aiheesta esimerkiksi: Päivi Mattila (2009). ”Viranomaiset tulkitsevat lakia miten tahtovat”. Jatkuva kasvatusta harjoittavien metsänomistajien puhetta metsätalouden harjoittamisen mahdollisuuksista. Tampereen yliopisto. Sosiaalitutkimuksen laitos. Julkaisematon kandidaatin tutkielma.

maailma vaikuttavat sen muotoutumiseen. Usein jokin ideologioista voi olla hyvin vahva, ja se pääsee määrittämään ilmapiiriä enemmän kuin muut ideologiat.

Jatkan seuraavaksi Shoemakerin ja Reesen vaikutushierarkiamallin kriittistä arviointia Mörän (1999) havaitsemien seikkojen pohjalta. Kerron seikoista, jotka koskevat erityisesti ympäristöjournalismia ja oman tutkimukseni aineistoa.

Ensimmäinen huomioni liittyy Shoemakerin ja Reesen mallista puuttuvaan vuorovaikutteisuuteen ja luontoon. Malli ei mielestäni kuvaa mielekkäällä tavalla ei-inhimillisen maailman merkitystä journalismin sisällöille ja yhteiskunnalle. Tulkitsen Shoemakerin ja Reesen käyttämän median toimintaympäristön käsitteen niin, että journalistit kohtaavat sen kautta paitsi henkilölähteensä ja yleisönsä, myös luonnon ja ympäristökysymykset. Ongelmallisena pidän sitä, että luonnon vaikutus olisi aina hallitsevalle ideologialle alisteinen. Nähdäkseni luontoa ja ideologian tasoa ei ole syytä asettaa lähtökohtaisesti jäykän hierarkkiseen suhteeseen toistensa kanssa, eikä varsinkaan jättää huomioimatta vuorovaikutusta näiden kahden välillä.⁵

Ideologian vaikutuksesta kertoo esimerkiksi se, että luonto ei määritä suoraan, millaisia yhteiskunnallisia vaikutuksia ilmastonmuutos aiheuttaa, vaan se riippuu yhteiskunnallisesta päätöksenteosta. (Valkonen & Saaristo 2010, 12). Luonnonkatastrofitkin ovat sosiaalisesti rakentuneita siinä mielessä, että niiden määrittely ja tulkinta on sosiaalista. Esimerkiksi rajuilma voidaan vaihtoehtoisesti tulkita jumalan vihaksi, sään luonnolliseksi vaihteluksi tai ihmisen aiheuttamasta ilmastonmuutoksesta johtuvaksi. (Hansen 2010, 16.)

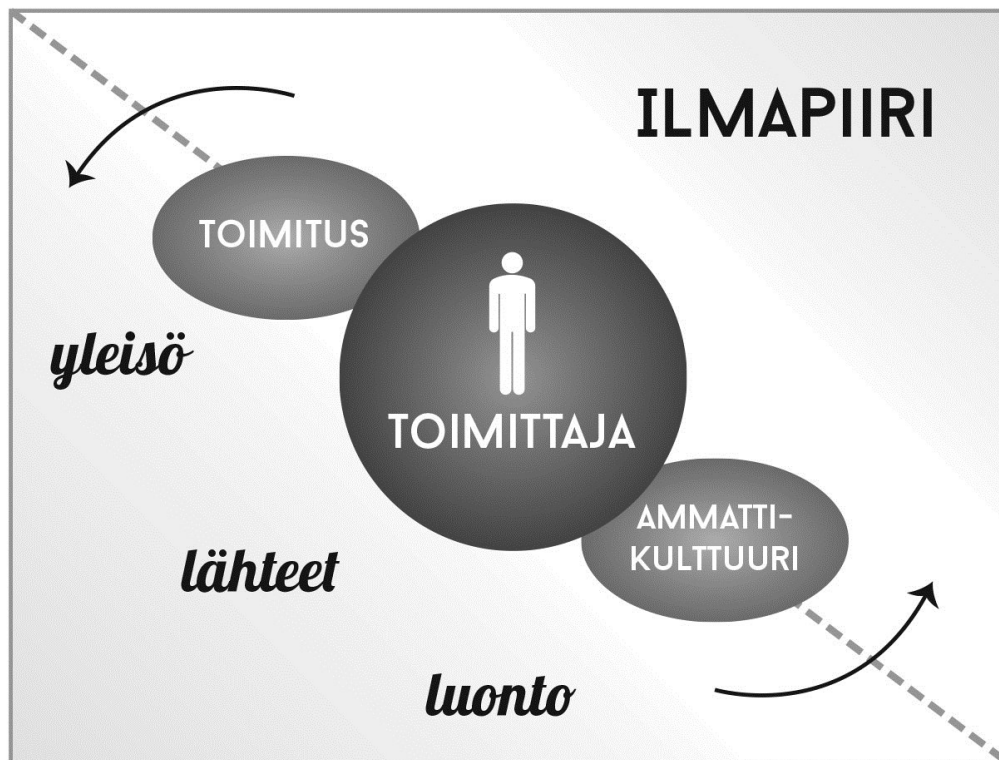
Vuorovaikutuksen kaksisuuntaisuudesta kertoo toisaalta lähiaikojen esimerkki, että lumettomat talvet ovat tuottaneet suomalaisille ilmastohuolta. Vastaavasti sinileväpuuro on herättänyt ihmisiä rehevöitymisen ongelmiin (katso Lyytimäki 2012b, 57–58). Suoran luontokokemuksen merkitys silmienavaajana on luultavasti ollut suuri niille ihmisille, joiden maailmankatsomuksessa nämä asiat eivät ole aiemmin olleet tärkeällä sijalla. Se, että esimerkiksi ympäristötoimittajat nostivat näitä

---

⁵ Shoemakerin ja Reesen malli on jäsennyksessään päällekkäinen: ideologia on yhtäältä oma tekijänsä, mutta toisaalta se ilmenee Shoemakerin ja Reesen mukaan kaikissa muissakin journalismiin vaikuttavissa tekijöissä. Nähdäkseni ei ole aivan yksiselitteistä, miten heidän erotteluun ja esittämäänsä hierarkiaa tulisi tulkita käytännössä. Mallin mukaan ideologian vaikutus tulee journalismiin muun muassa lähteiden edustamien maailmankuvien kautta. Entä sitten, kun lähde edustaa hieman muuta kuin sillä hetkellä hallitsevaa ajattelua: eikö tämäkin voi rakentaa ideologian sisältöä? Eikö kyseessä silloin ole vuorovaikutteinen suhde ideologian ja lähteiden välillä? Kuten Shoemaker ja Reese toteavat (1996, 251), ideologiasta neuvotellaan koko ajan. Jos näin on, niin se, että lisää lähteiden rinnalle median toimintaympäristön kehälle myös luonnon, ei välttämättä poikkea Shoemakerin ja Reesen esittämästä vaikutussuhteesta.

asioita näkyvästi julkisuuteen, ruokki ihmisten ilmastonmuutos- ja rehevöitymishuolta ehkä lisää. Lopputuloksena on ollut uudenlaisen ilmapiirin muodostuminen.⁶

Shoemakerin ja Reesen ehdottamaa vaikutushierarkiamallia on syytä arvioida kriittisesti tässä tutkimuksessa myös siksi, että haastateltavat eivät olleet rivitoimittajia. Shoemaker ja Reese (1991, 71) toteavat itsekkin, että vaikka yksittäisen toimittajan vaikutusvalta juttujensa sisältöön jää usein vähäiseksi, niin erikoistoimittajat saattavat vaikuttaa journalismin sisältöön paljon enemmän kuin tavalliset yleistoimittajat. Tämä on todettu myös ympäristöjournalisteja koskevissa tutkimuksissa. Tutkimusten mukaan nimetyillä ympäristö- ja tiedetoimittajilla on yleistoimittajaa suurempi autonomia juttuaiheiden valinnassa, olkoonkin että eri toimitusten välillä on tässä suhteessa eroja (Hansen 2010, 83). Journalistit toimivat toki aina viime kädessä työnantajiansa ja toimeksiantajiensa asettamissa ehdoissa. Shoemakerin ja Reesen mallin kuvaama hierarkia toimituksen ja toimittajan välillä pitää ja ei pidä paikkaansa.⁷

Kuvio 2. Ympäristöjournalistien kokemus ympäristökysymysten käsittelyyn vaikuttavista tekijöistä.

Oma tapani jäsentää haastattelemieni ympäristöjournalistien kokemusta on seuraava (kuvio 2). Teoreettisen mallinnuksen keskellä on *ympäristötoimittaja*. Häneen vaikuttaa yhtäältä *median*

⁶ Ilmastonmuutosta koskeva esimerkki on mielestäni pätevä, vaikka yhtä lailla voidaankin esittää, että leutoja talvia seuranneet kylmät talvet ovat puolestaan vähentäneet ilmastohuolta. Jos ympäristön tilassa tapahtuva muutos näyttäytyy pysyvältä, on vaikutus ilmapiiriinkin pysyvämpi.

⁷ Erikoistoimittajina voi pitää etenkin haastattelemiani freelancereita. Muut haastateltavat asettuivat jonnekin yleis- ja erikoistoimittajan välimaastoon.

ammattikulttuuri, kuten siellä muodostuneet juttuihanteet. Toisaalta toimittajan työtä määrittää *toimitus*, jolla tarkoitan journalistin työntantajaa tai toimeksiantajaa. Tutkimukseni kannalta keskeinen kysymys on, minkälaiset työskentelyn edellytykset organisaatio antaa ympäristöjournalistille, eli miten suuren osan työajastaan toimittaja voi käyttää ympäristöjuttuihin. Toimituksen tarjoamat mahdollisuudet ovat raja myös freelancerien työssä.

Median toimintaympäristössä ympäristötoimittajien työn kannalta relevantteja toimijakategorioita ovat ainakin *yleisö*, *lähteet* ja *luonto*. Ero lähteiden ja yleisöjen välillä on tapauskohtainen kysymys, sillä toimittajan käyttämä lähde voi joskus kuulua myös yleisöön. Sanalla *yhteiskunnallinen ilmapiiri* viitataan toimittajien kokemukseen siitä, miten ympäristökysymyksiä arvostetaan.

Jäsennyksessäni olennaista on näiden eri vaikuttavien tekijöiden vuorovaikutus ja tilanteen dynaamisuus. Vuorovaikutus tapahtuu yhteisten rajapintojen kautta. Vuorovaikutuksen seurauksena tapahtuu muutoksia. Sen sijaan jäsennykseni ei kerro eri tekijöiden vaikutusten merkityksestä määrällisesti: kyse on tapauskohtaisesta asiasta, mutta kuvioni graafisessa toteutuksessa (kuvio 2) toimituksen rooli näyttäytyy olettaakseni jo lähtökohtaisesti liian pienenä.

Edellisessä luvussa kritisoimani Mörän (1999) puolustukseksi on siis todettava, että hyvän graafisen mallin tekeminen näyttää olevan hankalaa. Oma kuvioni poikkeaa Mörän liianimallista visuaalisesti oikeastaan vain siltä osin, että korostan kuviossani yksilön roolia vielä enemmän kuin hän.

4 Ympäristökysymysten käsittelyyn vaikuttavia tekijöitä

Syvennyn tässä luvussa siihen, mitä kerrottavaa tutkimuksella on ympäristökysymyksiä käsittelevästä journalismista. Oman tutkielmani kannalta keskeisiä teemoja ovat juttuaiheiden valikoituminen, toimittajien erikoistuminen sekä ympäristökysymysten hyväksyttävyys journalismin kentällä.

4.1 Ympäristökysymysten valikoituminen jutuiksi

Monien tutkijoiden mukaan ympäristöongelmat ovat päässeet journalismin areenoilla vähän esille suhteessa vakavuuteensa ja yhteiskunnalliseen merkittävyyteensä. Ympäristökysymysten käsittelyn muodot eivät myöskään ole välttämättä olleet kovin tehokkaita ongelmien ratkaisun kannalta. Suhonen (1994, 58–59) kirjoittaa Schoenfeldiin (1980) viitaten, että tämän taustalla on ollut ympäristökysymysten ja journalismin vakiintuneen ammattikulttuurin välinen ristiriita. Hankaluuksia ovat tuottaneet etenkin uutisten uutisarvon ja asioiden objektiivisen esittämisen käytännöt. Palaan ympäristöjournalismin objektiivisuutta ja hyväksyttävyyttä koskevaan keskusteluun myöhemmin (luku 4.3, s. 28). Tässä luvussa keskityn uutiskriteereihin.⁸

Eri aiheiden suhteellisesta uutisellisestä arvosta vallitsee toimittajakunnan keskuudessa pääpiirteittäin jaettu käsitys (Shoemaker & Reese 1991, 90–91). Jos joukolle toimittajia esitettäisiin kysymys, tekisivätkö he ison uutisen aamulla sattuneesta Talvivaaran kaivoksen jätevesialtaan padon sortumisesta vai maatalouskemikaalien vähittäisestä kertymisestä pohjaveteen, harva valitsisi jälkimmäistä. Onnettomuuden mielletään kiinnostavan yleisöä enemmän kuin hitaasti etenevän ja pitkäkestoisen prosessin.

Uutisarvoa lisäviksi tekijöiksi voidaan listata aiheen ajankohtaisuus, dramaattisuus, odottamattomuus, koskettavuus, rajattavuus, vaikutusten laajuus, aiheeseen liittyvä konflikti, maantieteellinen läheisyys ja aiheen tai puhujan yhteiskunnallinen asema. Kun media alkaa seurata jotain tapahtumaa, tapahtumaketjusta tehdään juttuja toistuvasti. (Anderson 1997, 117–120, 134; Cox 2006, 175; Suhonen 1994, 55–56.) Esimerkkinä voisi olla se, miten tiiviisti suomalaisessa mediassa seurattiin loppuvuodesta 2013 arktista luontoa puolustaneiden ja Venäjän valtion vangitsemien Greenpeace-aktivistien kohtelua.

---

⁸ Aineistostani kertoessani käytän uutiskriteerin sijaan sanaa *juttukriteeri*. Osa haastattelemistani ympäristöjournalisteista teki nimittäin muitakin kuin varsinaisia uutisjuttuja. Pääosin heidän tekemiään juttuja voi kuitenkin luonnehtia uutismaisiksi.

Juttukriteerit ovat periaatteessa kaikelle journalismille samat, mutta erityyppiset julkaisut ja ohjelmat painottavat niitä omalla laillaan. Aikakauslehdessä käsiteltävien juttuaiheiden ei tarvitse olla samalla tavalla ajankohtaisia kuin uutislähetysten aiheiden, eivätkä ne voisi ilmestymistahdin hitauden vuoksi ollakaan. Uutistoimituksetkin tulkitsevat juttukriteerejä kohdeyleisönsä ja toimituksellisen linjansa mukaan.

Uutiskriteerien on nähty tuottaneen vaikeuksia ympäristökysymysten käsittelyyn erityisesti ympäristöjournalismin varhaisessa vaiheessa 1960-luvulla. Vaikka ympäristöasioita pohdittiin jo tuolloin tutkijoiden ja jossain määrin julkisen hallinnon piirissä, media ei tarttunut niihin. Kiivastempoiseen rytmiin tottuneiden toimittajien oli vaikea hahmottaa ympäristökysymysten uutisarvoisuutta. Ajan mittaan ympäristökysymysten tärkeys tunnustettiin toimituksissa, kun yhä useammin alkoi olla tapahtumia, jotka täyttivät niin sanotun kovan uutisen kriteerin. Ympäristöliikkeet tekivät näyttäviä aktioita, tiedeyhteisö tuotti tutkimustuloksia, ympäristöhallinnon kehittyessä järjestettiin kansainvälisiä kokouksia ja niin edelleen. Ympäristöasioiden tärkeyden tunnustamisen jälkeen myös uutiskriteereitä alettiin soveltaa niiden kohdalla joustavammin, ja hitaasti etenevät tapahtumakulut alkoivat päätyä jutuiksi. Uutisen käsite on sittemmin jossain määrin muuttunut journalismin piirissä myös laajemmin. (Schoenfeld & Meier & Griffin 1979, sit. Suhonen 1994, 58–60.)

On esitetty, että uutistyön tapahtumakeskeisyys syrjii edelleen suurta osaa ympäristöaiheista. Uutistoimitukset on viritetty raportoimaan konkreettisia päivittäistapahtumia, kun taas esimerkiksi monissa ympäristökysymyksissä on kyse vähittäin etenevästä ja usein monimutkaisesta tapahtumakulusta. (Anderson 1997, 123.) Erityisyydestä seuraa, että esimerkiksi maatalouden hajakuormituksen on epätodennäköisempi päästä uutisiin kuin dramaattisen lannoitetehtaan pistepäästön. Hajakuormituksen kaltaisesta asiasta voidaan tehdä juttu esimerkiksi siinä tapauksessa, että aiheesta on julkaistu uusi tutkimus.

Edellä sanotun valossa on selvää, että tietyn aiheen saaman mediahuomion määrä ei välttämättä heijasta ilmiön konkreettista kärjistymistä tai helpottumista. Otsoniaukosta ei tarvitse enää kirjoittaa kovin paljon, koska ongelmaan on reagoitu tehokkaasti politiikan ja hallinnon kentillä, ja se on saatu melko hyvin hallintaan. Ilmastomuutosta koskevan suomalaisjournalismin määrän muutokset kertovat puolestaan jostain muusta.

Lyytimäki (2012b, 32–36, 53–54) toteaa *Helsingin Sanomien* aineiston perusteella, että ilmastojulkisuus oli huipussaan vuosina 2007–2008 sekä Kööpenhaminan ilmastokokouksen aikaan

loppuvuodesta 2009. Sitten aiheesta kirjoitettujen juttujen määrä väheni suunnilleen samalle tasolle kuin se oli vuonna 2006. Ilmastobuumien vuosina 2007–2009 vajaassa kahdessa prosentissa lehden jutuista mainittiin ilmastokysymys tavalla tai toisella. Vuonna 2010 ilmastomaininta oli yhdessä prosentissa jutuista. On yleisessä tiedossa, että ilmastomuutosta ei ole pysäytetty, vaan se etenee kiihtyvällä vauhdilla.

Yksittäisten ympäristökysymysten mediakäsittelyn määrässä jossain kohtaa tapahtuvaa asteittaista vähenemistä on selitetty yleisön kyllästymisellä. Media ei voi toistaa samaa aihetta loputtomiin. Anthony Downsin (1972) mukaan esille on nostettava alati uusia aiheita ja näkökulmia, jotta ihmiset pysyvät kiinnostuneina. (Sit. Suhonen 1994, 29–30, 33–34; Lyytimäki 2012b, 18.) Lyytimäen (emt., 61) ilmastomuutosuutisointia koskeva tutkimus antaa osviittaa siitä, että ihmisten henkinen sietokynnys ylittyy kenties herkemmin ympäristökysymysten kuin joidenkin muiden aiheiden kohdalla. Ilmastomuutokseen keskittyviä juttuja oli enimmillään kuukausitasolla noin 0,6 prosenttia kaikesta *Helsingin Sanomien* uutistarjonnasta.

Suhonen (1994, 44–58) huomauttaakin, että median käsittelemiä asioita määrittää ihmisten keskuudessa vallitseva konsensus siitä, mitkä asiat ovat milloinkin tärkeitä ja keskeisiä yhteiskunnallisia kysymyksiä. Oman tulkintani mukaan 2010-luvulla pohditaan esimerkiksi Euroopan makrotalouden ongelmia sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksia. Ympäristökysymysten uutuudenviehätys on haihtunut jo vuosia sitten (Lyytimäki & Palosaari 2004, 25).

Tällaiset laajasti jaetut käsitykset syntyvät ja pysyvät yllä osaksi ihmisten omista elinolosuhteista ja kokemuksista johtuen. Nykyisessä mediavälitteisessä maailmassa myös median vaikutus on kiistaton. Journalismi ei ole irrallaan raportointiensa ilmiöiden syntyprosessista, vaan on merkittävä osa esimerkiksi ympäristöpoliittista pelikenttää, olipa se tarkoituksellista tai ei. (Suhonen 1994, 44–58; Väliaverron 2009, 29.)

Ympäristötematiikan medialta saaman huomion vaihtelu (katso luku 2.2, s. 11) kiinnittää huomiota siihen, että yhteiskunnallisen konsensuksen sisältö eroaa eri ajanjaksoina toisistaan. Mediatutkija Anders Hansen (2010, 23–24) toteaa, että yhteiskunta on toisinaan yleisesti salliva ympäristönäkökohdille, kun taas joskus muulloin niihin suhtaudutaan suoranaisten torjuvasti tai kyllästyneesti. Ympäristönäkökulmat jäävät herkästi syrjään jutuista niinä aikoina, kun yhteiskunnassa keskitytään ympäristöhuolelle vastakkaisten tavoitteiden ja arvojen tavoitteluun. Ympäristön kanssa vastakkain asettuvat etenkin talouden alalta tulevat paineet. Hansenin mukaan

hetkittäinen ilmapiiri on kuitenkin eri asia kuin yhteiskunnan syvemmällä tasolla vallitsevat, hitaammin muuttuvat näkemykset. Hansen katsoo, että 1960-luvulta lähtien kehittynyt ekologinen paradigma ei osoita katoamisen merkkejä yhteiskunnallisen ilmapiirin vaihteluista huolimatta.

Ympäristökysymysten mediakäsittelyä koskeva tutkimus kiinnittää huomiota siihen, että yksittäisten ympäristökysymysten kohdalla mediahuomion määrään vaikuttavat omanlaisensa syyt. Lyytimäki (2012b, 56–61) on arvioinut ilmastonmuutos- ja rehevöitymisuutisointia koskevassa tutkimuksessaan, miksi kyseiset aiheet nousivat *Helsingin Sanomien* agendalle juuri tiettyinä ajanhetkinä. Johtopäätökset ovat mielenkiintoisia oman tutkimukseni kannalta, muun muassa siksi että Lyytimäen tarkastelukulma poikennee useimmista muista journalismin tutkimuksista. Lyytimäki on ympäristötutkimuksen asiantuntija, ja hän kiinnittää olettaakseni enemmän huomiota luonnon prosesseihin kuin keskiverto mediatutkija.

Lyytimäen (emt.) mukaan yksi ilmastouutisoinnin ajoittumista ja määrää selittävä tekijä oli sää. Ilmastonmuutos sai runsaasti huomiota leutojen talvien aikana, erityisesti vuonna 2007, olkoonkin ettei tällainen säänvaihtelu ole kovin pätevä ilmastonmuutoksen etenemisen indikaattori. Toisena uutisointia selittävänä syynä Lyytimäki pitää kansainvälisten ja kansallisten arvostettujen tietolähteiden, muun muassa johtavien poliitikkojen ja yritysjohtajien, aktivoitumista ilmastoasiassa. Kolmas uutisointiin suuresti vaikuttanut tekijä oli Lyytimäen mukaan talous. Talouskriisi on koettu yhteiskunnassa ilmastonmuutosta vakavampana ja välittömämpänä ongelmana, mikä vähensi ilmastouutisointia.

Rehevöitymiskeskustelun huiput puolestaan tapahtuivat 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun kesinä. Juttujen esiintymistiheyteen vaikutti Lyytimäen (emt.) mukaan erityisesti hitaan kehitysprosessin muuttuminen konkreettiseksi. Ravinnekuormitus vesistöihin oli jatkunut vuosikymmenien ajan, mutta vasta tietyssä vaiheessa kuormitus ylitti meriekosysteemin kriittisen kynnyksirajan ja liikaravinteet tuottivat valtaisia leväesiintymiä Itämeren rannikolle. Rehevöitymisuutisointiin vaikutti olennaisesti myös viranomaisten aktiivinen leviä koskeva tiedottaminen.

Toisin kuin ilmastonmuutoksen kohdalla, Lyytimäki (emt.) ei pidä yhteiskunnallis-poliittisia syitä ensisijaisina vaikuttajina rehevöitymisuutisoinnin ajoittumiseen ja luonteeseen. Hän arvioi, että rehevöitymisongelman julkista käsittelyä on silti helpottanut se, että maataloudella ei enää ole yhteiskunnassa suurta taloudellista painoarvoa. Itämeri on siten yhteiskunnallisesti suhteellisen kivuton puheenaihe. Tämä ei kuitenkaan riitä selittämään uutisoinnin ajoittumista, koska

elinkeinorakenteen muutos tapahtui jo paljon ennen 1990-luvun loppua, jolloin rehevöityminen nousi otsikoihin. Selitykseksi tarvitaan myös luonto itse. Ympäristöasenteisiin liittyvät seikat heijastuivat Lyytimäen mukaan rehevöitymisuutisointiin lähinnä siinä mielessä, että uuden jätevesiasetuksen edellyttämät, mutta kalliiksi koetut toimenpiteet saivat osakseen paljon julkista kritiikkiä. Lyytimäki kuitenkin olettaa, että näkemys rehevöitymisen ehkäisyn tarpeellisuudesta ei horjunut yhteiskunnassa kovin laajasti.

4.2 Journalistien erikoistuminen

Ympäristöjournalismin kentällä on keskusteltu paljon ympäristökysymyksiin perehtyneiden päätoimisten erikoistoimittajien tarpeesta, ja esimerkiksi ympäristötoimittajien oma yhdistys on ottanut kantaa heidän puolestaan (Rantajärvi 2011). Nimettyjen ympäristötoimittajien tämänhetkisestä määrästä ei ole saatavilla tutkittua tietoa. Jos ympäristökysymyksiin erikoistuneet lehdet jätetään huomiotta, heitä lienee vain muutama.⁹

Suomalaisen lehdistön historiaa tutkineen Esko Keräsen (1984, 127–160) mukaan 1920-luvulta aina 1950-luvulle asti oli yleistä, että kaikki toimittajat olivat yleistoimittajia. Joku aihepiiristä kiinnostunut yleistoimittaja teki esimerkiksi talousjuttuja oman perustyönsä ohella. Sitten toimittaja jäi vähitellen syrjään muusta työstä, ja lopulta hän sai virallisesti keskittyä kokonaan erikoisalalle. Esimerkiksi urheilutoimittajan vakanssi alkoi yleistyä kotimaisissa sanomalehdissä nopeasti 1940-luvulla, ja taloustoimittajia alettiin palkata suuremmissa määrin 1970-luvulla. Tärkeimpiä syitä erikoistoimittajuuksien perustamiseen olivat lehtien toimittajamäärän voimakas kasvu sekä lehtien sisällön monipuolistuminen, mihin liittyi lehden eri osastojen välisen sisältöjaon täsmentyminen. Lehtien monipuolistaminen tuli tarpeelliseksi, koska 1960-luvulle tultaessa valta-asemassa olevat lehdet olivat selvästi lyöneet kilpailijansa. Ainoa keino uusien lukijoiden voittamiseksi oli laajentaa ja monipuolistaa lehtien sisältöä.

Erikoistoimittajuuksia on luotu kulloinkin niille aloille, joita toimituksissa pidetään uutiskriteerien kannalta tärkeinä. Erikoistoimittajan myötä aiheesta tulee kyseiseen mediaan säännöllisemmin ja aiempaa enemmän juttuja. On olennaista, että kyseisen aihepiirin mielletään kiinnostavan median yleisöä, mutta yleisön oletetut toiveet eivät ole ainoa tärkeyden määrittäjä. Joissakin aiheissa, kuten matkailun ja muodin kohdalla, korostuu kaupallisen median taloudellinen laskelmointi:

---

⁹ Omien havaintojeni mukaan erikseen nimetty ympäristötoimittaja on *Länsi-Suomi* -sanomalehdessä, *Maaseudun Tulevaisuudessa* ja MTV3:lla, mutta ei luultavasti muissa mediataloissa.

toimituksissa saatetaan ajatella, että kokopäiväisen toimittajan pestäminen aihealueelle lisää todennäköisyyttä saada alalla toimivien yritysten mainoksia. (Tunstall 1971, 75–76.)

Journalismin erityisalojen kehitykselle on ollut ominaista, että ensin erikoistoimittajia on vain muutamassa toimituksessa, mutta sitten jokin iso uutistapahtuma saa muutkin liikkeelle. Tunstallin (emt.) mukaan Yhdysvaltojen vuonna 1954 suorittama vetypommikoe Bikini-saaristossa sai mediat kautta linjan kiinnostumaan tiedetoimittajista. Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuus puolestaan herätti suomalaistoimitukset ympäristöasioihin (Melakoski 1991, 22–23).

Ensimmäiset päätoimiset ympäristötoimittajat palkattiin maailmalla 1960-luvun lopulla. Heidän asemansa ei ole ollut yhtä vakaa kuin vaikkapa urheilutoimittajilla, vaan työpaikkojen määrässä on ollut suurta vaihtelua vuosien mittaan. Ympäristötoimittajien määrä kasvoi esimerkiksi Iso-Britanniassa voimakkaasti 1980-luvun lopulla, jolloin ympäristökysymykset nousivat puoluepolitiikan kentälle. Ympäristötoimittajia nimettiin myös tabloid-lehtiin, joissa heitä ei aiemmin juuri ollut. Pesti lakkautettiin monissa lehdissä nopeasti 1990-luvun alussa, kun ympäristöasioiden tärkeysarvo poliittisella agendalla heikkeni. Ympäristötoimittajia on Iso-Britanniassa edelleen isoimmissa päivälehdissä ja BBC:ssä. (Hansen 2010, 77–79.)

Suomessa erikseen nimettyjä ympäristötoimittajia oli toimittajien ammattiliiton tekemän selvityksen mukaan 1990-luvun alussa kuusi tai kenties parhaimmillaan pari henkeä enemmän. Tämän lisäksi kymmenissä muissa toimituksissa oli ympäristöasioita kiinnostuneita toimittajia, jotka käsitelivät ympäristöasioita muun työnsä ohessa (Lappalainen 1991, 12). Sen jälkeen kiinnostus erikseen nimettyihin ympäristötoimittajiin notkahti myös meillä. Etti Kantola (2003, 13–14) toteaa pro gradu -työssään, että ympäristötoimittajan vakanssi lakkautettiin useissa suomalaislehdissä 1990-luvun lopussa tai 2000-luvun alussa. Esimerkiksi *Helsingin Sanomista* ympäristötoimittajan pesti lakkautettiin vuonna 2003.

Media-alan taloudellinen tilanne vaikuttaa erikoistoimittajien määrään ja yleisiin journalismin tekemisen mahdollisuuksiin. Sanomalehtien levikki ja mainostulojen kasvu ovat kääntyneet laskuun 2000-luvulla. Vaikka suurimpien mediayhtiöiden tulos on viime vuosinakin pysynyt voitollisena, niissä tehtiin vuosina 2009–2014 runsaasti irtisanomisia ja annettiin eläkepaketteja. Leikkaukset ovat kohdistuneet voimakkaasti esimerkiksi ulkomaantoimituksiin ja tutkivaan journalismiin. Samalla työn rytmi on kiivastunut toimituksissa. Toimittajat ovat olleet huolissaan yhtäältä siitä, että kiivasrytmisessä toimitustyössä ei ole mahdollisuuksia analyyttisten juttujen tekemiseen ja toisaalta siitä, että päälliköiden valta juttuaiheiden valinnassa ja ideoinnissa on kasvanut. Omien

ideoiden toteuttamiseen ei useinkaan ole aikaa. (Nikunen 2011, 48–54; Honkonen & Lankinen 2012, 24–25, 98; Vehkoo 2011, 139; Sallinen 2014.)

Tutkimuksen mukaan lähes kaikki suomalaistoimittajat toivovat saavansa erikoistua jollekin alueelle. Toimituksissa on kuitenkin jo vuosia vallinnut yleistoimittajuuden trendi. Journalistien erikoistiedot otetaan kyllä mielellään vastaan, ja toimittajien toivotaan hyödyntävän esimerkiksi harrastuksissa kertyneitä tietojaan, mutta he eivät saa kokonaan keskittyä tietylle alueelle. Olemassa olevia erikoistoimittajuuksia puretaan ja journalistien toimenkuvista pyritään tekemään laaja-alaisia ja joustavia. Tämä on toimitustyön organisoinnin kannalta kätevää. Yleistoimittajan voi käskeä lähes mille hyvänsä juttukeikalle, kun taas erikoistoimittajaa voi olla yllättävien uutistilanteiden sattua vaikea saada tekemään muiden osastojen aiheita. (Nikunen 2011, 25–29; Honkonen & Lankinen 2012, 74.)

Yleistoimittajuuden trendi pätee työsuhteessa oleviin toimittajiin, joten se ei ole koko kuva journalismista. Entistä useampi suomalaistoimittaja on freelancer, ja heistä monet ovat kehittäneet itselleen erikoistumisalan. Varsinkin erikoisaikakauslehtien toimituksissa tunnetaan lehden oma ala hyvin tarkasti ja juttuja ostetaan vain asiaan perehtyneiltä freelancereilta. Erikoistuneita freelancereita käytetään myös yleisjournalistisiksi luonnehdittavissa medioissa. (Katso esim. Porttinen 2010, Luoma-aho 2013.) Käsittelen omassa tutkimuksessani pääosin vakituisessa työpaikassa työskentelevien ympäristötoimittajien työtä, mutta haastateltavien joukossa oli myös freelancereita.

4.3 Kiistojen kenttä

Ympäristönsuojelutavoitteet eivät ole yhteiskunnassa ja mediassa itsestään selvästi hyväksyttyjä asioita, vaan niitä luonnehtii usein kiistanalaisuus. Ympäristöproblematiikkaan tarttuneita toimittajia kritisoitiin puolueellisuudesta varsinkin takavuosina, kun ympäristöjournalismi oli mediakentässä vielä uudehko ilmiö (Anderson 1997, 63; Suhonen 1994, 58–62).

Keskustelu journalistien ammattikunnan sisällä oli välillä hyvin kiivasta. Esimerkiksi politiikan toimittaja ja *Iltalehden* kolumnisti Aarno Laitinen (1991) esitti, että ympäristötoimittajat ovat vihreää mafiaa, joka vetoaa tunteisiin ja esittää epä-älyllistä humpuukia. Hänen mukaansa näillä toimittajilla ei ole historian tai suhteellisuuden tajua. *Kauppalehden* silloinen päätoimittaja Lauri Helve (1995) puolestaan väitti, että suomalaiset ympäristöjournalistit ovat täydellisen yksipuolisia.

Ympäristöjournalismia kohtaan saatetaan edelleen esittää kritiikkiä, jonka mukaan ympäristöjournalismi on pelkästään mielipiteellistä tai että sitä leimaa objektiivisuuden puute. Mielipiteellisyyden perusteltavuutta voi arvioida esimerkiksi sitä vasten, perustuuko juttu ekologiseen tutkimustietoon vai ei, mutta mitä on objektiivisuus? Eikö kaikki journalismi ole jossain määrin mielipiteellistä?

Objektiivisuuden käsite on hyvin monitulkintainen ja siihen on kohdistunut paljon kritiikkiä. (Shoemaker & Reese 1991, 91–93, 197–198; Hansen 2010, 17–18.) Keskeinen objektiivisuuskäsitteen kritiikki koskee sitä, että kukaan ei pysty tavoittamaan maailmaa ”sellaisenaan”, oli hän sitten tieteilijä tai journalisti. Arvot vaikuttavat journalismiin jossain määrin aina, eivätkä ne ole ympäristöjournalismissa välttämättä esillä sen enempää kuin missään muissakaan jutuissa. Arvot näkyvät muun muassa uutisaiheiden valinnassa, siinä mitä faktoja pidetään kertomisen arvoisina ja siinä, miten ison tilan aihe saa tiedostusvälineessä. (Shoemaker & Reese 1991, 70–71; Cox 2006, 181.)

Hansen (2010, 17) täsmentää, että sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta väittely uutisoinnin objektiivisuudesta on harhaanjohtavaa.¹⁰ Jos ympäristöongelmien katsotaan määrittävän monimutkaisessa sosiaalisessa ja poliittisessa vuorovaikutuksessa, sen sijaan että ne olisivat objektiivisesti olemassa olevia olosuhteita, niin myöskään juttuja ei ole mielekästä arvioida oikean tai väärän representaation käsitteillä. Olennaisinta Hansenin mukaan on pohtia, miksi tietyt näkökannat saavuttavat arvostetun aseman ja toiset eivät.

Se, minkälaista journalistista esitystä pidetään objektiivisena, on siten suhteellista ja yhteydessä vallitseviin käsityksiin. Esimerkiksi ympäristöjournalisti Pasi Toiviainen (2007, 9–10) on todennut, että jos taloustoimittajan raportti vaikuttaa objektiiviselta, mutta ympäristöjournalistin juttu saa syytteitä puolueellisuudesta, näin voi olla siksi, etteivät jälkimmäisen esittämät näkökannat edusta välttämättä enemmistön näkemystä.

Jos ympäristökysymyksiä koskevien juttujen pätevyydestä halutaan käydä keskustelua, tällaiset arviot lienee mielekkäintä tehdä ammattialan yleisten eettisten pelisääntöjen nojalta. Journalistin ohjeet toteavat tietojen hankkimisen ja julkaisemisen osalta, että journalistin on pyrittävä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen, tarkistettava tiedot mahdollisimman hyvin, erotettava tosiasiat mielipiteistä ja suhtauduttava tietolähteisiin kriittisesti (JSN 2014b). Katson, että kriittinen

---

¹⁰ Huomaa, että Hansen puhuu ympäristöongelmien määrittymisestä, eli poliittisesta prosessista. Ympäristöongelmien tarkastelu konstruktionistisesta näkökulmasta ei tarkoita ympäristön reaalisen muutoksen ja sen aiheuttamien uhkien kiistämistä. (Katso Suhonen 1996, 36–44.)

suhtautuminen tietolähteiden esittämiin väitteisiin tarkoittaa esimerkiksi sen pohtimista, ovatko lähteen käyttämät argumentit vallitsevan luonnontieteellisen käsityksen valossa totta.

Kysymykseen siitä, ovatko ympäristökysymykset ja -journalismi muuttuneet 2010-luvulle tultaessa yleisesti hyväksytyiksi, olisi hankala yrittää antaa yksiselitteistä vastausta. Filosofin Ville Lähde (2013, 120–123) huomauttaa, että luonto ei ole yksi ja yhtenäinen, eivätkä myöskään yhteiskunnat. Eri ympäristöongelmat ovat laadultaan ja syiltään hyvin erilaisia. Ympäristöherätyksen hetkellä (katso luku 2.1, s. 8) nämä ilmiöt koottiin yhteen ikään kuin samaksi ilmiöksi, ympäristökriisiksi. Se oli tärkeää, jotta ihmisten ympäristösuhteesta saatiin tehtyä poliittinen kysymys. Tämä kokonaisnäkemys johtaa Lähden mukaan kuitenkin helposti ajatteluun, jossa eri ympäristökysymysten väliset merkitykselliset erot jäävät hahmottumatta.

Tarkoitan eroilla seuraavaa: paikallisen teollisuuslaitoksen aiheuttamaan maaperän saastumiseen liittyy erilaisia yhteiskunnallisia ja poliittisia jännitteitä kuin kysymykseen ilmastonmuutoksesta, mobiililaitteiden säteilystä tai susien oikeudesta elää. Selvää on myös, että esimerkiksi ilmastonmuutoksesta voidaan keskustella hyvin monilla eri tasoilla ja esittää sen torjumiseen hyvin monen erityyppisiä toimenpide-ehdotuksia. Aiheiden eriseuraisuuden vuoksi olisi vaikea puhua ympäristökysymyksiä käsittelevästä journalismista yhtenä. Osa kysymyksenasetteluista ja näkökannoista sopii hallitsevaan ideologiaan, osa ehkä ei. Toisia ympäristökysymyksiä käsittelevät jutut asettuvat ristiriitaan hallitsevan talousajattelun kanssa, toisilla on ristiriitainen suhde johonkin toiseen arvojärjestelmään.

Etelä-Suomen suurpedoista on käyty viime vuosina kiivasta väittelyä muun muassa lehtien sivuilla. Tämä kiista on hyvä esimerkki aiheesta, jolla ei vaikuttaisi olevan yhteyttä taloudellisiin intresseihin: susiensuojelu ei aiheuta ihmisille merkittäviä taloudellisia menetyksiä, vaan konflikti liittyy ennemminkin ihmisten välisiin näkemyseroihin siitä, minkälainen itseisarvo luonnon monimuotoisuudella ja villieläimillä tulisi olla. (Katso Valkonen & Saaristo 2010, 103–108.)¹¹

Yhteiskunnalliset jakolinjat voivat poiketa eri ympäristökysymysten välillä suuresti toisistaan: tietystä arvolähtökohdasta katsottuna osa ympäristönsuojelullisista tavoitteista voi näyttää kannatettavilta, osa torjuttavilta (katso jakolinjoista Hansen 2010, 47). Journalismin kannalta tästä seuraa esimerkiksi se, että aihetta saatetaan käsitellä hyvin eri tavoin eri kohderyhmille suunnatuissa medioissa, kuten Sipilä (2011) on turkistarhausuutisointia koskevassa pro graduissaan

---

¹¹ Toki myös totunnaisen talousajattelun taustalla on omanlaisensa luontosuhde ja näkemys siitä, onko luonnolla itseisarvoa vai ei. Hallitsevan länsimaisen talousajattelun suhdetta luontoon on usein luonnehdittu hyvin välineelliseksi. Ympäristökysymys käsitteellistetään taloustieteessä pääosin vain ”ulkoisvaikutuksiksi” (Lähde 2013, 138).

todennut. Vastaavasti ympäristötoimittajilla oli entisaikoina vaikeuksia joissain toimituksissa (Melakoski 2011). Alaa seuraavien keskuudessa liikkuu anekdootinomaisia tarinoita siitä, että joitakin toimittajia olisi aikoinaan jopa hyllytetty joidenkin luonnonsuojelujuttujensa vuoksi. Ainakin valkoselkätikkajutut olivat joissakin medioissa 1990-luvun puolivälin tuntumassa tällainen hankala aihe. Vastaavia tarinoita kerrotaan esimerkiksi Yhdysvalloissa (Frome 1998, 29–31).

5 Tutkimusmenetelmät ja aineisto

Tässä luvussa esittelen tutkielmani menetelmät ja aineiston. Tarkennan ensiksi, mitkä ovat ympäristöjournalismia koskevat tutkimuskysymykset. Sen jälkeen kerron tekemistäni teemahaastatteluista ja annan taustatietoja tutkimukseen osallistuneista ympäristötoimittajista. Tuon myös esiin, miten jäsensin ja analysoin haastatteluaineistoa sekä miten perustelen tekemieni päätelmien luotettavuutta.

5.1 Tutkimuskysymykset

Tutkin työssäni ympäristökysymyksiin suuntautuneiden toimittajien kokemuksia ympäristöjournalismin tekemisestä. Haastattelin tutkimustani varten ympäristöjuttuja jo pitkään tehneitä ja valtakunnallisissa medioissa vaikuttavia toimittajia.

Tutkimuskysymykseni on seuraava:

Mikä on ympäristöjournalistien kokemus ympäristöjournalismin tekemisestä?

Tarkentavat alakysymykset:

1. Minkälaiset ympäristökysymykset valikoituvat juttujen aiheiksi ja miten aiheita käsitellään haastateltavien kokemuksen mukaan?
2. Mikä on erikoistumisen vaikutus ympäristökysymysten käsittelyyn ja minkälaiset mahdollisuudet yleistoimittajalla on käsitellä ympäristökysymyksiä haastateltavien kokemuksen mukaan?
3. Mikä on toimittajien näkemys vuorovaikutuksesta ympäristöaiheisissa jutuissa hyödynnettävien tietolähteiden kanssa?
4. Miten haastateltavat katsovat toimitusten ja yhteiskunnan ilmapiirin vaikuttavan ympäristökysymysten käsittelyyn?

Tutkimuksen pääkysymys rakentuu Shoemakerin ja Reesen (1991) esittämän teoreettisen vaikutushierarkiamallin pohjalle. Kyseinen malli käsittelee journalismin sisältöihin vaikuttavia tekijöitä huomioiden sekä journalismiin vaikuttavat ammatin sisäiset tekijät että median materiaalsen ja henkisen toimintaympäristön. (Katso luku 3.1, s. 13–15.)

Tarkentavat kysymykset rakentuvat Shoemakerin ja Reesen mallin sekä ympäristöjournalismia ja muuta journalismia käsittelevän aiemman tutkimuskirjallisuuden pohjalle.

5.2 Teemahaastattelu aineistona

Tutkielmani empiirisenä aineistona ovat ympäristöjournalistien puolistrukturoidut teemahaastattelut. Haastattelukysymykset ovat liitteessä 2. Muodostin ne aiemman ympäristöjournalismin tutkimuskirjallisuuden ja journalismin kentällä käydyn ajankohtaisen keskustelun perusteella.

Haastattelut etenivät valitsemieni keskeisten teemojen mukaisesti, jotka kävin läpi jokaisen haastateltavan kanssa. Kysymysten tarkka muotoilu, järjestys ja tarkentavat kysymykset vaihtelivat eri haastatteluissa.

Teemahaastattelun taustaoletuksena on sosiaalinen konstruktionismi. Sen mukaan todellisuutta tuotetaan ja uusinnetaan vuorovaikutuksessa. Kaikki haastatteluaineisto syntyy osallistujien välisessä yhteistyössä, jossa ihmiset reagoivat toistensa odotuksiin. Tutkimusten mukaan haastattelija on läsnä haastattelussa silloinkin, kun kysymyksen muoto on standardoitu. Jopa kysymyksen sanajärjestys vaikuttaa siihen, mitä vastausvaihtoehtoa vastaaja tulkitsee ehdotettavan itselleen. Kysymyksen neutraalisuuteen vaikuttaa se, missä kohtaa haastattelua se esitetään. (Tiittula & Ruusuvaara 2005.) Tämän vuoksi on tärkeää, että haastattelija pohtii omia näkemyksiään ja ennako-odotuksiaan ennen haastattelujen tekoa.

Oma taustaoletukseni haastatteluja tehdessäni oli se, että ympäristökysymysten käsittelyssä on monia niille erityisiä journalistisiin työrutiineihin liittyviä haasteita. Oletin kuitenkin, että ympäristökysymysten käsittely on tullut hyväksyttäväksi vuosien saatossa. Olin saanut haastattelurunkoa luonnostellessani graduryhmältäni ja muilta tuttaviltani kommentteja siitä, että olin muotoillut kysymyksiä mielipiteellisiksi. Tutkimushaastatteluissa pyrin esittämään ne neutraalissa muodossa. Tästä huolimatta omista kysymyksistäni huokui se ajatus, että ympäristökysymyksiä ei käsitellä journalismissa riittävän paljon ja riittävällä vakavuudella. Myös haastateltavat olivat tätä mieltä, joten haastattelut muotoutuivat jossain määrin toverillisiksi. Keräämääni aineistoa värittää lisäksi oma opiskelijan statukseni. Jotkut haastateltavista puhuivat neuvovaan sävyyn, mitä he luultavasti eivät olisi tehneet, jos puhekumppanina olisi ollut vaikkapa 50-vuotias tutkijan uralle suuntautunut henkilö.

Puolistrukturoidun haastattelun edellytyksenä on, että haastattelija on perehtynyt tutkittavaan ilmiöön etukäteen (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47). Ennen haastattelujen tekemistä luin tutkimuskirjallisuutta ja tein pari koehaastattelua muun muassa kesätyöpaikassani

maakuntalehdessä, selvittääkseni minkälaiset seikat voisivat vaikuttaa keskeisesti ympäristöjournalismin tekemiseen. Haastattelujen tekohetkellä minulla oli omaa sanomalehtityökokemusta yhdeltä kesältä ja hieman freelancerina. Olin kirjoittanut ympäristöjuttuja jonkin verran, joten tarkastelin tutkimaani ilmiötä osittain sisäpiiriläisen näkökulmasta. Luonnehtisin silti, että ympäristöjournalismin tekemistä paremmin tunsin ympäristökysymyksiä asiasisältöjensä puolesta. Ryhdyin yhteiskunnallisesti aktiiviseksi muun muassa ympäristöasioissa 1990-luvun puolivälissä, ja olin lapsesta saakka seurannut muun muassa Ylen ympäristönsuojeluun liittyviä tv-ohjelmia.

Apunani haastattelutilanteissa olivat Liisa Tiittulan ja Johanna Ruusuvuoren (2005) neuvot siitä, että haastattelijan ensimmäisenä tehtävänä on luoda hyvä suhde vastaajaan. Haastattelut etenivät mielestäni jouhevasti, eikä omasta työstään puhuminen ollut ympäristöjournalisteille vaikeaa. He olivat selvästi aiemminkin pohtineet tämän tutkimuksen kannalta keskeisiä teemoja.

Tutkimushaastattelun oppaat neuvovat haastattelijaa miettimään myös sitä, miten hän kuittaa saamansa vastauksen. Hirsjärvi ja Hurme (2001, 109) neuvovat, että haastattelijan tulisi yleensä pidättäytyä kommentoimasta haastateltavan mielipiteitä. Mikäli kommentoi, tulisi se tehdä neutraalisti, ei missään tapauksessa tuomitsevasti. Itse vastailin haastateltaville neutraaliin ”mmm, joo” -tapaan. En kommentoinut esitettyjä asioita lukuun ottamatta tarkentavia kysymyksiä, jotka toki rohkaisivat haastateltuja puhumaan juuri tietyistä aiheista. Haastatellut puhuivat asioista pääosin vuolaasti. Nyt jälkikäteen katsottuna olisin voinut ohjata haastattelutilanteita vahvemmin ja esittää joitain kysymyksiä tarkemmin, mutta muilta osin olen tyytyväinen aineistoon.

Pohdin melko paljon sitä, eroaako tutkimushaastattelun teko journalistisen haastattelun tekemisestä ja millä tavoin. Tutkimushaastattelussa on nähdäkseni keskeistä ainakin se, että haastattelija saa haastateltavan pohdiskelemaan asioita ja niiden merkityksiä. Tätä edistää, jos tutkimushaastattelussa esitetyt kysymykset ovat avoimia. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010.) Tutkimushaastattelun tavoitteena ei ole selvittää haastateltavalta tarkkoja faktoja tai pyytää kannanottoja. Tutkimuksia tosin on monenlaisia. Jos tutkimuksen tarkoituksena on esittää tarkka kuvaus jostakin yhteiskunnallisesta prosessista, voi haastattelu muistuttaa faktojen hankinnan osalta hyvinkin paljon journalistista haastattelua. (Alastalo & Åkerman, 2010.) Kun huomasin, että Yleisradion suhde ympäristöjournalismiin herättää haastateltavissa spontaanisti paljon ajatuksia, kyselin heiltä tästä asiasta tarkemmin. Selvitin Ylen taannoinen ympäristöprojektin pääpiirteitä myös kirjallisia lähteitä hyödyntäen.

5.3 Haastatteluaineiston kuvaus

Toteutin kahdeksan ympäristöjournalistin teemahaastattelut marras–tammikuussa 2011–2012. He olivat haastatteluhetkellä töissä valtakunnallisissa sanomalehdissä, Yleisradiossa tai freelancerina. Haastateltavat olivat profiloituneet urallaan ympäristötoimittajina. Kukaan heistä ei kuitenkaan haastatteluhetkellä ollut päätoiminen erikoistoimittaja, jos freelancerit jätetään huomiotta. Työsuhteessa olevat haastateltavat sijoituivat asemaltaan jonnekin erikoistoimittajan ja tavallisen yleistoimittajan epämääräiseen välimaastoon. Heistä yhdellä ympäristökysymykset olivat nimetty seuranta-alue, mutta hän oli silti toimituksen tavallinen vuorotyöläinen. Tilastotietoja haastateltavista on liitteessä 3.

Kaikki haastateltavat kuuluivat Ympäristötoimittajien yhdistykseen (Ympäristötoimittajat 2008). Tulkitsen jo jäsenyyden tarkoittavan sitä, että henkilöllä oli vakaa intressi tehdä ympäristöjournalismia. Haastateltavien suuntautuneisuutta korostaa se, että freelancerit sekä puolet muista oli jossain uransa vaiheessa ollut sellaisissa työtehtävissä, että he olivat pystyneet keskittymään ympäristökysymyksiin päätoimisesti.

Halusin, että haastateltavat voisivat arvioida myös oman toimintaympäristönsä kehitystä ja siinä mahdollisesti tapahtuneita muutoksia. Siksi valitsin haastateltaviksi alalla jo pidempään olleita henkilöitä. Haastateltavia voi luonnehtia suomalaisen ympäristöjournalismin konkareiksi, sillä heistä muutama oli tehnyt ympäristöjuttuja jo 1970-luvun puolella, nuorinkin 2000-luvun alusta alkaen. Keskimäärin heillä oli journalistista työkokemusta noin 25 vuodelta. Heistä suurin osa oli kokenut ympäristöjournalismin nousun erikoisaiheeksi 1980-luvun lopulla ja pettymyksen siitä, ettei ympäristökysymyksiä käsittelemään nimetä erikoistoimittajia, vaan olemassa olleet erityisfooromit lakkautetaan.

Kuten asiantuntijahaastatteluille on tyypillistä, sopiva haastateltavien joukko oli tässä tutkimuksessa rajallinen, enkä olisi voinut valita heitä juuri toisin. Haastateltavien määrä, kahdeksan toimittajaa, on tilastollisesti minimaalisen pieni otos suomalaistoimittajista. Pidempään alalla olleista suomalaisista ympäristötoimittajista tämä on kuitenkin hyvin merkittävä osuus. Katson, että haastattelemani toimittajat olivat olleet keskeisimpiä suomalaisen ympäristöjournalismin tekijöitä ja olivat edelleen.

Taustatietoja haastateltavien valintaan antoi silloinen Tampereen yliopiston tiedotusopin lehtori Kaarina Melakoski. Sain häneltä Ympäristötoimittajien yhdistyksen jäsenluettelon ja listan henkilöistä, jotka olivat olleet alalla jo pitkään. Valikoin ihmiset sen jälkeen tekemäni rajauksen

pohjalta: kaikki haastateltavat tekivät juttuja itse ja olivat toimitushierarkiassa alisteisia esimerkiksi uutispäälliköille. Halusin mukaan ihmisiä monipuolisesti eri medioista, mutta en haastatellut ympäristöalan erikoislehtien, kuten *Suomen Luonnon*, toimittajakuntaa. Valikoituminen pohjautui osin siihen, että haastateltavien nimet olivat tulleet minulle mediasta vuosien varrella tutuksi. Muutama ensisijaisesti lähestymäni henkilö jättäytyi haastattelusta sen vuoksi, että he eivät mielestään tehneet ollenkaan ympäristöjournalismia sillä hetkellä. Kustannussyistä kaikki haastateltavat olivat Etelä- tai Länsi-Suomen läänien alueelta. Haastateltavista viisi oli naisia ja kolme oli miehiä. Haastateltaville lähettämäni yhteydenottokirje on liitteessä 1.

En rajannut haastateltavia mediatyyppin mukaan, vaan haastattelin sekä pääasiassa painettuun että pelkästään sähköiseen mediaan juttuja tekeviä toimittajia. Heissä oli sekä päivittäisen uutisjournalismin että pidempien feature-tyyppisten, mutta silti useimmiten uutisluonteisten, juttujen tekijöitä. Analyysiä tehdessä olen huomionut haastateltavien taustat: Freelancerilla ja vakityösuhteessa olevalla uutisosaston toimittajalla on erilaiset mahdollisuudet keskittyä ympäristökysymyksiin. Yksittäiseen tv-ohjelmaan puolestaan mahtuu vähemmän aiheita kuin esimerkiksi sanomalehden uutissivuille, mikä saattaa toimituksen suhtautumisen lisäksi selittää sitä, miten ympäristökysymyksillä on mahdollisuus päästä esille näiden toimittajien jutuissa. Kerron muutamissa kohdissa, mikä on lainaamani tai referoimani henkilön työtausta.

Rasitteen sijaan väline-erot ovat mielestäni tutkimukseni rikkaus. Monipuolinen mediatausta toi esiin, että monet ympäristökysymysten käsittelyyn vaikuttavat asiat ovat toimituksesta ja välineestä riippumattomia. Analyysissäni keskityn näihin yhteisiin asioihin. Jätän käsittelyni ulkopuolelle esimerkiksi tv:n kuvallisuuteen liittyvät erityisvaatimukset. Se, että mukana on sekä freelancereita että vakinaisia toimittajia, loi hyödyllisen kontrastin: freelancerien kokemukset ovat auttaneet minua hahmottamaan yleistoimittajan työn rajoitteita.

Tein haastattelut henkilöiden työpaikalla tai kahvilassa lukuun ottamatta yhtä haastattelua, jonka toteutin haastateltavan kotona. Haastattelut kestivät 40 minuutista puoleentoista tuntiin, keskimäärin vajaat 50 minuuttia. Litteroin aineiston sanatarkasti. Materiaalia kertyi 67 sivua tekstinkäsittelyohjelman perusasetuksilla. Jos lause jäi haastateltavalta kesken tai hän piti puheenvuoronsa aikana selvän tauon, merkitsin sen litteraattiin kolmella pisteellä (...).

Viitataan haastateltaviin nimettöminä, kuten yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa on yleensä tapana. On tutkimuseettisesti perusteltua, että haastateltavia ei voi tunnistaa (Silverman 2010, 155). Nimettömyydellä saattaa olla vaikutusta myös siihen, miten vapaasti henkilöt esittävät kritiikkiä

esimerkiksi omaa työnantajaansa kohtaan. Haastateltavilla oli tiedossa haastatteluhetkellä, että en tule kertomaan heidän nimiään. Lisäsyö nimettömyyteen on se, etten halua korostaa tutkimuksessani yksilöitä. Se ei ole olennaista, kuka sanoo, vaan se, mitä sanotaan. (Vertaa kuitenkin Alastalo & Åkerman 2010, 383.)

Nimettömyyden säilyttämiseksi jätin muutamia ympäristöjournalismin harjoittamiseen liittyviä asioita tutkimuksen ulkopuolelle, sillä niitä olisi ollut mahdoton kertoa ilman viittausta kyseiseen toimitukseen. Kuten Alastalo ja Åkerman (emt.) toteavat, anonymiteetti onnistuu harvoin rajatulla asiantuntijajoukolla ilman, että tietoa häviäisi. Pidän sittenkin todennäköisenä, että jotkin tutkimukseen ottamistani lausumista on mahdollista tunnistaa henkilölleen, jos tuntee suomalaisten ympäristöjournalistien kentän. Kullakin ihmisellä on ensinnäkin oma luonteenomainen puhetapansa. Toiseksi ihmiset voidaan tunnistaa siitä, mitä teemoja heillä on tapa tuoda esiin keskusteluissa. Tämän vuoksi luetutin mukaan ottamiani sitaatteja haastateltavilla ennen tämän tutkielman julkaisua.

Anonymiteetin säilyttämiseksi en merkitse kirjain- ja numerokoodilla sitä, mitkä tutkielmaan mukaan ottamani lausumat ovat keneltäkin (luvut 6–10). Ympäristötoimittajien joukko on Suomessa pieni, joten tällainen koodaus lisäisi olennaisesti todennäköisyyttä tunnistaa haastateltavan henkilöllisyys. Tämän valinnan haittapuolena on se, että tutkimuksen lukija ei voi seurata, miten monipuolisesti olen tukeutunut eri haasteltaviin. Analyysiä tehdessäni olen kuitenkin kiinnittänyt huomiota siihen, että siteeraan kutakin haastateltavaa vähintään epäsuorasti jokaisessa luvussa. Anonymiteetin vuoksi olen poistanut lainauksista joitain tunnistamista helpottavia nimiä ja tarkkoja viittauksia haastateltavien tekemiin juttuihin tai välineisiin. Muutin esimerkiksi ”katsojan” yleisöksi ja ”kirjoittamisen” jutun tekemiseksi. Kokonaan poistamieni yksityiskohtien kohdalla lainauksessa lukee X.

Luettavuuden parantamiseksi stilisoin tähän tutkimusraporttiin mukaan ottamieni lainausten kieltä. Korjasin sanoja kirjakieliseen suuntaan ja otin pois puhekielelle luonteenomaista toistoa, mutta en kuitenkaan muokannut lainauksia yhtä voimakkaasti kuin lehtijutuissa on tapana tehdä. Jos olen ottanut sitaateista pois puheen rönssyjä, olen merkinnyt ne lainauksiin kahdella viivalla: – –.

Toimittajien haastattelujen lisäksi tein tutkielmaani varten viisi taustahaastattelua oman tietämykseni ja ymmärrykseni syventämiseksi. Vanhempi tutkija Jari Lyytimäki Suomen Ympäristökeskuksesta antoi minulle tutkijan näkökulmaa ympäristökysymysten käsittelyyn suomalaismediassa. Tulevien toimittajien opettajana Tampereen yliopistossa työskennellyt Kaarina

Melakoski kertoi minulle siitä, miten ympäristökysymykset haluttiin huomioida alan koulutuksessa 1990-luvulla. Tietojani suomalaisen ympäristöjournalismin lähihistoriasta tarkensi Journalistiliitossa työskentelevä pitkän linjan ympäristötoimittaja Markku Lappalainen. Ympäristötoimittaja Petteri Saario puolestaan kertoi minulle Yleisradion taannoinen ympäristötietopalvelun toiminnasta ja ympäristötoimittaja Kari Rissa Ympäristöuutisten taustoista. Toisin kuin varsinaisten haastateltavien kohdalla, viittaan taustahaastatteluissa esitettyihin ajatuksiin henkilön nimellä, jos lainaan suoraan niissä esitettyjä näkemyksiä.

5.4 Haastatteluaineiston analyysi

Tieteellisen tutkimuksen ja (tutkivan) journalismin tekemisen ero on selvimmillään tutkimusaineiston analyysivaiheessa. Haastattelupuheeseen suhtaudutaan tutkimuksessa erilailla kuin journalismissa: Aineistoa analysoidaan syvemmin kuin journalismia tehdessä on mahdollista, eikä tutkimusraportti ei ole kasa aineiston iskevimpiä lainauksia, vaan otan kaiken aineiston huomioon. Pyrin käsittelemään haastatteluaineistoa analyttisesti ja sidon tekemäni tulkinnat aiempaan journalismin tutkimuskirjallisuuteen sekä teoriaan. Katson, että jotta aineistosta saa jotain analyttistä irti, on keskeistä ajatella ja hyödyntää teoriaa sekä määritellä keskeiset käsitteet tarkasti. (Katso Silverman 2010, 281–284, 390.)

Tarkastelen ympäristöjournalismin tekemistä faktanäkökulmasta (Alasuutari 1999, 90–113; Alastalo & Åkerman 2010). Kohtelen haastateltavia alan asiantuntijoina. Huomioni kohteena ovat haastateltavien kokemukset ja heidän kertomansa tiedot ympäristöjournalismin tekemisestä. Aineiston analyysitapaani puolestaan kuvaa parhaiten sana teemoittelu.

Näin analyysiprosessini eteni: Aluksi luin haastatteluaineiston läpi pari kertaa. Kun olin tullut tutuksi kokonaisuuden kanssa, jäsensin haastatteluaineiston sisällön paperille teemoittain jaoteltuna, kukin haastattelu kerrallaan. Teemoja olivat esimerkiksi ”mitä ovat ympäristöjutut”, ”haasteet: asiasisällöt”, ”haasteet: organisaation antamat resurssit” ja ”case Yle”. Nämä alustavat teemat tulivat suureksi osaksi suoraan kysymysrungostani.

Sitten jatkoin työskentelyä tietokoneella, ja kokosin kuhunkin teemaan liittyvät haastattelupätkät omiin tiedostoihinsa. Jäsensin teemojen sisältöä ryhmittelemällä haastateltavien puhetta kaikkiaan kolmelle tasolle. Esimerkiksi ”mikä mediaa kiinnostaa” -teemakategorian sisälle muodostin seuraavanlaiset pääryhmät: ”puhe ihmisläheisyydestä” ja ”asiasisältöjen vaikeudet”, joista jälkimmäinen jakaantui alaryhmiin ”pitkäkestoiset aiheet” ja ”monimutkaisuus & tapahtuu

kaukana”. Kirjoitin sitten koko aineistosta yhteenvedon näiden otsikoiden perusteella, ja tiivistin alaotsikoiden alle parilla lauseella niihin liittyvien sitaattien keskeisemmät sisällöt. Merkitsin argumenttien kohdalle värillä, mitkä asiat olivat korostuneet läpi aineiston ja mikä asia taas oli tullut esiin vain yhdessä haastattelussa. Tein myös muistiinpanoja aineiston kategorisointiin liittyvistä rajanvetotilanteista ja yhteyksistä. Konkretisoin tekemääni teemoittelua näytteillä, jotka olen sijoittanut liitteeseen (liite 4).

Teemoittelun jälkeen aloin kirjoittaa analyysilukuja aineistotiivistelmiin, teemallisiin sitaattiryhmiin ja journalismin tutkimuskirjallisuuteen pohjaten. Erityisesti faktanäkökulmasta analyysiä tekevän on tärkeä miettiä aineiston luotettavuutta ja suhtautua siihen kriittisesti. Katson, että haastateltavat välittävät luotettavaa ja totuudenmukaista tietoa aiheesta, mutta pitänyt mieleni avoimena myös sille mahdollisuudelle, että haastateltavan lausumia voi sävyttää esimerkiksi riita hänen oman pomonsa kanssa. Olen pyrkinyt tulkitsemaan haastateltavien esittämiä näkemyksiä aina myös muiden lähteiden avulla. (Katso Alastalo & Åkerman 2010, 390.)

Olin perehtynyt ympäristöjournalismia ja media-alaa yleisemmin koskevaan tutkimuskirjallisuuteen ennen haastatteluja, ja jatkoin siihen perehtymistä analyysiä kirjoittaessani. Suhteutan omaa aineistoani pääasiassa Anders Hansenin (2010), Jari Lyytimäen (2004; 2006; 2009; 2012a; 2012b), Pertti Suhosen (1994) ja Esa Väliwerrosen (1994; 1996) esittämiin näkemyksiin. Viittaan tutkimuksessani myös joihinkin yhteiskuntatieteellisiin ympäristökysymyksiä koskeviin teoksiin sekä ajankohtaisiin journalistisiin teksteihin. Näiden ilmiselvien lähteiden lisäksi analyysini tuloksiin ovat vaikuttaneet useat epäviralliset keskustelut, joita olen käynyt eri yhteyksissä kohtaamieni journalistien kanssa.

Eri lukujen sisältö ja niiden välinen rajanveto tarkentui vähitellen aineistoon syventymisen ja teorian vaikutuksesta. Luin ennen kaikkea Shoemakerin ja Reesen (1991) teosta ja pohdin sen avulla, millä perusteella teen analyysiteemoja koskevat valintani. Tarkkojen rajanvedollisten valintojen tekeminen ei ollut helppoa, koska journalismin tekemiseen vaikuttavat seikat kietoutuvat toisiinsa. Esimerkiksi tietolähteitä on luontevaa käsitellä niin osana juttuaiheiden valikoitumista, toimittajan erikoistumista kuin yhteiskunnallista ilmapiiriäkin. Samoin yhteiskunnallinen ilmapiiri läpäisee kaikkea ympäristöjournalismin tekemistä, kuten Shoemakerin ja Reesen teoria esittää. Lukujeni otsikot kertovat siitä, mihin näkökulmaan kukin luvuista keskittyy.

Muodostin tarkentavat tutkimuskysymykset vähitellen tämän prosessin aikana. Palasin usein haastattelutiivistelmiin ja niiden pohjalla olleisiin haastattelukatkelmiin. Luin monta kertaa läpi

myös koko haastattelulitteraati, ja muutin tutkimuksen mittaan muodostuneen näkemykseni valossa aiempaa tulkintaani joistakin haastattelussa sanotuista asioista. Faktanäkökulmaisessa analyysissä riskinä voi olla lähdekritiikin puutteen lisäksi haastateltavien tahaton väärin- ja ylitulkinta, jota huomasin itsekin useaan otteeseen tehneeni. Sain myös aihetta pidentää joitakin työhön lainaamiani sitaatteja. Jos katsoo aineistoluvuista kirjoittamiani ensimmäisiä versioita, niistä ei ole jäljellä lopullisessa työssä kuin muutamia palikoita.

Katson, että alkuperäinen teemoitteluni oli aineiston analyysin aloittamisen kannalta mielekäs, koska se auttoi saamaan aineistosta otteen. Pilkkominen kuitenkin hämärsi haastattelujen isoja kaaria. Sain monista lopullisen analyysini kannalta keskeisistä seikoista otteen vasta, kun tutkielman teon loppupuolella luin haastatteluja vain kokonaisuuksina.

Pyrin tulkitsemaan haastatteluaineistoa avoimin mielin ja etsimään myös omille ennakkoletuksilleni sekä aiemmalle tutkimuskirjallisuudelle vastakkaisia näkemyksiä. Yritin kiinnittää huomiota aineiston sisällä esiintyviin poikkeuksiin ja ristiriitaisuuksiin ja pohtia, mistä ne voisivat kertoa. (Ruusuvuori ym. 2010, 16, 24). Vaikka jostakin asiasta tuli puhuneeksi vain yksi henkilö, ei lausuma ole sen vähemmän arvokas kuin jos siitä puhui monta henkilöä. Tulkintoja tehdessäni mietin myös sitä, mistä voi kertoa, jos joku haastateltavista ei käsittele jotakin teemaa ollenkaan.

Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että samasta aineistosta on mahdollista tehdä useita eri tulkintoja. Pyrin perustelemaan omien tulkintojeni luotettavuutta tekemällä tutkimustani läpinäkyväksi. Kerron aineistolukujen jäsentelyä koskevista valinnoista liitteessä 4. Olen ottanut mukaan runsaasti lainauksia haastateltavien puheesta. Pyrin erottamaan selkeästi, milloin puhun haastatteluaineistostani, milloin alan kirjallisuudesta ja milloin esitän vain omia tulkintojani. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 189; Silverman 2010, 287.)

Laadullisessa tutkimuksessa ei useinkaan tuoda esiin, miten yleisiä tietyt sisällöt ovat aineistossa ja moniko haastateltavista ottaa ne esiin. Sitä ei pidetä kiinnostavana, koska haastattelupuhe on suhteellisen satunnaista ja se heijastaa pitkälti kulloistakin haastattelijan ja haastateltavan vuorovaikutusta. Ihmiset voivat myös puhua ristiriitaisesti itsensä kanssa. Jos käytän monikkomuotoa, niin silloin kyseisestä asiasta puhui vähintään kaksi henkilöä: se ei siis viittaa siihen, että kaikki haastateltavat olisivat puhuneet kyseisestä aiheesta.

Kerron kuitenkin joissakin yhteyksissä sen, puhuiko kyseisestä aiheesta vain osa haastateltavista vai he kaikki. Mainitsen sanan ”jotkut” ainakin silloin, jos aineistossa esitettiin kyseisestä asiasta

selvästi keskenään ristiriitaisia näkemyksiä. Mielestäni tällainen luonnehdinta lisää tutkimukseni validiteettia eli totuudellisuutta. Tarkoituksena ei ole perustaa tutkimuksen johtopäätöksiä kärjekkäimpien anekdoottien varaan. Toimittajat esittivät joistain asioista spontaanisti hyvin yhteneväisiä näkemyksiä. Tulkintani mukaan kaikki haastateltavat kannattivat erikoistoimittajia, mutta heidän ympäristöjournalismille asettamansa vaatimustaso vaihteli. Jotkut heistä arvioivat nykyistä, toteutuvaa ympäristöjournalismia kriittisemmin kuin toiset.

Alastalo ja Åkerman (2010) korostavat sen huomioimista, että haastatteluaineisto on tuotettu vuorovaikutustilanteessa. Haastateltavat saattavat muistaa asioita väärin, kaunistella tapahtumakulkuja, vaieta joistain asioista tai suorastaan valehdella. Se, mitä asioita haastateltava mainitsee ja minkälaisen tilannekuvauksen hän antaa, riippuu haastateltavan asemasta, henkilöhistoriasta ja tapahtumiin liittyvistä jännitteistä, mutta myös siitä, miten hän asemoi haastattelijan ja miten haastatteli toimii haastattelutilanteessa.

Erityisesti yhteiskunnan ilmapiiriä koskeva aineistoni on hyvin satunnaista. Annoin haastateltavien tulkita kysymystä vapaasti ja kysyin kultakin haastateltavalta tarkentavia kysymyksiä vaihtelevasti. Sen vuoksi haastateltavat puhuivat keskenään hyvin eri asioista ja tulkintojen tekeminen oli hankalaa. Nyt jälkiviisaana ajattelen, että olisi ollut tutkimuksen kannalta mielekästä kysyä kaikilta haastateltavilta tästä aihepiiristä myös yksityiskohtaisempia vakiokysymyksiä. En tehnyt niin, koska ajattelin sen ohjaavan haastatteluaineistoa liikaa tiettyyn suuntaan. Aineistoa analysoidessa minulle kuitenkin konkretisoitui se, että kukin analyysitapa vaatii tietynlaisen tavan kerätä haastatteluaineistoa. Faktanäkökulmaa varten asioita on käsittääkseni perusteltua tarkentaa haastateltavalta jokseenkin yhtä paljon kuin journalistista juttua tehdessä. Jos näin ei tee, asioiden hahmottaminen ja tulkintojen tekeminen muodostuu hankalaksi.

Siltä osin kuin haastateltavat pohtivat ympäristöjournalismissa tapahtuneita muutoksia, täytyy huomioda muistelun epävarmuus. Alastalo ja Åkerman (emt., 381) toteavat, että muistitieto on aina luonteeltaan valikoivaa ja suhteessa siihen, miten haastateltu ajattelee asioista sillä hetkellä, kun haastattelu tehdään.

On myös todettava, että haastateltavat kertovat asioista vain omasta näkökulmastaan (emt., 384). Muiden ihmisten valinnoista ja motiiveista esitetty tulkinnat ovat vain arvauksia, vaikkakin tässä tapauksessa nähdäkseni valistuneita arvauksia. En ole ristivalottanut ympäristöjournalistien esittämiä näkemyksiä muiden asianosaisten haastatteluilla, paitsi joiltain osin Yle-luvussa. Tulkintoja tehdessä olen tukeutunut tutkimuskirjallisuuden apuun.

6 Aiheiden valikoituminen ja tapa lähestyä niitä

Aika monet näistä globaaleista ympäristöaiheista ovat hirveän vaikeita hahmottaa. Ja niissä ei välttämättä ole mitään isoa, selkeää uutista.

Käsittelen tässä luvussa ympäristökysymysten valikoitumista juttuaiheiksi siitä näkökulmasta, miten ympäristökysymykset kävivät haastateltavien kokemuksen mukaan yksiin journalismin ammattikulttuurin asettamien juttukriteerien kanssa. Tarkastelen käytännössä lähinnä sitä, minkä tyyppiset ympäristöaiheet uhkasivat heidän mukaansa jäädä journalismin huomion ulkopuolelle. Pohdin ensin hitaiden ympäristömuutosten käsittelyn haasteita ja niiden mahdollisia ratkaisuja. Sen jälkeen kiinnitän huomiota siihen, miten toimituksissa vallitseva ihmisläheisyyden ihanne vaikutti haastateltavien kokemuksen mukaan ympäristöjournalismiin.

6.1 Pitkäkestoiset prosessit ovat haaste

Eräs keskeinen teema ympäristöjournalistien haastatteluissa oli hitaasti etenevien ympäristömuutosten käsittelyn haasteet. Tulkintani mukaan haastateltavat puhuivat pitkäkestoisista prosesseista kahdessa eri mielessä, jotka limittyvät monesti toisiinsa: Osa heidän mainitsemistaan ympäristökysymyksistä oli fysikaalisesti ja biologisesti hitaasti kehittyviä ilmiöitä, kuten ympäristön kemikalisoituminen ja ilmastonmuutos. Toisaalta haastateltavat puhuivat myös siitä, että luonnonsuojelun ja muiden ympäristötavoitteiden kannalta ongelmalliset tapahtumakulut tuntuivat toistuvan yhteiskunnassa.

Erään haastateltavan mukaan toistuvuus tuotti haasteita kaavoitusratkaisuja käsittelevien juttujen tekoon. Vaikka liikenteen aiheuttamat päästöt tiedetään yleisesti haitallisiksi, ympäristötavoitteet jäivät käytännön toiminnassa muille asioille alisteisiksi kerrasta toiseen. Haastateltava kertoi:

[Viittaa hankkeeseen, jossa tavaratalo aiotaan rakentaa keskelle ei-mitään.] Näissä on se huono puoli, kun nämä ovat sellaisia, että kuvio toistuu, toistuu ja toistuu. Niin siinä äkkiä toimituspäällikkö sanoo, että ”eikö me käsitelty tätä jo”. Mä että ”juu juu, mutta kun se [edellinen tapaus] oli toisella laidalla maata”.

Journalismin tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, että journalismissa käsitellään kaikkein luontevimmin erilaisia ajankohtaisia tapahtumia ja lopputuloksia, ei niinkään ilmiöitä tai prosesseja (katso esim. Hansen 2010, 190). Ympäristökysymysten käsittelynkin on luonnehdittu olleen takavuosisikymmeninä hyvin tapahtumakeskeistä, eli juttuja tehtiin esimerkiksi onnettomuuksista.

Sittemmin tilaa ovat alkaneet saada myös ilmastonmuutoksen kaltaiset vähittäiset ja pitkällä aikajänteellä tapahtuvat prosessit. (Anderson 1997, 121; Väliaverron 1994, 55–56, 81.)

Toimittajien kokemuksen mukaan hitaasti kehittyvät ja etenevät, mutta merkittävät ympäristön tilassa tapahtuvat muutokset saivat mediassa edelleen liian vähän huomiota suhteessa tapahtumiin. Eräs toimittajista pohti ympäristöhormoneista tekemiään juttuja ja sitä, että aihe ei ollut noussut mediassa käsittelyyn ennen kuin hän oli alkanut perehtyä siihen. Hän viittasi myös siihen, että mediassa oli käsitelty Thaimaan tulvia, mutta ei niihin johtaneita syitä:

Totta kai tehdään juttu siitä, että Thaimaassa tulvii. – – Mutta sitten meillä [pitäisi olla] siinä yhteydessä tai sen jälkeen juttu, että Thaimaan tulvien perussy syy saattaakin olla tämä, että ihmiset osaisivat hahmottaa, mikä se [syy] oli. Että ympäristöasioiden [käsittely jää] tällaisiksi irrallisiksi [tapahtuma]jutuiksi.

Edellä lainaamani toimittaja arvioi, että kukaan toimituspäällikkö ei estäisi tekemästä esimerkiksi Thaimaan tulvia taustoittavaa juttua, jossa kerrotaan joen yläjuoksulla tehtyjen metsänhakkuiden vaikutuksista veden kiertokulkuun. Myös muiden haastateltavien kokemuksen mukaan kehitysprosesseja oli mahdollista käsitellä tausta-analyysissä, jos niistä ei saanut väännettyä perinteistä uutista.

Keskeiseksi syyksi siihen, miksi hitaat tapahtumaketjut voivat jäädä mediassa käsittelemättä, toimittajat esittivät asiantuntemuksen puutteen. Haastateltavien mukaan toimituksissa ei ehkä ollut ketään, joka keksisi ja osaisi tehdä jutun esimerkiksi Thaimaan tulvien taustoista. Omasta työnteostaan puhuessaan toimittajat katsoivat, että haasteita ympäristökysymysten jutuksi muuntamiseen toi erityisesti näiden teemojen toimittajalta edellyttämä perehtyminen ja taustatyö.

Haastateltavat pohtivat muun muassa ilmastojournalismin tekemisen haasteita. Heidän nähdäkseen ilmastonmuutoksesta ei enää voinut tehdä juttuja pelkästään ilmiön perusasioista kertoen, vaan aihetta pitäisi syventää uusiin suuntiin. Toimittajat kokivat, että tähän taustoitukseen ei tuntunut olevan arkityön aikapaineissa riittävästi aikaa. Eräs haastateltava totesi:

Kun ne [ympäristökysymykset] ovat ilmiöitä, niin isoja ja laajoja ilmiöitä, niin sellaiseen tarttuminen, siitä jonkin uutiskärjen saaminen on vaikeata. Miten vääntää jostakin ilmastonmuutoksesta. Siitä on kerrottu jo periaatteessa kaikki. Homman nimi on, että ilmasto lämpenee, niin sitä ei voi laittaa tuhannetta kertaa otsikkoon. Kyllä se tuo haastetta. Sen takia pitäisi just olla hirveästi aikaa, että miettisi, mistä näkövinkkelistä juttuja alkaa sitten kasata. Taustatyö olisi tärkeää.

Toimittajat kokivat myös, että perinteisestä luonnonsuojelusta oli sillä hetkellä vaikea saada juttuja läpi. He viittasivat siihen, että toimituksen johdon tai kenties yleisönkään kiinnostus ei herää siitä tiedosta, että Metsähallitus uhkaa hakata luontoarvoiltaan merkittävän metsäalueen. Tarinalle oli turruttu, koska se oli luettu, nähty tai kuultu vuosien varrella monta kertaa. Yksi toimittajista totesi, että hän ei jaksa olla metsistä enää itsekään kiinnostunut, koska hän oli tehnyt aihepiiristä jo niin monta juttua.

Haastateltavat korostivat, että toimittajan täytyy keksiä toiston kuluttama aihe uudelleen, eli löydettävä siihen jokin uusi käsittelytapa, jotta aihe muuttuisi jälleen kiinnostavaksi (katso Väliaverron 1996, 25). Erään toimittajan kertoman esimerkin mukaan metsänhakkuisiin voisi keksiä uutisen lähestymällä aihetta syiden ja seurausten kannalta. Jutussa olisi mahdollista pohtia hallituksen Metsähallitukselle asettamia tulostavoitteita, ei niinkään vain uhattuina olevia luontoarvoja.

Tämä keskustelu liittyy journalismin ominaisluonteeseen. Yleisö odottaa journalismilta jotain uutta ja on altis kyllästymään. Myös toimittajakunta itse kiinnittää huomiota varsinkin tuoreisiin ja epätavallisiin tapahtumiin. Ympäristökysymysten lisäksi maailma on täynnä muita aiheita, jotka kilpailevat median huomiosta. (Katso Suhonen 1994, 33–35.) Jos toimittajien on helpompi tehdä uutisellinen juttu muista aiheista, niin ympäristökysymykset ovat alttiita syrjäytymään median agendalta. Eräs toimittajista pohti:

[Pohtii perussuomalaisten kärkeviä kannanottoja ja miten ne saavat mediassa helposti palstatilaa]. Jos sen sijaan tekee juttua siitä, miten kemikaalit ovat vaikuttaneet ihmisten hormonitasapainoon ja vaikuttavat joka päivä, niin se ei ole mitään. Se on ympäristöjournalismin keskeinen ongelma yleisemminkin, että ne harvemmin ovat tällaisia päivän- [ykkösjuttuja].

Toimittajat viittasivat tulkintani mukaan myös siihen, että saman ilmiön käsittelyn määrällä oli rajansa siinäkin tapauksessa, että kyseistä aihetta käsitellään monista eri suunnista. Osa haastateltavista katsoi, että ilmastonmuutoksen käsittely oli Kööpenhaminan ilmastokokouksen aikaan niin runsasta, että sitä oli hetkittäin jopa liikaa. Eräs toimittaja muisteli, että vuonna 2009 ilmastopuhe alkoi hänelläkin ”tulla jo korvista”.

Myös *Helsingin Sanomien* ilmastojuuttuja tutkinut Jari Lyytimäki (2012b, 53–54, 61) viittaa median rajalliseen kykyyn käsitellä samaa ilmiötä. Lyytimäki pohtii, saavuttiko ilmastonmuutosta käsittelevien juttujen määrä sanomalehden paikallis-, kotimaan-, ulkomaan- ja tiedeosastoilla hetkittäin mahdollisesti maksimimääränsä. Ilmastonmuutokseen keskittyviä juttuja oli enimmillään

kuukausitasolla noin 0,6 prosenttia kaikesta lehden uutistarjonnasta. Ilmastonmuutosta jollain tapaa ainakin sivulauseessa sivuavien juttujen osuus lehden jutuista oli enimmillään runsas kaksi prosenttia.

Vaikka ilmastojournalismi edellytti haastateltavien mukaan paljon pohjatöitä, sen katsottiin olevan toimituksen päälliköiden arvostama aihe, josta oli helppo saada juttuideoita läpi. Toimittajat katsoivat myös Itämeren olevan arvostettu aihepiiri.

Lyytimäen (2012b, 46–49, 58) mukaan myrkyllisten sinilevämattojen uutisointi ja muu meriaiheinen kirjoittelu ilmentää ainakin sitä, että ympäristökysymyksen mediakäsittelyn todennäköisyys kasvaa, kun ilmiö on ihmisten konkreettisesti havaittavissa ja se on merkittävä arkisen viihtymisen kannalta. Kesämökkeilijät ja veneilijät, eli toimittajien yleisö, joutuu itsekin kärsimään vesistöjen ahdingosta. Leviä koskevan uutisoinnin määrään vaikuttaa Lyytimäen mukaan lisäksi se, että aiheesta on runsaasti ja helposti tietoa saatavilla. Viranomaiset valvovat levätilannetta kesäkaudella tarkasti ja viestittävät tuloksista säännöllisen tiheästi median edustajille. Monien muiden ympäristöongelmien, kuten ilmastonmuutoksen, kohdalla julkinen tiedontuotanto ja viranomaisviestintä eivät ole yhtä runsaita.

Ympäristötoimittajien lisäksi myös ympäristöjärjestöt ja kansalaisliikkeet ovat pohtineet, miten hitaat ympäristön tilassa tapahtuvat muutokset saisi nostettua esiin julkisuudessa. Jälkimmäisten usein käyttämä keino on ollut järjestää kyseisiin teemoihin liittyviä, enemmän tai vähemmän symbolisia tapahtumia. Tapahtumat on voitu järjestää joskus vain toimittajia varten. Tarkastelen ympäristöjärjestöjen ja toimittajien vuorovaikutusta luvussa 8, jonka teemana ovat toimittajien lähdesuhteet.

6.2 Ihmisläheisyyden kahdet kasvot

Yhtenä selvänä teemana journalistien haastatteluissa nousi esiin ihmisläheisen tarkastelutavan vaikutukset ympäristökysymysten käsittelyyn.

Ihmisläheisyys on journalismin tekemistä ohjaava ihanne, johon journalismin tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota 1990-luvun lopulta asti. Tämä uudenlainen ihmisläheisyys¹² vaikuttaa siihen, minkälaisista asioista tehdään juttuja ja miten näitä aiheita lähestytään. (Hujanen 2009.)

---

¹² Käytän tässä luvussa yhtenäisyyden ja ilmiön monipuolisuuden vuoksi käsitettä *ihmisläheisyys* (Hujanen 2009), vaikka Hujanen (2005) itse käyttää aiemmassa kirjoituksessaan sanaa yleisölähtöisyys.

Elitismistä kritisoitu media haluaa nyt tulla lähemmäs lukijoitaan ja palvella heitä arjessaan. Juttujen pitää kiinnostaa. Asioita käsitellään entistä useammin yksittäisten ihmisten kokemusten kautta, kuluttajanäkökulmasta ja aiempaa viihteellisemmin. Tämän kehityksen taustalla vaikuttaa muun muassa yleisöistä käytävän kilpailun kiristyminen ja mediatalojen kannattavuusvaatimusten korostuminen. (Emt.)

Jos toimitus toteuttaa ihmisläheisyyttä markkinaehtoisuuden lähtökohdasta, niin juttuja tehdään ennen muuta kuluttajayleisön mieltymyksiä ennakkoiden. Mieltymyksiä pyritään saamaan selville yleisötutkimusten avulla. Vaihtoehtoisesti toimitus voi lähteä siitä, että journalismin tehtävä on vahvistaa yhteiskunnallista keskustelua ja ihmisten kansalaisidentiteettiä. Tällöin journalistien haasteeksi nähdään kiinnostavan journalismin tekeminen yhteiskunnallisesti merkittävistä ja tärkeistä asioista. (Emt.)

Oli lähtökohta kumpi tahansa, ihmisläheisessä journalismissa korostuu tavallisten ihmisten arjen palveleminen. Juttujen aihe voi olla peräisin hallinnon piiristä kuten ennenkin, mutta näitä uutisaiheita lähestytään erilalla. (Emt.) Sen sijaan, että uutisten viitattuina lähteinä korostuisi perinteiseen tapaan virkamiesten, poliitikkojen – tai ympäristöjuttujen kohdalla myös tutkijoiden – ääni (Suhonen 1994, 108–115; Väliaverron 1996, 94–100), niin juttujen kärkeen nousee nyt se, mitä kyseinen aihe tarkoittaa niin kutsutun tavallisen ihmisen elämän kannalta. Toimittaja voi esimerkiksi käydä selvittämässä, mitä seurauksia jollakin tietyllä hallinnollisella päätöksellä on Virtasen lapsiperheelle. Ihmistä on aina pidetty helpompana uutisaiheena kuin asiaa tai kehitysprosessia, mutta nyt ihmisten kokemuksista kerrotaan lähes jutussa kuin jutussa, myös uutisissa. (Hujanen 2005, 279–280.)

Ihmisläheisyyden ihanne ilmeni ympäristötoimittajien haastatteluissa kolmella tavalla: ihmisten arkea ja kulutusvalintoja koskevien juttuideoiden menestyksenä, tapana lähestyä aiheita henkilöiden kautta ja journalismin viihteellistymisenä. Toimittajat pitivät näitä piirteitä sekä hyödyllisinä että haitallisina ympäristökysymysten käsittelyn kannalta.

Haasteltavien näkemyksen mukaan toimituksen johto suhtautui kannustavasti kuluttajavalintojen ympäristövaikutuksia käsitteleviin juttuideoihin. Jutuissa voitiin esimerkiksi kertoa siitä, mitä kalalajeja ei ylikalastuksen vuoksi pitäisi syödä. Yhtä lailla juttuaiheeksi sopi passiivirakentaminen, kuten eräs haastateltavista kertoi:

Tietysti sellainen menee helpommin läpi, jossa on kuluttajapointsia. Jos se on passiivirakentamista... Ihmisiä kiinnostaa ruoka, rakentaminen, liikenne, lämmittäminen: tällaiset kuluttajapohjaiset aiheet.

Tällaisia kulutuskysymyksiin liittyviä ympäristöjuttuja julkaistaan nykyisin osana normaalia uutisluonteista journalismia, muun muassa sanomalehdissä. Erityisesti tämäntyyppinen ympäristökysymysten käsittely kukoistaa internetin, sanomalehtien elämäntapaliitteiden ja naistenlehtien puolella. Eettiseksi katsottujen ostovalintojen lisäksi jutuissa voidaan puhua myös *downshiftaamisesta* ja henkilökohtaisesta kulutuksen vähentämisestä.¹³

Nykyistä tapaa juurruttaa ympäristökysymykset arjen tasolle kuluttajanäkökulman avulla on mielenkiintoista verrata niihin havaintoihin, joita ympäristömielipiteistä ja -journalismista tehtiin 1990-luvun alussa. Pertti Suhonen (1994, 178–182) kiinnittää huomiota silloisen kansalaismielipiteen ristiriitaisuuteen ja toiminnan puutteeseen. Vaikka ihmisten huoli ympäristöstä oli kasvanut kautta 1980-luvun, niin kansalaisten omakohtainen valmius nähdä vaivaa tai tehdä taloudellisia uhrauksia ympäristön puolesta oli vähentynyt.

Suhosen (emt.) tutkimissa *Helsingin Sanomien* ympäristöjutuissa korostuivat ulkomaiset, globaalit ja tulevaisuudessa kärjistyvät ongelmat, kuten otsonikato ja ilmaston lämpeneminen. Jutuissa esitettiin ympäristöongelmien syiksi sademetsien hakkuiden kaltaisia asioita, jotka olivat etäällä suomalaisten vaikutusmahdollisuuksista. Ongelmien ratkaisijoina olivat esillä erityisesti valtion edustajat, kansainväliset järjestöt, ulkomaiset tahot ja tiede. Tämä saattoi Suhosen mukaan olla omiaan vahvistamaan käsitystä, jonka mukaan ympäristöongelmista selvittää kansainvälisen ympäristöpolitiikan ja valtiotason sääntelyn keinoin. Uutisointi ei ainakaan kannustanut lukijoita henkilökohtaiseen vastuuseen ja vaikuttamiseen.

Monet ympäristösosiologit ovat esittäneet Suhosen kanssa samansuuntaisia näkemyksiä. Heidän mukaansa globaali vire on ympäristökeskustelussa ongelmallinen, koska maapalloistunut näkökulma on ihmisten elämälle vieras. Jarno Valkonen (2010, 202) toteaa Tim Ingoldiin (2003) viitaten, että ihmisten elämismaailma ja arki rakentuvat aina paikallisesti.

Se, että ”tavis-” ja kuluttajapohjaisuus sopii nykyään juttuihin todella hyvin, kertoo myös siitä, että aktiivisen kuluttajakansalaisen rooli on korostunut ympäristöpoliittisessa retoriikassa 1990-luvulta lähtien. Omalla lompakollaan vaikuttavien kuluttajien arkiset päätökset nähdään keskeisenä

---

¹³ Eräitä vahvimpia esimerkkejä kulutuskysymyksiin keskittyvästä ympäristöjournalismista ovat toimittaja Noora Schillerin Kemikaalicoctail-blogi (<http://www.kemikaalicoctail.fi>) ja ekologiin kysymyksiin kokonaan keskittynyt *Huili*-lehti, joka kutsuu itseään lifestyle-julkaisuksi.

yhteiskuntaan ja ympäristönsuojeluun vaikuttavana voimana. Ajatuksen mukaan kuluttajien voima pakottaa yritykset ekologisoitumaan, kun yhä suurempi joukko ympäristötietoisia kuluttajia vaatii ympäristöystävällisiä tuotteita. (Valkonen & Litmanen 2010, 143–146.)

Kehitys ei ole ollut kaikkien mielestä pelkästään myönteinen. Kuluttajakeskeisyyttä on kritisoitu voimakkaasti sosiologisessa ja ympäristöpoliittisessa keskustelussa. Kritiikin mukaan yksilöt eivät ole suvereenia kuninkaita, vaan kulutusvalintojen korostaminen vähättelee käyttäytymistä sääteleviä rakenteellisia ja kulttuurillisia ehtoja. On todettu, että kestävään arkeen sitoutuminen sopii huonosti palkkatyön yhteiskuntaan. Monenlaiset politiikan kentällä päätetyt lait, verotus- ja tukiaisratkaisut sekä mainonta vaikuttavat voimakkaasti yksilöiden kulutuskäyttäytymiseen. Näihin asioihin ihmiset pystyvät vaikuttamaan enemmän poliittisen toiminnan avulla kuin rahoillaan. (Emt., 159–166; Lähde 2013, 152–154.)

Kulutuskysymyksiä ja elämäntapoja koskevassa journalismissa oli ympäristötoimittajien mukaan omat haasteensa. He katsoivat, että yleisön ekologisessa pohjatietämyksessä ja arvomaailmoissa on valtavia eroja. Osalle ihmisistä jätteiden lajittelukin voi olla iso kysymys, mutta jutuissa pitäisi nyt nostaa esiin melko henkilökohtaisia aiheita, kuten kysymys ekologisesti soveliaista lomanviettotavoista. Toimittajat pohtivat, mitä kysymyksiä toimittajan pitää nostaa esille ja miten aiheita tulisi käsitellä, jotta yleisö ei koe juttuja saarnaavina:

Silloin Kööpenhaminan ilmastokokouksen aikaan neuvojen antaminen meni ihan överiksi. Alettiin suunnilleen [?], syyllistettiin me tavallisia ihmisiä, että saavatko he mennä autolla mökille ja tehdä sitä ja tätä. Mutta kyllähän ihmiset kysyvät sitä itsekin ja haluavat [tietää] tietyistä aiheista...

Tietenkin on sanottava, että on aina vähän hankala tilanne mennä sanomaan ihmisille, että mitä he saavat kuluttaa ja mitä he eivät saa kuluttaa. Perimmältään se on heidän oma asiansa. Mutta suuret linjat, kuten energia ja liikenne, niin kyllä ne nyt kuuluvat meille kaikille, – se ei kuitenkaan ole yksityisasia, miten infra tehdään sinne.

Ympäristösosiologiassa on katsottu, että jos yleisö kokee jutut syyllistävinä, ympäristövalistus menettää tehoaan ja saattaa jopa kääntyä alkuperäistä tarkoitustaan vastaan (katso Valkonen & Litmanen 2010, 161).

Haastateltavat esittivät myös näkemyksiä, jonka mukaan ihmisläheisyyden vaatimukset uhkaavat tehdä ympäristökysymysten käsittelystä pintapuolista. Heistä osa koki, että vankan ympäristöasian, esimerkiksi edellisessä luvussa käsittelemieni pitkäkestoisten prosessien, käsittelemiseen oli vaikea löytää sopivaa foorumia. He totesivat, että monissa aikakauslehtien ja tv:n sisältöformaateissa

edellytettiin, että toimittaja käsittelee aiheita jonkun henkilön kautta. Erään toimittajan kokemuksen mukaan esimerkiksi hiilinielujen problematiikasta ei pystynyt tekemään juttua tällaisessa muodossa:

[Tässä formaatissa on oltava] oikeita ihmisiä, oikeita tunteita ja oikeita keissejä. Tein yhden jutun joitakin vuosia sitten hiilinieluista. Se oli totaalinen epäonnistuminen. Yritäpä vääntää rautalangasta tällainen problematiikka (naurua).

Toisen toimittajan näkemyksen mukaan Vuotoksen suunnitellusta tekoaltaasta olisi asiasisällön kannalta epäolennaista tehdä juttu yksittäinen ihminen edellä:

Ja sitten on se ongelma, että mediassa tapahtui sellainen muutos, varsinkin aikakauslehdissä, että kaiken pitäisi tapahtua jonkun henkilön kautta – – niin se asia jää vähän heitteille. No joo, kyllä mä sen ymmärrän, että ihmisen kautta voi kertoa jonkun... Vuotoksen altaasta voi kertoa surkean tarinan mummosta, koska se joutuu muuttamaan sieltä pois, mutta pääongelmahan siinä [Vuotoksen altaassa] on tietysti ihan muut [asiat].

Tulkintani mukaan toimittaja viittasi johonkin sellaiseen, että Vuotoksen kohdalla olisi hänen mukaansa tärkeää käsitellä ensisijassa energiantuotantoon liittyviä yhteiskunnallisia kysymyksiä sekä ristiriitaa luonnonsuojelun ja tuotantotalouden välillä.

Oletan lisäksi, että ihmiskohtaloihin nojaava lähestymistapa on ympäristöjournalismille vielä isompi haaste kuin esimerkiksi terveysjournalismille. Näin siksi, että sopivien ihmiskohtaloiden löytäminen on joissakin asioissa vaikeaa ja hyvin rajallista. Toisin kuin muut journalismin muodot, ympäristöjournalismi käsittelee inhimillisen lisäksi myös ei-inhimillistä. Edellisen lainauksen esimerkkiä käyttäen: Vuotoksen suunnitellulla alueella asuu vielä muutamia ihmisiä ja kylien kulttuuriarvoja on pidetty tärkeinä. Tekoallasta koskevassa päätöksenteossa on kuitenkin korostettu ennen kaikkea upotettavaksi aiottujen Kemihaaran soiden arvoa linnuston pesimäalueena¹⁴. Joitakin mahdollisuuksia toimittajilla on toki ihmisläheisyyden rajoitteissakin. Linnuille koituvien seurausten käsittelyyn voi päästä vaikka sillä, että toimittaja antaa luontokartoittajan tarinoida lintujen kohtalosta.

Myös juttujen viihdyttävyyden merkitys on kasvanut ihmisläheisyyden myötä (Hujanen 2009, 119). Muutamat televisiotyötä tuntevat toimittajat katsoivat, että televisioon oli entistä vaikeampi saada asiapitoisia ympäristöohjelmia. Tällaisille sisällöille sopivat ohjelmapaikat olivat heidän nähdäkseen vähentyneet. Vankkojen asiaohjelmienkin sisältöä oli erään haastateltavan mukaan kevennetty:

---

¹⁴ Esim. Jaakko Tahkolahti: Vuotoksen altaasta keskusteltu jo kymmeniä vuosia. *Helsingin Sanomat* 16.10.2006. <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Vuotoksen+altaasta+keskusteltu+jo+kymmeni%C3%A4+vuosia/1135222486883> Viitattu 16.5.2014.

Meidän tiedeohjelmissa on selkeä trendi populaariin ohjelman tekoon, mikä johtaa myös tietynlaiseen keveyteen. Se kyllä tuottaa haasteita. Että jos pitää olla kevyttä, suureen yleisöön helposti uppoavaa, vähän viihteellistä tiedettä, niin se on tietysti haaste joidenkin vakavien globaalien ympäristöasioiden käsittelyn [kannalta].

Viihteellisyys lienee ympäristökysymysten kohdalla hankala tavoite, koska julkisessa ympäristökeskustelussa tiedeargumenteilla on perinteisesti ollut hyvin merkittävä tehtävä. Tieteellistä tietoa tarvitaan ympäristöongelmien tunnistamiseen ja havaitsemiseen. Ilmastonmuutos on tästä hyvä esimerkki: ongelmaa ei voi tavoittaa suorilla aistihavainnoilla, vaan siihen tarvitaan monimutkaisia laitteita, kehittyneitä tieteellisiä teorioita ja matemaattisia malleja. Tieteellä ei ole ollut yhtä tärkeää asemaa muiden yhteiskunnallisten ongelmien kuin ympäristökysymysten kohdalla. (Väliverronen 1996, 44.)

Eräs toimittaja, jota tituleerais in ajankohtaistoimittajaksi, katsoi kuitenkin, että myös viihdyttävämmälle ympäristökysymysten käsittelylle on kysyntää ja oma paikkansa. Hän toi esiin, että kevyempää lähestymistapaa osattiin hyödyntää ympäristöasioiden esiin nostamiseksi jo 1990-luvulla:

Ja tavallaan juuri siksi, että ympäristöasiat kuitenkin ovat raskaita, pelottavia, [että] ne aiheuttavat ahdistusta, niin siihen aikaan kun oli Ekoisti ja Ympäristöuutiset, niin Ekoisti kyllä saavutti katsojia paljon paljon enemmän.

Ekoisti oli ympäristö- ja kuluttajaohjelma, joka sisälsi myös humoristisia osioita. Toimittajan mainitsemia ohjelmia esitettiin Yleisradiossa 1990-luvun alusta 2000-luvun alkuun (Ketopaikka 2002; Maunuksela 1996). Esittelen nämä ohjelmat ja kerron niiden kohtalosta Yleisradion ympäristöjournalismista kertovassa luvussa 9.3.

7 Yleis- ja erikoistoimittajat

Eikä sitä [asioiden yhteyttä, mikä johti paljon huomiota saaneeseen uutiseen] olisi kukaan muu huomannut, ellei [minulla] olisi ollut asiantuntemusta taustalla ja sitten sitä ihmistä, jolle saatoin soittaa vapaapäivänä... Näin ne parhaat jutut yleensä tulevat.

Tässä luvussa pureudun haastateltavien näkemyksiin yleis- ja erikoistoimittajista. Minkälaisena he pitivät toimittajien nykyistä yleistä osaamista ympäristökysymyksissä? Entä mitä vaikutuksia haastateltavat katsoivat erikoistoimittajan asiantuntemuksen kehittymisellä olevan? Käsittelen myös ympäristöjournalistien kokemuksia siitä, minkälaista oli yleistoimittajan nimikkeellä toimivan ja vuorotyötä tekevän ympäristötoimittajan työn arki.

7.1 Kaikilla on perustiedot

Kysymys yleis- ja erikoistoimittajista on ollut ympäristöjournalismin kuuma puheenaihe jo pitkään. Ympäristökysymysten ja median yhteistä historiaa käsitellessäni (luku 2, s. 8–11) kerroin, mitä suomalaisjournalistit ajattelivat aiheesta parikymmentä vuotta sitten, silloin kun ympäristöjournalismi herätti paljon kiinnostusta ja keskustelua. Suomen Sanomalehtimiesten liiton (nykyisin Journalistiliitto) asettama toimikunta päätyi siihen, että erikoistoimittajat eivät riitä, vaan koko ammattikunnan on saatava perustiedot ympäristökysymyksistä (Melakoski 1991, 23; 2011).

Haastattelin tätä työtäni varten nykyisten ympäristötoimittajien lisäksi Kaarina Melakoskea (2011). Hän oli yksi niistä toimittaja-aktiiveista, jotka pohtivat 1980- ja 1990-luvun taitteessa, miten toimittajien ympäristöasiantuntemusta voitaisiin nostaa. Melakoski kertoi vakuuttuneensa sittemmin tiedotusopin yliopistolehtorin työssään siitä, että ympäristökysymyksiä koskevan yleissivistyksen on tultava peruskoulun ja lukion opetuksessa. Yliopisto-opintojen yhteydessä ympäristöasioita ei parhaimmillaankaan ehditä käsitellä kovin laajasti.¹⁵

Haastateltavat katsoivat, että journalistikunnan ymmärrys ympäristöasioissa oli noussut viime vuosikymmenten saatossa. Koko toimituksen väellä oli heidän mukaansa ympäristökysymyksistä ainakin jonkinlaiset perustiedot. Eräs toimittajista mietti:

---

¹⁵ Tietojeni mukaan erillisiä ympäristöjournalismin kursseja ei järjestetä säännöllisesti missään oppilaitoksessa. Tarjontaa on kuitenkin silloin tällöin: esimerkiksi syksyllä 2013 vierailijaprofessori Elina Grundström ohjasi Tampereen yliopiston journalistiikan laitoksella kaivosjournalismin kurssin, joka käsitteli osaksi ympäristöjournalismia. Myös Grundströmin toisella kurssilla keväällä 2014 oli ympäristöteema. Vaikka journalisteille räätälöityjä erikoiskursseja ei olisi, opiskelijat voivat hakeutua yleisiin ympäristöalan opintoihin. Esimerkiksi Tampereen yliopistossa kaikilla opiskelijoilla on mahdollisuus osallistua ympäristöpolitiikan kursseille. Lisäksi muun muassa Säteilyturvakeskus ja Ilmatieteen laitos järjestävät koulutustilaisuuksia ammatissa toimiville journalisteille.

Itse olen joutunut käymään kursseilla, mutta nuorilla toimittajilla on jo kouluasioina puhuttu sellaiset asiat, jotka eivät meille ole olleet ollenkaan itsestään selviä. Toisaalta eivät nuoretkaan kaikkia niitä osaa, esimerkiksi ydinvoimala-asioita.

Ihmisten ympäristötietous on kasvanut ennen kaikkea peruskoulusta tulevan ympäristökasvatuksen ansiosta. Myös median ympäristökysymyksiä käsittelevät jutut ovat parantaneet sekä suuren yleisön että toimittajakunnan itsensä tietämystä, varsinkin vanhemman ikäpolven kohdalla, joka ei ole kuullut ympäristökysymyksistä vielä kouluvuosinaan (katso Suhonen 1994, 19–20). Lopputuloksena oli haastateltavien mukaan se, että jokaiselle heidän kollegoistaan oli itsestään selvää, että esimerkiksi ympäristöonnettomuuksista uutisoidaan. Näin asian esitti eräs toimittajista:

Jos puhutaan ihan paikallisista [ympäristöaiheista], jostain vuodoista tai teollisuusonnettomuuksista tai tällaisista, jotka eivät vaadi pitkän ajanjakson seuranta, niin ne hoituvat mielestäni kyllä ihan kohtuullisesti. Se on tavallaan mennyt läpäisyperiaatteella, tullut osaksi ihan kenen tahansa yleistoimittajan ajattelutapaa, että ne ovat uutisia.

Haastateltavat pitivät tärkeänä, että kuka tahansa toimittaja voi käsitellä ympäristökysymyksiä. Entisaikoina jokainen ympäristöteemainen juttuaihe saatettiin heidän kokemuksensa mukaan keskittää jollekulle tietylle toimittajalle, jonka toimitus tiesi olevan erityisen kiinnostunut ympäristökysymyksistä. Näin tiukalle eriyttämiselle ei haastateltavien mukaan ollut enää tarvetta, eikä se olisi heidän nähdäkseen ollut edes mahdollista. Ympäristöasiat kuuluvat nykyään kaikille toimittajille, kuten maahanmuuton tai sukupuolten tasa-arvon kysymykset.

Läpäisyperiaatteen ei kuitenkaan katsottu poissulkevan tarvetta erilliseen ympäristöjournalismiin. Toimittajien näkemyksen mukaan oli käynyt selväksi, että monien ympäristökysymysten käsittely ei onnistu pelkän yleissivistyksen pohjalta. Vaikka ympäristöasioiden tietämys ja ymmärrys on lisääntynyt, journalismissa on samanaikaisesti tullut tarpeelliseksi käsitellä entistä haastavampia asiakokonaisuuksia.

Ympäristöpolitiikan tutkija Yrjö Haila (2001, 32) toteaa, että läntisten teollisuusmaiden ympäristöongelmat eivät nykyisin ole ensisijassa paikallisia saastumistapauksia. Niitäkin on, mutta esimerkiksi tehtaiden vesistöjä kuormittavat päästöt on saatu Suomessa ajan myötä onnistuneesti hallintaan. Huolta tuottavat nyt moniulotteisemmat ja laajemmat kysymykset, kuten ilmastonmuutos ja biodiversiteetin kutistuminen.

Isoja aiheita ei haastateltavien mukaan otettu haltuun yhdessä työvuorossa tai parissakaan. Niiden hahmottaminen ja jutuksi muuntaminen on työlästä. He pitivät ilmeisenä, että vaikkapa

ilmastohuippukokouksen neuvotteluja käsittelevästä jutusta ei voi tulla kovin analyyttistä, jos jutun saa äkkiseltään tehtäväkseen ihminen, joka ei tunne neuvotteluprosessia entuudestaan. Haastateltavat katsoivat, että jutuista tulisi laadukkaampia, jos toimittajat saisivat erikoistua ja heille ehtisi kasautua tietoa. Eräs haastateltavista sanoi:

Ja siis toimituksen johto haluaa ilmastonmuutosjuttuja. Nyt niitä on pantu tekemään kollegat, jotka – – eivät ole seuranneet alaa kauhean hyvin. Ne jutut ovat välillä hieman kummallisia (naurua).

Yksi haastateltavista viittasi myös siihen, että ympäristökysymysten kenttä on nykyään niin laaja, että yksi erikoistoimittajakin voi tuntea vain osan kysymyksistä hyvin:

Ajatellaan, että yleistoitmittajat selviävät ilmastoasioista, päästökauppakuvioista, lajien sukupuutosta ja ties mistä. – – Se on niin valtava kenttä, että yksi erikoistoimittajakaan ei hallitse sitä kaikkea.

7.2 Erikoistuminen tuottaa omat uutiset

Pureudun seuraavaksi tarkemmin siihen, mitä etuja ja riskejä haastateltavat näkivät siinä, että joku toimituksen jäsen saisi keskittyä ympäristökysymysten käsittelyyn.

Parin hengen toimituksiin ei ole mahdollista nimetä erikoistoimittajia. Suurissa toimituksissa heitä vieroksutaan erään haastateltavan mukaan siksi, että toimituksen johto pelkää suppealle alueelle erikoistumisen altistavan toimitusta uutistappioihin. Pelkona on, että asioiden seuranta ja uutisointi katkeaa kyseisen henkilön poissaolon, kuten vuosi- tai sairasloman, ajaksi. Ympäristötoimittajat käänsivät tämän argumentin ympäri. Heidän nähdäkseen ympäristökysymysten käsittely pelkän läpäisyperiaatteen pohjalta ei ollut riittävää, vaan juuri nimettyjen erikoistoimittajien puute oli tehnyt ympäristöasioiden seurannasta epäsäännöllistä. Eräs heistä kertoi:

[Kertoo, että ympäristöaiheiden käsittely riippuu paljon toimituksen tiimiin kulloinkin kuuluvista työntekijöistä.] Että sillä tavalla tietysti yksi ihminen olisi hyvä, että hän sanoisi, että nyt pitää tästä asiasta kanssa [tehdä juttu].

Haastateltavat katsoivat, että toimittajien epävirallinen erikoistuminen ei ollut taannut ympäristökysymyksille riittävän vakaata asemaa toimituksissa. Yksi toimittajista mietti:

Mä kannatan ehdottomasti, että meillä olisi ympäristötoimittajat. Se antaisi myös sille [ympäristöjournalismin tunnistusta], että se on luvallista, hyväksyttyä ja vaatii omaa ammattitaitoa. Nythän se on vähän sillä tavalla, – – että kun sillä ei ole virallista asemaa, ja nämä ympäristötoimittajat, [niin heistä osahan] saattaa olla jopa ulkomaantoimittajia ja osa

muuta, niin se on enemmän persoonasta kiinni: kun se [toimittaja] jää eläkkeelle tai saa vauvan, niin [ympäristöasioiden käsittely] siltä osin unohtuu aina siksi vuodeksi. – – Mutta jos on ihan nimetyt ympäristötoimittajat ja niitä arvostettaisiin, niille annettaisiin sama aika kuin muillekin [erikoistoimittajille] vähintään, niin ammattitaito kehittyisi.

Ympäristötoimittajat toivat esiin useita erikoistumisesta koituvia hyötyjä, jotka liittyivät perehtymisen tuomaan ammattitaitoon. Niistä ensimmäinen on se, että erikoistoimittaja pystyy luomaan itselleen laajan ja luotettavan yhteistyö- ja lähdeverkoston. Verkostoon kuuluu tässä tapauksessa esimerkiksi kokeneita ja arvossa pidettyjä tutkijoita (katso Hansen 2010, 83, 91). Eräs haastateltavista kertoi:

Sitten kun olet seurannut jotain asiaa, niin pystyt kokoamaan [tiedonsirpaleita yhteen ja tekemään omia johtopäätöksiä]. Sulla on verkostoja ja asiantuntijoita, joille voi soittaa koska tahansa, ja he kertovat sulle oikeasti, kuinka asia on.

Haastateltavien kokemuksen mukaan aihetta seurannut toimittaja osaa soittaa oikeille tahoille, mikä helpottaa ja nopeuttaa työskentelyä. Uutistyössä nopeus on valttia, joten on tärkeätä, että tutulle asiantuntijalle voi soittaa vaikka lauantai-iltana ja pyytää lausuntoa. Ympäristötoimittajat kertoivat myös, että lähdeverkosto tarjoaa toimittajalle uutisvinkkejä.

Journalismin tutkimuskirjallisuudessa on lisäksi huomautettu, että asiantuntijoiden tuttuus saattaa vaikuttaa tiedon laatuun. Asiantuntija kertoo epävarmoista tai arkaluonteisista asioista helpommin sellaiselle toimittajalle, johon hän voi luottaa ja jonka hän tietää olevan ammattitaitoinen sekä ymmärtävän aihepiiriä. (Kuutti 2011, 456, 468–469.)

Lähdeverkoston puute on keskeinen asia, mikä erottaa yleistoimittajan erikoistoimittajasta. Yleistoimittajalla ei ole aikaa luoda suhteita uutistyön kannalta hyödyllisiin paikallisiin tai kansallisiin toimijoihin, saati kansainvälisiin asiantuntijoihin (Friedman 1991, 17–28).

Toistaiseksi haastateltavat korostivat myös toimittajan oman ympäristökysymyksiä koskevan asiantuntemuksen suurta merkitystä. Erikoistumisen tarve ei ympäristötoimittajien mukaan poistu, vaikka kuka tahansa toimittaja voi nykyään periaatteessa löytää sopivan asiantuntijan tai maailmalla tehdyt tutkimukset hakukone Googlen avulla. Saatavilla olevaa tietoa täytyy myös osata suhteuttaa ja tulkita, katsoi yksi toimittajista:

Jos päätoimittajat sitten ajattelevat, että kyllähän tämän pystyy kaiken googlaamaan, mutta ethän sä – – jos ei ole asiantuntijuutta lukea sitä, niin eihän siitä tule mitään.

Journalismin tutkimuksessa on korostettu, että vankan tietopohjan ansiosta toimittaja osaa kysyä olennaisista ja myös asiasisällöltään vaikeista asioista. Journalistin käyttämät tietolähteet kertovat asioiden taustoja monesti vain siinä määrin, kuin haastattelija osaa niitä tarkasti kysyä. Sekin on tärkeää, että asiantuntemus luo toimittajalle edellytyksiä suhtautua termeihin ja lukuihin kriittisesti. Kun oma asiantuntemus on koetuksella, erikoistoimittaja voi kääntyä lähdeverkostonsa puoleen ja hyödyntää tuttuja asiantuntijoita tausta-apuna muualta saatujen faktojen arvioimiseen ja itse tekemiensä tulkintojen tarkistamiseen. Kylmiltään aiheesta juttua tekevän yleistoimittajan on sen sijaan hyvin vaikea arvioida erikoisasiantuntijoiden kertoman tiedon luotettavuutta ja olennaisuutta. (Nikunen 2011, 49–50; Kuutti 2011, 451.) Näin asiaa pohti eräs haastateltava:

[Esimerkiksi] ilmastonmuutoskysymys, niin jotta siitä voisi ihan hyvällä omallatunnolla sanoa, että sen tuntee, niin siihenhän pitäisi hankkia valtava määrä tietoa. Pasi Toiviaisen *Ilmastonmuutos*. *Nyt* -kirja on hyvä esimerkki, että mitä pitäisi hallita ihan vaan voidakseen tehdä sitä normaalia toimittajan työtä. – – Jollei näihin kysymyksiin voi kukaan suurissa mediataloissa erikoistua, niin ilman muuta juttujen taso heikkenee, ja sitten he [toimittajat] ovat myös ulkopuolisten tahojen vietävissä.

Toimittajien asiantuntemuksen puute voi johtaa siihen, että yhteiskunnallisesti tärkeät asiat eivät nouse lainkaan julkisuuteen tai jos ne nousevat, jutut jäävät pinnallisiksi. Myös asioiden mittasuhteet saattavat vääristyä. Jutussa saatetaan kärjistää ja liioitella esimerkiksi päästöjen aiheuttamia haittoja, mikä synnyttää ihmisissä tarpeetonta pelkoa. Vaikka lopputulos ei olisikaan tällä lailla harhaanjohtava, toimittajalla tuskin on taitoa punnita ja tuoda esiin tieteelliseen tutkimukseen liittyviä epävarmuuksia. (Lyytimäki 2006, 174; Lyytimäki 2012c, 62.)

Kolmanneksi ympäristöjournalistit kokivat asiaosaamisen olevan tärkeää myös sen kannalta, että toimittajat tekisivät rohkeampia ja tutkivampia juttuja. Eräs haastateltava katsoi, että asioita seurannut toimittaja osaa suhtautua tietolähteidensä esittämiin väitteisiin kriittisemmin, eikä tyydy ensimmäiseen esitettyyn vastaukseen:

Pitää olla tausta[osaamista]. Jos olisi ympäristötoimittajia, niin he ehtisivät useammin lukea vaikka glyfosaatista, kerätä glyfosaatista [tieto]arkistoa. Ja sitten kun [taas] tulee glyfosaatti vastaan, niin he uskaltaisivat [todeta], että eikös [asia ole] näin. Kyllä mä sen ymmärrän, että jos ei ole mitään tietoa, niin sitten mennään siitä, mistä aita on matalin.

Toimittajia on usein arvosteltu siitä, että he rakentavat juttunsa niin, että niissä annetaan lähteiden argumenteista tasavahva kuva. Esimerkiksi että MTK sanoo yhtä ja Suomen luonnonsuojeluliitto sanoo toista. Jos toimittaja toimii näin, yleisö tai toimituksen johto ei pääse syyttämään häntä tasapuolisuuden unohtamisesta. Tällainen uutisointi onnistuu silloinkin, kun toimittajalla on kova kiire. (Vehkoo 2011, 50; Shoemaker & Reese 1991, 91–93.) Samalla tällainen journalismi saattaa

kuitenkin etääntyä kauas totuudellisuudesta. Totuus-sana on tietysti ongelmallinen etenkin yhteiskunnallisissa asioissa, mutta ympäristöongelmien kohdalla väittelyä käydään usein myös luonnontieteellisten hyvin yksiselitteisten faktojen osalta, siis asioista joista ei voi olla mielipiteitä.

Haastateltavat kritisoivat erityisesti ilmastonmuutoskeskustelun vääristymiä. Sen ongelmana on ollut, että ihmisen roolin kiistävät denialistit ovat saaneet mediahuomiota epäasianmukaisen tasapuolisesti. Näin on ollut erityisesti Yhdysvalloissa, mutta haastateltavat viittasivat myös Suomeen.¹⁶ Ilmastonmuutoksen luonnontieteellisestä perustasta ei ole tutkijoiden parissa tieteellistä epäselvyyttä, ja asiasta on jo pitkään vallinnut konsensus myös korkealla poliittisella tasolla. (Katso esim. Boykoff & Boykoff 2007; Hansen 2010, 176.)

Neljänneksi haastateltavat painottivat journalistin oma-aloitteisen tiedonhankinnan merkitystä ja arvoa. Sen myötä ympäristöteemoista tehdään juttuja luultavasti muulloinkin kuin suurjulkisuutta saavien huippukokousten ja muiden ilmiselvien uutistapahtumien yhteydessä. Itsenäinen tiedonhankinta täyttää myös journalistisen työn ihanteet, koska se tuottaa toimitukselle omia uutisia.

Eräs haastateltava huomautti, miten merkittäviä skuupit eli uutisvoitot ovat medioiden keskinäisessä arvovaltakilpailussa. Hän katsoi, että skuuppien saanti kuvaa melko tarkasti sitä, miten paljon toimitus laittaa voimavaroja kyseisen aihealueen seurantaan ja tonkimiseen:

Nyt kun pari viikkoa sitten Hesarilla oli fosforiskuuppi, niin siitähän täällä vouhkattiin hirveästi, että miksei meillä ole tuollaisia skuuppeja. Ja mä sanoin kylmän rauhallisesti, että ei ole, kun ei satsata. Ei ne skuupit tipu taivaasta.

Vaikka ympäristötoimittajat näkivät erikoistumisen olevan välttämätöntä ympäristöjournalismin kehittymisen kannalta, he esittivät sitä kohtaan myös journalistisesta keskustelusta tuttuja varauksia (esim. Keränen 1984, 141). Ympäristötoimittajien näkemyksen mukaan erikoistumisessakin voidaan mennä liiallisuuksiin. Toimittaja saattaa ensinnäkin alkaa tehdä juttuja erikoistumisalansa toimijoille ja kaltaisilleen erikoisasiantuntijoille, eikä suurelle yleisölle. Eräs haastateltavista pohti:

[Jos erikoistuu liikaa ja on liian lähellä jotain asiaa, niin] se voi myös mennä siihen, että alkaa – – seurata jokaista ihan pikku rasahdustakin. Joka taas menee sellaiseksi, ettei ketään huvita, kiinnosta jutut jostain paperiteollisuuden joka ikisestä askelmasta. Pitää myös yrittää säilyttää ulkopuolisuus, että miettii [asiaa] yleisön kannalta.

---

¹⁶ Esimerkiksi Yleisradion A-studio lähetti heinäkuussa 2013 jutun, joka oli otsikoitu "Ilmaston lämpeneminen pysähtyi – mihin tarvitaan ilmastolakia?" Katso ohjelman herättämästä kritiikistä ja keskustelusta: Matti Virtanen (2013): Näkökulma: "Saat potkut, valehtelija, denialisti" 3.8.2013 http://yle.fi/uutiset/nakokulma_saat_potkut_valehtelija_denialisti/6761081 Viitattu 28.5.2014.

Toisen suuntaisena erikoisjournalismiin liittyvänä riskinä haastateltavat pitivät sitä, että toimittaja saattaa kyllästyä tai turtua. Kun esimerkiksi Itämeren rehevöitymisongelmaa seuraa läheltä yli vuosikymmenen ajan, eikä se muutu siinä ajassa juuri miksikään, niin kyseisestä toimittajasta voi alkaa tuntua siltä, ettei aiheessa ole enää mitään uutisoitavaa kenellekään. Eräs haastateltava kuitenkin korosti, että uusia näkökulmia löytyy silti aina, eivätkä yleisö ja kollegat sitä paitsi muista vuosien takaisia juttuja samaan tapaan kuin toimittaja itse.

Kolmantena erikoistumisen riskinä haastateltavat viittasivat liian tiiviisiin lähdesuhteisiin. Journalismin tutkimuksessa on katsottu, että toimittaja saattaa alkaa puolustaa tärkeiden tietolähteidensä etuja ja mainetta. Hän jättää uutisoimatta lähteiden tekemistä virheistä ja heidän etujensa kannalta kielteisistä asioista, koska haluaa olla lojaali ja turvata arvokkaana pitämiensä haastattelusuhteiden jatkumisen. Tästä symbioottiselle tasolle edenneestä lähde-toimittaja-suhteesta ovat esimerkkinä urheiluliikkeen sisältä tulleet urheilutoimittajat, jotka olivat pitkään kyvyttömiä tarkastelemaan kriittisesti dopingia (Luostarinen 1994, 83). Ympäristötoimittajien on epäilty olevan liian läheisesti tekemisissä vihreiden politiikkojen ja ympäristöjärjestöjen kanssa. Käsittelen ympäristötoimittajien ja -järjestöjen välistä vuorovaikutussuhdetta luvussa 8.2.

7.3 Yleistoimittajalle ei anneta edellytyksiä tehdä

Seuraavassa tarkastelen sitä, minkälaiset mahdollisuudet yleistoimittajan arkea elävällä toimittajalla oli haastateltavien kokemuksen mukaan käsitellä ympäristökysymyksiä. Vakituksessa työsuhteessa olevat haastateltavat olivat yleistoimittajia. Osa heistä teki vuorotyötä. Eräällä haastateltavistani ympäristö oli nimettynä seuranta-alueena, mutta hänkään ei saanut keskittyä ympäristökysymyksiin kokonaan. Kirjoitan myös siitä, mitä vaikutuksia vaki- ja freelancer-toimittajat näkivät mediatalojen säästölinjalla olevan ympäristöjournalismin tekemiseen.

Toimittajat katsoivat, että yleistoimittajan kiire vaikuttaa ympäristöjuttujen tekemiseen perimmäisellä tavalla. Se rapauttaa mahdollisuuksia kehitellä omia juttuideoita. Eräs toimittajista kuvasi, että perustyön ohessa ympäristökysymysten seurantaan oli aikaa vain satunnaisesti, ja se jäi epäjärjestelmälliseksi. Hänen sähköpostinsa oli täynnä ympäristöaiheisia tiedotteita, ja ympäristöpolitiikko jakoi liudan linkkejä Facebookissa, mutta niistä ehti lukea vain pienen osan. Hyllyssä olevat tutkimusraportitkin jäivät selaamatta. Haastateltava kertoi:

Kun ei ole aikaa seurata, eikä perehtyä, – – että ehtisit kaivaa uuden ja tuoreen ja oman näkökulman tai tekemään tuoreita havaintoja, niin... Tällaisen yleistoimittajan työssä ehtii lukea vain osan niistä tiedotteista, mitä tulee.

Aiemmassa journalismin tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, että erikseen nimetyt ympäristö- ja tiedetoimittajat saavat päättää juttuaiheistaan keskimääräistä journalistia autonomisemmin (Hansen 2010, 83). Epävirallisuus sen sijaan tekee ympäristöasioista alttiita syrjäytetyiksi tulemiselle. Haastattelemani vakituksissa työsuhteissa olevat toimittajat kokivat, että töissä saattoi olla pitkiä ajanjaksoja, jolloin toimittajan itse kehittämiä juttuaiheita ei ollut mahdollisuus toteuttaa. Yksi heistä kuvasi tilannetta näin:

Työvoimapula [estää]. Jokin iso uutistapahtuma joka pakottaa, että joudutkin tekemään jotain ihan muuta koko ajan. Sellaisia viikkoja voi olla vaikka kuinka paljon. Hädin tuskin pystytään hoitamaan kaikki se, mikä on pakko hoitaa, ihan perusuutiset. Silloin et kyllä [voi alkaa] tehdä mitään omaa [aihetta].

Ympäristökysymyksiä koskevat juttuideat olivat haastateltavien mukaan usein luonteeltaan sellaisia, että niiden uutisellisuus sietä tarvittaessa parin päivän viivytyksen. Joidenkin suunnitteluasteelle ehtineiden juttujen uutisarvo saattoi kuitenkin mennä syrjäytyksen vuoksi ohi, jolloin juttua ei ainakaan sillä erää tehty.

Mediatilojen leikkaukset työntekijöiden määrässä ja netin tuoma lisätyö on aiheuttanut sen, että toimituksissa ei ole löysää, vaan työvoima on tarkasti optimoitu (Hujanen 2005, 276; Nikunen 2011, 49–50). Haastateltavat katsoivat, että päivävuorossa omia ympäristöjuttuja sai tavallisesti tehdä melko hyvin. Sen sijaan iltavuorojen mainittiin olevan sellaisia, että kaikki aika kului yleisen uutisvirran hoitamiseen, eikä toimittajalla ollut mahdollisuutta toteuttaa juttuideoitaan.

Aiemmissa tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota toimitusten osastorajoihin ja siihen, että koska ympäristöasiat ovat tyypillisesti monitahoisia, niitä on ollut hankala sovittaa toimittajien perinteiseen työnjakoon (Suhonen 1991, 59). Haastateltavien kokemuksen mukaan osastorajat eivät periaatteessa olleet heille ongelma. He viittasivat siihen, että viime vuosina median yleissuuntauksena on ollut pyrkimys madaltaa osastorajoja. Sen ansiosta esimerkiksi ulkomaantoimittaja saa halutessaan toteuttaa taloutta koskevan uutisen. Vastaavasti ilmastohuippukokouksista on tehty *Helsingin Sanomissa* laajoja juttusarjoja, ja tämän kokonaisuuden osia on julkaistu viikon mittaan vaihtelevasti lehden eri osastoilla.

Erään haastateltavan kokemuksen mukaan osastorajojen ylitys oli aivan viime aikoina tullut vaikeammaksi. Syynä oli toimituksen resurssien väheneminen, hän kertoi:

Väkeä on vähän, ja kaikki [pomot] joutuvat kynsin hampain pitämään kiinni niistä ihmisistä, jotka ovat siellä vuorossa tekemässä juuri niitä [sen uutisosaston] aiheita. Juuri viime viikolla, kun oli tämä [x-aihe pinnalla], joka siis alun perin lähti mun vinkistä, niin sitten [toiselta osastolta pyydettiin, enkö voisi tehdä sinne siitä aiheesta jutun]. Mun pomo sanoi, että – – ”et nyt voi tehdä, että meillä on nyt [sulle] tämä toinen homma”. Mutta kyllä mä sitten kuitenkin [sain tehdä sen]. Aika paljon se on itsestä kiinni, mitä tarjoat. – – [Muillekin osastoille voi tehdä, mutta] tekisit sen ylitöinä, vapaapäivinä (nauraa).

Mediatalojen budjettien kiristyminen vaikutti haastateltavien näkemyksen mukaan merkittävästi ympäristöjournalismin tekemisen mahdollisuuksiin. Se aiheutti muutakin kuin toimituksen työntekijöiden määrän vähäisyyttä ja vaikeutta toteuttaa toimittajan omia aiheita. Kansainvälisten ympäristökysymysten käsittely oli erään toimittajan mukaan liki mahdotonta, jos juttu edellytti ulkomaille lähtöä:

[Kertoo olleensa juttukeikalla toisessa maanosassa]. Puhuin siitä matkasta muistaakseni kaksi tai kolme vuotta, ennen kuin se sitten meni läpi.

Freelancerit puolestaan katsoivat, että jutuista maksetut palkkiot eivät kattaneet monimutkaisten kysymysten käsittelyn vaatimaa taustatyötä. Tutkivasta journalismista ei haastateltavien mukaan oltu valmiita maksamaan (katso Vehkoo 2011, 139):

Hankala juttu tarkoittaa vain sitä, että se vaatii työtä, ja työ maksaa. Lehdet kyllä ottavat sen mielellään vastaan, mutta ne eivät halua maksaa. Se menee sitten kansalaistoiminnaksi, ja kansalaistoiminnan harrastaminen kaupallisen median hyväksi hieman tökkii. Tämä on minusta selvä muutos, mikä on minusta kautta linjan, että lehdet pihtailevat. Ne eivät satsaa siihen, että jotakin asiaa tutkitaan ollenkaan samalla tavalla, kuin mikä oli 80-luvulla ihan tavallista ja vielä 90-luvun alussa. Nyt ei. Jos jutun hinta alkaa lähennellä kuluineen 1000 euroa, saati että menee sen yli, niin 6000 euron kuukausipalkkaa nostavat päätoimittajat tulevat pyörtyilemään, että ei tällaista, eihän tämä ole mahdollista. Ja näin ollen meillä jää helvetin paljon asioita selvittämättä.

Eräs toimittajista katsoi, että esimerkiksi geenimuunneltuihin organismeihin ja kansainvälisiin biodiversiteettikysymyksiin liittyvät aiheet tulisivat käsitellyiksi vain siinä tapauksessa, että toimituksessa tehtäisiin tietoinen valinta antaa jollekin toimittajalle aikaa perehtyä niihin. Toimittaja huomautti, että tämänkaltaiset asiat eivät nouse esiin myöskään tietotoimistojen tuottamassa valmiissa materiaalissa.

Työelämän muutoksia tutkineen Juha Siltalan (2004, 31–35) mukaan toimittajat voidaan luokitella luovan työn ammattilaisiksi. Luovuuden myötä heidän minuutensa sitoutuu voimakkaasti töihin, ja useille tällaisille itsensä toteuttajille työ on tiettyssä mielessä harrastuskin. Monille ympäristöjournalisteille työ on varmasti myös kutsumus. On yleisesti tunnettua, että hoitoalan kutsumustyöntekijät tekevät töitä huonolla palkalla, toisinaan jopa kokonaan ilman rahallista

korvausta. Journalismin puolella kulttuuritoimittajista tiedetään, että he lukevat arvioimiaan romaaneja vapaa-ajallaan. Entä ympäristötoimittajat? Jos toimintaedellytyksiä annetaan vähän, joutaako toimittaja vapaa-ajastaan?

Ympäristöjournalistit antoivat itsestään sen vaikutelman, että he ovat ahkeria palkollisia. Jotkut haastateltavista korostivat, että he perehtyvät asioihin myös työajan ulkopuolella. Yksi toimittajista kertoi selvittäneensä kaikki taustat erästä tutkivaa juttua varten palkatta vapaa-ajallaan, ja urakkaa riitti kuukausien ajaksi. Hän katsoi, että tutkivampien ympäristöjuttujen tekeminen olisi mahdotonta ilman tällaista työteliästä asennetta.

Toisaalta toimittajat antoivat kuitenkin ymmärtää, että kaikkeen he eivät venyneet. Eräs työsuhteessa oleva toimittaja huomautti, että hän jättää hyödyntämättä mahdollisuuden tarjota juttuaiheita muille saman talon osastoille toimituksille:

[Kertoo, että teki kerran omasta jutustaan eri version saman mediatalon toiseen formaattiin.] Sellaista voisi tietysti olla enemmän, mutta siinä on se ongelma, että silloin mä teen sen ihan omalla ajalla omasta harrastuksesta. En saanut siitä mitään [korvausta] lisää, eikä se keventänyt mun työtaakkaani [oman työpaikkani] puolella. – – Sen takia en tietysti tule tekemään sellaista [enää toiste]. – – Tämä kuitenkin on mun elinkeino eikä maailmanpelastusprojekti olla töissä täällä. Sitten jos teen jotain omaan piikkiin, niin teen sen mieluummin rehellisesti omaan piikkiin.

Kaikki haastateltavat olivat varsin pessimistisiä arvioidessaan journalismin tulevaisuutta ylipäänsä. Ympäristötoimittajien esittämät huolenaiheet olivat samoja, joita koko ammattikunnassa on 2000-luvulla murehdittu: mitä seurauksia henkilöstöleikkauksista on, ja miten journalismille käy, jos se kutistuu sähköiden mahdollisimman nopeaksi tyrkkäämiseksi nettisivuille (katso Vehkoo 2011; Honkonen & Lankinen 2012). Haastatteluhetkellä loppuvuodesta 2011 alalla oli käynnissä useita yt-neuvotteluja ja Ylen uusi rahoitusmalli oli vielä päättämättä.

8 Lähdesuhteet

Sinänsä firmat eivät ole mitenkään kovin hankalia. Ne ymmärtävät julkisuuden merkityksen erittäin hyvin ja kyllä ne pääsääntöisesti ovat aika yhteistyöhaluisia. Mutta tietysti kun ollaan siinä tilanteessa, että [toimittajan pitää tiukata] ”te olette muuten nämä jätteet [dumpanneet], joiden piti olla Ämmäsuolla [kaatopaikka], ne ovat Vantaan metsässä”, niin sitten ne tietysti ovat... (naurua)

Edellisissä luvuissa tarkastelin ympäristöjournalistien toimintaympäristöä juttukriteerien ja toimitusorganisaatioiden sisäisten tekijöiden näkökulmasta. Tässä luvussa astun kohti mediatalojen ulkopuolista maailmaa, jonka toimittajat kohtaavat sähköposteissa, puhelinkeskusteluissa ja kasvokkaisissa tapaamisissa. Kerron, minkälaisia kokemuksia ympäristöjournalisteilla oli viranomaisten, yritysten ja muiden tietolähteiden kanssa toimimisesta. Tuon myös esiin, minkälaista yleisöpalautetta toimittajat saivat eturyhmiltä ja tavallisilta kansalaisilta. Lopuksi tarkastelen toimittajien ja ympäristöjärjestöjen vuorovaikutussuhteita.

8.1 Organisaatiot keskittävät viestintäänsä

Ympäristöjournalistit arvioivat, että keskimäärin tietoa oli saatavilla aiempaa avoimemmin ja helpommin. Heidän näkemyksensä mukaan viranomaiset olivat oppineet noudattamaan asiakirjojen julkisuusperiaatetta, jonka mukaan viranomaisten aineistot ovat lähtökohtaisesti julkisia. Toisaalta toimittajien tuntuma oli kuitenkin se, että kaikkien lähteiden viestintä oli muuttunut tarkemmin kontrolloiduksi.

Eräs toimittaja mainitsi ely-keskukset. Ne olivat hänen näkemyksensä mukaan viestintälinjaltaan suljetumpia kuin niitä edeltäneet alueelliset ympäristökeskukset. Hän kertoi hyödyntävänsä viranomaistietoja toimittajan työssään nykyään vähemmän kuin aiemmin:

Ensin [viranomaistiedotus] oli hirveän suljettua, vaikka joku maa- ja vesihallitus. Mutta se avautui ja sitten tuli hirveästi tietoa ihan virallista kautta, puhumattakaan että mullehan tulee – – tällaisia syväkurkkusoittoja ja vinkkejä. Nyt on taas viranomaistiedotus – – alkanut mennä siihen, että sinne palkataan ammattitiedottajat.

Ympäristöjournalistit eivät ole kokemuksessaan yksin, vaan samanlaisia näkemyksiä ovat esittäneet esimerkiksi journalistiikan tutkijan Heikki Kuutin (2011, 457–462) haastattelemat suomalaistoimittajat. Lähteiden pyrkimys entistä voimakkaampaan julkisuuden hallintaan on puhuttanut toimittajia kautta journalistikentän ainakin koko 2000-luvun ajan. Muun muassa Yhdysvalloissa jo kauan vallinnut yritysten suhdetoiminnan, eli pr-toiminnan, kulttuuri on saapunut

Suomeen. Tähän on vaikuttanut yritysten koon kasvaminen ja niiden toiminnan ylikansallistuminen sekä pörssivetoistuminen. Suuryrityksille ominaiset viestintätavat ovat osittain levinneet myös pienempiin yrityksiin, julkiselle sektorille ja kansalaisjärjestökentälle. (Luostarinen 1994, 12; Malmelin 2007.)

Journalistit ovat olleet huolissaan siitä, että yritysten pr-henkilökunta vahvistuu samaan aikaan, kun työsuhteessa olevien journalistien lukumäärä laskee. Onko toimituksissa riittävästi resursseja ja ammattitaitoa tarkastella yritysten edustajien antamia lausuntoja kriittisesti? Onko tietolähteiden ja toimittajien välinen vallan tasapaino kallistunut lähteiden puolelle? (Katso esim. Grundström 2012; Hansen 2010, 87–88.)

Kerron ensin vaikeuksista, joita haastateltavat kertoivat itsellään olleen viranomaisten ja yritysten kanssa työskennellessään. Haastateltavien kokemus oli se, että viranomaiset olivat haluttomia tuomaan epäkohtia esille ja ottamaan virkaansa liittyviin asioihin kantaa. Se ei toimittajien mukaan estänyt jutuntekoa, mutta teki heidän työstään raskaampaa. Eräs haastateltavista sanoi:

[Viranomaisia] on mun mielestä yhä vaikeampi ja vaikeampi saada kakistamaan ulos joitakin epäkohtia. Ihan hirveästi saa rutistaa virkamiehistä tietoa. Mutta kyllä yleensä edes lyhyt juttu syntyy aiheesta kuin aiheesta.

Erään toimittajan kokemuksen mukaan entistä useampi taho halusi saada haastattelukysymykset etukäteen nähtäväkseen:

Tässäkin tapauksessa jouduin kolmen tiedotuspäällikön kautta pyytämään [lausuntoa energialaitoksen päälliköltä] ja [vaadittiin] etukäteen kysymykset. Niin sen jälkeen en edes saa[nut] haastattelua. En yleensä lähetä kysymyksiä, mutta sitten lähetin ne vielä. – – Ei tällaista ollut 70-, 80-, 90-luvulla, ellet mennyt presidenttiä haastattelemaan.

Haastateltavat kiinnittivät huomiota ennen kaikkea viestinnän keskittämiseen. Isoissa organisaatioissa vain tietyillä toimijoilla oli heidän mukaansa nykyisin lupa antaa tiedotusvälineille lausuntoja, siinä missä toimittaja saattoi ennen kysyä asioita lähes miltä työntekijältä tahansa. Yksi haastateltavista kertoi:

[Aiemmin] pystyit kysymään keskijohdon tyypiltä. Nyt ne on jotenkin ohjeistettu, että pitää kysyä ihan ylimmästä johdosta. Kyllä se mulle käy, [kunhan] joku sanoo, mutta kun ylin johtohan ei tiedä yhtään mistään mitään. – – Menee aikaa sellaiseen turhaan.

Haastateltavat viittasivat muun muassa siihen, että johtoporras ei pysty kertomaan asioista yhtä konkreettisesti ja tarkasti kuin suorittavat työntekijät. Saatavan tiedon katsottiin yksipuolistuneen.

Kun toimittajan lähteiltä saama tieto on byrokraattisempaa ja kauempana kentältä (katso Luostarinen 1994, 71), toimittajien mukaan oli mahdollista, että jutuista tulee mitänsanomattomia.

Kuutti (2011, 461–462) ja Malmelin (2007) ovat todenneet, että lähteet perustelevat viestinnän keskittämistä sillä, että sen ajatellaan vähentävän juttuihin jääviä virheitä. Viestinnästä tulee johdonmukaista ja ristiriidatonta. Tarkka viestintäohjelma on tärkeä varsinkin kaupallisille yrityksille brändin vaalimisen ja markkinaluottamuksen ylläpidon vuoksi. Yrityksille on selvää, että mediajulkisuus vaikuttaa keskeisesti niitä koskeviin mielikuviin ja julkisuudessa leviävä negatiivinen tieto heikentää niiden legitimizeettiä voimakkaasti.

Ympäristötoimittajat katsoivat, että viranomaiset ja yritysten edustajat halusivat entistä enemmän korjailia ja sensuroida sanomisiaan jälkikäteen. Toimittajalta vaadittiin kovapintaisuutta, jotta hän ei luovuta journalistista päätösvaltaansa lähteille vaan pysyy riippumattomana. Eräs toimittaja kertoi:

– – ja sitten tulee ihan järjettömiä korjausehdotuksia, että ”meidän yhtiön mediastrategian mukaan näin ja näin ei saa sanoa”. Joutuu vääntämään sitten niiden kanssa, että ihan oikeasti, tuletteko te tänne neuvomaan, miten me tämä juttu tehdään, jos kerran haastattelu on annettu.

Taloustoimittaja Tuomo Pietiläisen (2007) mukaan isoissa yrityksissä on nykyisin tavallista, että viestintäpäällikkö valvoo haastatteluja ja huolehtii siitä, ettei yritysjohtaja paljasta mitään arkaluonteista. Juttuja pyydetään ennakkotarkastukseen rutiininomaisesti. Tähän on syytä suostua, koska haastateltavalla on journalistin ohjeiden mukaisesti oikeus tarkastaa itseään koskevat lainaukset etukäteen. Ongelmia journalismin toteuttamisen kannalta saattaa aiheuttaa se, että yrityksissä ei aina haluta ymmärtää, että tarkastusoikeus koskee vain asiavirheitä ja täsmennyksen paikkoja, ei haastattelussa kerrottujen asioiden sensuroimista. (Katso JSN 2014b.)

Ympäristötoimittajat pitivät yrityksiä ja niiden ympäristövastaavia sinänsä varsin yhteistyöhaluisina, vaikka kritisoivatkin osaa yritysten levittämästä materiaalista viherpesuksi. Heidän näkemyksensä mukaan yrityksen kannalta kielteisistä asioista saattoi kuitenkin olla vaikea saada kommenttia. Eräs toimittaja katsoi, että haastavia tilanteita olivat etenkin kohtaamiset isojen globaaleilla markkinoilla toimivien yhtiöiden kanssa. Yhtiöiden viestintäjohtajat päättävät, mistä aiheista yhtiön johto kommentoi, totesi eräs haastateltava:

[Suuryritykset] ovat hirveän hierarkkisia ja niillä on helposti tiedotusmuuri. Että mitään, esimerkiksi yhtäkään kommenttia et saa ylitse tällaisen viestintäosaston. Ja sitten jos viestintäosasto päättää suojata jotain aihetta, että sitä [kommenttia] ei tule, niin sitä ei tule.

Ympäristöongelmien sekä ihmisoikeuskysymysten kaltaisten eettisten kysymysten kommentointi on yhtiöille toki vapaaehtoista. Yhtiön hiljaisuus ei myöskään estä tällaisista aiheista uutisointia, vaan riittää, että jutussa todetaan yhtiön kieltäytyneen kommenttien antamisesta.¹⁷

Vaikenemisen lisäksi yritykset saattavat joskus kiertää totuutta. Toimittaja Hanna Nikkanen (2010, 192–196) kertoo kirjassaan tapauksesta, jossa metsäyhtiö Stora Enso väitti brasilialaisen Maattomien maatyöläisten liikkeen (MST) johtajan uhkailleen väkivallalla. Yhtiön suomalaisen viestintäjohtajan kertoma väkivaltaväite meni tarkastamatta läpi *Helsingin Sanomissa*. Nikkanen ihmetteli julkaistua väitettä, ja päätti selvittää asian MST:n johtajalta itseltään. Osoittautui, että uhkailua ei ollut tapahtunut. Nikkasen mukaan suomalaiset toimittajat luottavat yhtiöiden viestintäjohtajiin liikaa.

Myös eräs haastateltavista koki törmänneensä yhtiöiden valehteluun:

Firmoilla on ainakin käynyt niin, että ne ovat jollain lailla oppineet sen valehtelun aika hyvin. On entistä vaikeampi saada niitä kiinni sellaisesta... X-yrityksessä valehdellaan kyllä ihan suoraan. Mä luulen, että ne ovat satsanneet niiden tiedotusosastojen treenaamiseen.

Toinen haastateltava kertoi aikoinaan tapahtuneesta suurteollisuuden intressiryhmien harjoittamasta vihjailusta ja painostuksesta. Voimakkain painostus koski metsien suojelua, aihetta johon liittyy selviä eturistiriitoja eri näkökulmaa edustavien tahojen välillä. Haastateltavan mukaan metsien suojelusta puhuminen sai vielä 2000-luvun alussa tietyt metsäteollisuutta puolustavat lobbariryhmät reagoimaan voimakkaasti. Toimittaja kertoi, että hän ja hänen toimittajakollegansa olivat joutuneet kritiikin kohteeksi:

X:n tiedottaja soitteli päätoimittajalle tai lähetti sähköpostia, että se oli ollut heidän mielestään epäilyttävä juttu. He valehtelivat, yrittivät sanoa, että toimittaja oli itse keksinyt jutun ja vetosivat päätoimittajaan, että näitä ei enää julkaistaisi, että tältä toimittajalta ei enää [julkaistaisi]. – – Vedottiin, [että] tällaisia ikäviä asioita ei käsiteltäisi.

Sosiologi Pertti Rannikon (1994, 20) mukaan metsätaloutta ja -teollisuutta edustavat eturyhmät olivat eräs niistä harvoista ryhmistä, jotka uskalsivat pitkään taistella ympäristönsuojelua vastaan. Suomen metsäteollisuusvaltaisuuden ansiosta ne pystyivät poikkeuksellisen kauan toimimaan välittämättä siitä, että uudenlaiset ympäristöön liittyvät intressit ja arvot olivat levinneet laajalti

---

¹⁷ Aiheesta syntyy kuitenkin luultavasti isompi yhteiskunnallinen keskustelu siinä tapauksessa, että toimittaja saa yritysjohtajalta kommentin. Se saattaa joskus vaatia toimittajalta poikkeuksellista ärhäkkyyttä. Tästä esimerkkinä *Voima*-lehden toimittajat Jari Hanska ja Susanna Kuperinen, jotka haastoivat Shellin hallituksen puheenjohtajaa Jorma Ollilaa arktiselle alueelle suunnitellun öljynporauksen ympäristövaikutuksista keväällä 2013. Ollilaa haastateltiin samalla, kun tämä harppoi Helsingin yliopiston hallituksen kokoukseen ja sieltä pois. *Voima* 4/2013. <http://fifi.voima.fi/voima-artikkeli/2013/numero-4/oljyty-ollila> Viitattu 16.5.2014.

yhteiskuntaan. Nuorelle, koulutetulle keskiluokalle ympäristömyönteisyys oli selviö jo 1990-luvun alussa.

Metsätalouden eturyhmien harjoittama painostus jäi edellä lainaamassani tapauksessa vaille toivottua tulosta. Haastateltava kertoi, että päätoimittaja ei ollut pelästynyt vihjailusta, vaan puolusti toimittajaansa ja julkaisi hänen juttujaan jatkossakin. Samainen ympäristötoimittaja jatkoi, että myös voimayhtiöt harjoittivat aikoinaan massiivista ja muun muassa päätoimittajiin kohdistunutta lobbausta Vuotosen tekoaltaan puolesta. Hän kuitenkin katsoi, että hänellä itsellään ei ollut koskaan ollut ongelmia Vuotos-hanketta kriittisesti tarkastelevien juttujen läpisaannissa.

Journalistin ohjeiden (JSN 2014b) mukaan ”pääösvaltaa [juttujen sisällöstä] ei saa missään oloissa luovuttaa toimituksen ulkopuolisille” ja ”journalistilla on oikeus ja velvollisuus torjua painostus tai houkuttelu, jolla yritetään ohjata, estää tai rajoittaa tiedonvälitystä”. Suomessa ei tietävästi ainakaan usein vedetä toimittajan juttua pois painostuksen tai juridisten riskien vuoksi. Juttu julkaistaan toimituksen suunnittelemalla tavalla, kunhan toimituksen johto on tulevan jutun takana. (Kuutti 2011, 487.) Tällöin aiheen riskialttius tarkoittaa vain sitä, että asia täytyy tutkia toimituksessa erityisen tarkasti. Esitettävien väitteiden takana on oltava riittävästi lähteitä ja vahva näyttö. Tämä kaikki onnistuu toimittajalta toki sitä paremmin, mitä enemmän toimitus satsaa asiaan ja antaa toimittajalle resursseja työntekoon.

Organisaatioiden tiukan viestintälinjan lisäksi muutkin syyt voivat vähentää journalistin tiedonsaantimahdollisuuksia. Eräs haastateltava kiinnitti huomiota siihen, mitä julkisen tiedon saatavuudelle tapahtuu, kun ”valtiota ajetaan alas”. Hän kertoi törmänneensä siihen, että tietoa oli nykyään vaikea saada esimerkiksi Metsähallitukselta. Kun valtionyrityksistä tehdään liikelaitoksia, tutkimuksesta tulee hänen mukaansa bisnestä. Tällöin asiakirjojen julkisuusperiaate ei olekaan voimassa, vaan tieto saattaa muuttua maksulliseksi tai liikesalaisuudeksi.

Saatavilla olevaan tietoon ja tiedontuotantoon vaikutti haastateltavan mukaan myös julkisten tutkimuskeskusten budjettien supistaminen. Hän piti tämän trendin seurauksia vakavina. Jos journalistit ja muut yhteiskunnalliset toimijat eivät voi tutkimuksen puutteessa esittää tilastotietoja ja muita tieteeseen pohjaavia asia-argumentteja, näitä asioita koskeville luuloille jää enemmän tilaa. Hän totesi:

Kun RKTL:ltä leikataan, niin meiltä loppuu silloin tutkimusta esimerkiksi liittyen kalakantoihin, riistaeläimiin ja petoihin. Se on väistämättä. Kun nämä ovat kuitenkin asioita, jotka kiinnostavat paljon ihmisiä, kuumentavat tunteita, niin meiltä vähenee tieto.

Kyse on potentiaalisesti isosta ongelmasta. Ajankohtaisen tiedon merkitys ei katoa, vaikka tutkimustiedon vaikutus ympäristöasioihin suhtautumiseen tuntuu joskus jäävän vähäiseksi. Haastateltavat viittasivat muun muassa siihen, että yleisö kyseenalaistaa heidän tutkittuun tietoon pohjaavia juttujaan, jotka käsittelevät kalastuksen ja merimetsojen suhdetta tai metsätaloutta ja metsoja. Myös haastattelemani Jari Lyytimäki (2011) viittasi siihen, että silloinkin kun tutkittua tieteellistä tietoa olisi saatavilla, tiedejournalismi jää helposti kakkoseksi netissä vinhaan leviävien huhujen ja epätieteellisten väitteiden rinnalla. Lyytimäki mainitsi tästä esimerkkeinä ilmasto- ja rokotekeskustelun ongelmat.

8.2 Ympäristöjärjestöjen muuttuva asema

Käsittelen tässä luvussa ympäristötoimittajien ja -järjestöjen suhteita. Nostan tämän vuorovaikutussuhteen erityishuomion kohteeksi, koska suhde on ollut ympäristötoimittajille hankala ja toisaalta ympäristöjärjestöillä on ollut merkittävä rooli ympäristökysymysten nostamisessa julkiseen keskusteluun.

Etenkin takavuosina esitettiin syytöksiä siitä, että ympäristöjournalistit olisivat liian läheisesti tekemisissä ympäristöjärjestöjen kanssa (esim. Helve 1995). Debattiin osallistunut ympäristötoimittaja Jaana Kanninen (1991, 79) torjui yksinkertaistuksen ympäristötoimittajien puolueellisuudesta. Hän luonnehti, että sitoutuminen luonnonsuojeluun on humanistisen elämänkatsomuksen kaltainen peruseettinen asenne ja huomautti, että se on eri asia kuin jonkin tietyn luonnonsuojelijaryhmän etujen ajaminen.

Haastateltavat katsoivat, että ympäristöjournalistin tulee suhtautua kaikkien eri lähteiden antamiin tietoihin tasapuolisesti ja kriittisesti. He korostivat, että toimittajan ei tule olla kovin lähellä ympäristöjärjestöjä. Eräs pohti:

Kyllä [suhteessa ympäristöjärjestöihin] pitää olla avarakatseinen. En koe olevani mikään luonnonsuojelijan puhetorvi täällä [tässä toimituksessa], vaan kriittisyys pitää säilyttää vähän joka suuntaan, ainakin yrittää. – Jos olet liian sisällä, niin sitten menee uskottavuus.

Eräs toimittajista mielsi, että Greenpeace on hänelle yhtä arvokas lähde kuin teollisuuden edustaja. Ei enempää, mutta ei vähempääkään. Puolueettomuudesta seurasi toimittajan kokemuksen mukaan se, että hän sai kritiikkiä joka suunnasta, myös ympäristöjärjestöiltä:

Ja lyödään leimaa myös ympäristö[liikkeen] puolelta helposti. Jos vaikka tekee jutun, että Suomessa on ainakin kolme kertaa liikaa poroja – – viimeksi eilen mua haukuttiin tästä. – – Myös ympäristöpuolella on tabuja.

Toimittajien ja ympäristöjärjestöjen vuorovaikutukseen ei oletettavasti liity enää samanlaisia jännitteitä kuin ennen, koska haastateltavien kokemusten mukaan ympäristöjärjestöjen asema oli vahvistunut toimituksissa. Yksi toimittajista kertoi yllättyneensä itsekin, kun hänen päällikkönsä halusi uutisen Luonto-Liiton Talvivaaraa koskevasta tiedotteesta. Tämä tapahtui siinä vaiheessa, kun kaivoksen ympäristövaikutukset olivat juuri alkaneet nousta laajempaan julkiseen keskusteluun. Toimittaja kertoi:

Mä olin aivan ällistynyt nyt jossakin iltavuorossa – –, kun päättävässä asemassa oleva toimittaja halusi, että [teen Luonto-Liiton lähettämästä tiedotteesta joka koski Talvivaaraa] meille yhden palstan uutisen. Mulle ei olisi tullut mieleenkään, että olisin voinut ehdottaa sitä lehteen. – – En edes viitsinyt keskustella siitä ja sitten saan sen tehtäväksi henkilöltä, josta en ollenkaan ajatellut että se... Silloin ei ollut yhden palstan uutisten pulapäivä millään tavalla, että hän halusi sen. – – Mutta tietysti ne ovat edelleen tällaisia yhden palstan uutisia.

Aiemman journalismin tutkimuksen mukaan tietolähteiden käyttö on ympäristöjutuissa samankaltaista kuin journalismissa yleensä. Ympäristöjärjestöt eivät pääse määrittämään aiheesta esitettyjä argumentteja sen useammin kuin muutkaan intressiryhmät. Eniten esillä ovat hallitus ja viranomaiset. Joissain yksittäisissä asiakysymyksissä järjestöjen kanta saattaa tosin korostua. Ainakaan ympäristöliikkeen merkitystä ei ole tutkijoiden mukaan syytä vähätellä, sillä vaikka järjestöjen edustajat eivät näy jutuissa, he vaikuttavat usein vahvasti julkisen ympäristökeskustelun taustalla. On tyypillistä, että toimittajat käyttävät viranomaisia tai tutkijoita ympäristönsuojelijoiden esiin tuomien näkökulmien vahvistamiseen ja auktorisoimiseen. (Hansen 2010, 82–87; Väliaverron 1996, 92–94.)

Ympäristötoimittajat katsoivat, että aivan kuten muidenkin tietolähteiden, ympäristöjärjestöjen viestintä oli muuttunut ammattimaisempaan suuntaan. He mielsivät niiden muuttuneen myös toimintatapojen suhteen viranomaisten kaltaisiksi lausunnonantajiksi ja asiantuntijoiksi. Yksi heistä totesi:

20 vuotta sitten [ympäristöasioiden] uutisointi oli hirveän konfliktikeskeistä, oli paljon luonnonsuojelijoiden iskuja, mentiin sinne. Oli Hangon Tulliniemeä ja erilaisia [muuta] keissejä. Niitä ei juuri ole enää, mitä luonnonsuojelijat tekevät nykyään? Joskus mietin, että hekin ovat virkamiehiä. – – [Niiden toiminta on paljolti] muuttunut tällaiseksi asiantuntijaperusteiseksi.

Maailman Luonnonsäätiön ja Greenpeacen on luonnehdittu toimineen ammattimaisesti jo 1980-luvun alkupuoliskolla. Järjestöjen on todettu muistuttavan toimintansa ja suhdetoimintansa osalta

ylikansallisia yrityksiä. (Jamison 1993, sit. Väliaverron 1996, 48.) Sittemmin viestinnän professionalisoituminen on levinnyt myös muihin järjestöihin ja ruohonjuuritason ryhmiin, kuten eläinoikeusliikkeeseen (Sipilä 2011).

Ympäristöjärjestöjen toimintatapojen muutoksen taustalla on olettaakseni monia tekijöitä. Järjestöstä riippuen asiaan on voinut vaikuttaa esimerkiksi toimijoiden ikärakenteen ja ryhmän varallisuuden nousu tai riippuvuus valtionrahoitteisuudesta. Järjestöaktiivit itse ovat pohtineet ympäristöjärjestöjen hallinnollista haltuunottoa (Stranius 2006, 67–68). Osittain taustalla lienee järjestöjen pyrkimys sopeuttaa toimintaansa median intressejä vastaaviksi.

Yksi järjestöjen toimintatapojen muutoksia kommentoineista haastateltavista kertoi, että toimitus ei entiseen tapaan tehnyt juttua suoraan järjestöjen kampanjoista. Nykyisin järjestöjen edustajia haettiin juttuihin hänen kokemuksensa mukaan haastateltaviksi nimenomaan asiantuntijoina. Hän kertoi:

Ennen tehtiin juttuja sillä tavalla [järjestöjen aloitteesta, niiden kampanjoissa jossakin asiassa]. Nykyään pyritään yhä enemmän siihen, että keksitään omia aiheita, että se lähtee nimenomaan toimituksellisesta pohdinnasta. Ja ainahan on kiva, jos itse oivallat jotain ja sitten nämä ympäristöjärjestöjen ihmiset ovat siinä asiantuntijan roolissa ja mielipiteenantajan roolissa, eivät suinkaan [jutun] alullepaneva voima.

Tulkitsen tilannetta siten, että ympäristöjärjestöt ja mediat ovat toistensa kanssa monitahoisessa vuorovaikutussuhteessa, samaan tapaan kuin puoluepolitiikan toimijat ja mediat vaikuttavat toisiinsa (katso Mörä 1999, 35–36). Järjestöissä ehkä katsotaan, että niiden ajamat asiat nousevat nyt esiin parhaiten asiantuntijavaikuttamisen avulla. Samalla kun järjestön edustamat näkemykset pääsevät mediaan ehkä paremmin asiakysymyksinä kuin ennen – sen sijaan että huomio keskittyisi kansalaistottelemattomuuden ja muiden epätavallisina pidettyjen toimintatapojen arvosteluun – järjestön pitää muokata omaa toimintaansa ja ehkä organisaatorakennettaankin sellaiseksi, että se pystyy vastaamaan asiantuntijuuden edellytyksiin.¹⁸

Järjestöjen ammattimaistuminen ei tarkoita, että niiden julkisuusstrategiat olisivat yhdenmukaistuneet. Esimerkiksi Greenpeace tuottaa sekä omaa tutkimustietoa että räväköitä mediatapahtumia. Journalisteille suunnatuissa kyselyissä on selvinnyt, että ainakaan Iso-Britanniassa toimittajat eivät ole pitäneet Greenpeacea luotettavana lähteenä sen kärkeiden

---

¹⁸ Tämä tutkimus ei anna mahdollisuutta mennä aiheeseen syvemmin. Kansalaistoiminnan ja median suhteesta keskustellaan esimerkiksi julkaisussa *Prekaariruoska. Portfoliopolvi, perustulo ja kansalaistoiminta* (Hoikkalan & Salasuo 2006).

toimintatapojen vuoksi, vaan asiantuntijoina on käytetty luultavasti muita ympäristöjärjestöjä (Anderson 1991, sit. Luostarinen 1994, 70).

Tutkimushaastatteluni eivät tuoneet vihjeitä siihen problematiikkaan, voiko ympäristöjärjestö olla Suomessa samaan aikaan toimittajien hyväksymä asiantuntijalähde ja harjoittaa myös suoraa toimintaa, kuten öljyläivojen pysäyttämistä. Haastatellut itse tuntuivat suhtautuvan Greenpeaceen neutraalisti, eivätkä yksilöineet, minkä järjestöjen aseman he mielsivät vahvistuneen toimituksissa. Omien lukijahavaintojeni perusteella olettaisin, että useimmat haastateltavat viittasivat aseman vahvistumisella ainakin Suomen luonnonsuojeluliittoon, joka on saanut tärkeän kommentaattorin aseman myös eduskunnan ympäristövaliokunnassa (Peltomäki 2013). Ei ole syytä olettaa, että vahvistuminen koskisi kaikkia ympäristöjärjestöjä ja -ryhmiä yhtäläisesti.

Eräs haastateltavista toi esiin, että ihmisen henkilökohtainen arvovalta antaa arvovaltaa myös hänen esittämälleen asialle. Ympäristötoimittajan mukaan turveteollisuuteen liittyvien ekologisten ongelmien julkiseen käsittelyyn oli vaikuttanut se, että kansalaistoimintaan oli tullut mukaan tunnettu henkilö, joka oli medialle ja yleisölle ennalta tuttu toisesta yhteydestä:

On paljon lehtiä, jotka eivät vielä 80-luvulla olisi halunneet julkaista turvetuotantoa vastaan hyökkääviä juttuja, mutta nykyään se on paljon helpompaa. [Kun] tällaiset kuin Iiro Viinanen nousee jonkun paikallisen turveteollisuutta vastustavan liikkeen näkyväksi hahmoksi, niin se kummasti raivaa tilaa.

EU-journalismia tutkinut Mörä (1999, 2, 211–214) viittaa siihen, että tällaiset hahmot voivat olla juttujen synnyn kannalta ratkaisevan tärkeitä: EU-kansanäänestyksen alla suomalaisessa journalismissa pääsivät korostuneesti esiin kyllä-puolen näkökulmat. Mörän haastatteleminen toimittajien mukaan huomion jakaantumiseen vaikutti se, että vastustajien joukossa ei ollut niin sanotusti vakavasti otettavia julkisuuden henkilöitä. Toimittajat pelkäsivät myös omaa leimautumistaan, jos he olisivat tehneet juttuja ”kylähulluina” pidetyistä jäsenyyden vastustajista.

Ympäristöjärjestöille ja -ryhmille mielenkiintoinen rinnakkaisilmiö on radikaali eläinoikeusliike: esimerkiksi turkistarhauksen vastustajia trivialisoiitiin ja kettutyötöteltiin varsinkin 1990-luvulla, mutta nyt heidän asiansa voidaan ottaa vakavasti (Sipilä 2011, 95–98). Media on viime vuosina hyödyntänyt innokkaasti aktivistien eläintiloilta kuvaamaa videomateriaalia. Kampanja on ollut eläinaktivisteille menestys, mutta ei vailla riskejä. Käytäntö on ollut myös journalismille uusi, ja esimerkiksi Nikkanen (2012) on kutsunut ilmiötä journalismin ulkoistamiseksi. Eettisesti ongelmallisena Nikkanen pitää tässä yhteistyösuhteessa sitä, että media on ulkoistanut myös aineiston hankkimiseen liittyvät riskit. Aktivistien oikeudellinen asema on paljon journalisteja

heikompi. Nikkasen mukaan tämä suhde ei ole ollut aidosti vuorovaikutuksellinen, koska siitä on puuttunut median vastuu.

9 Yhteiskunnallinen ilmapiiri

Silloin aikoinaan kun me tehtiin hyviä, kovia, tärkeitä juttuja mielestämme – ja me ajateltiin, että – – tämä saa valtavan valtakunnan huomion. Niitä ei noteerattu lainkaan. Ja sitten yhtäkkiä tapahtui jotain, 10 vuotta myöhemmin, – – että nämä kaikki asiat olivat kaikkien huulilla ja [ne ovat] vieläkin. – – Mä olen sanonut nämä kaikki asiat jo vuonna -98, mutta ne ovat nyt sitten [yleisesti kiinnostavia]. Mutta toisaalta – – jos ajatellaan Durbanin [ilmasto]kokoustakin, niin se on saanut hirveän vähän huomiota. – – Nyt mennään euron perässä ja tuollainen valtavan tärkeä asia se jää, – – ei ole keskusteltu vaikutuksista, ei ole niin kuin...kamalan vähän.

Tarkastelen tässä luvussa haastateltavien kokemuksia siitä, miten ympäristökysymyksiin suhtauduttiin toimituksissa ja yhteiskunnassa ennen ja nyt. Olen sivunnut teemaa aiemmissa luvuissa juttuaiheiden valikoitumisen, toimittajalle annettavien resurssien ja lähteiden toiminnan kannalta. Tässä luvussa kiinnitän aluksi huomioni siihen, minkälaisena ympäristötoimittajat pitivät itsensä ja aiheidensa hyväksyttävyyttä toimituksissa. Käsittelen myös sitä, miten toimittajat katsoivat talouskysymysten ja ympäristökysymysten kohtaavan toisensa. Lisäksi tuon erillisenä alalukunaan esiin haastateltavien näkemyksiä ympäristöjournalismin tekemisestä Yleisradiossa.

9.1 Yleisesti hyväksytty, mutta ei kaikkialla kannustettu aihealue

Ympäristökysymykset tulivat laajassa mitassa osaksi yhteiskuntaa ja journalismia viimeistään Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuuden aikaan (Melakoski 1991, 22–23; Väliaverron 1996, 46). Vanhimpien haastateltavien kokemuksen mukaan heidän kollegoidensa suhtautuminen ympäristönsuojeluun oli tuolloin vielä torjuvaa. Kriittinen suhtautuminen näkyi myös käytännössä. Eräs ympäristötoimittaja muisteli joutuneensa aikoinaan tosissaan taistelemaan siitä, että hänen lehtensä toimituksessa aletaan lajitella jätepaperit omaan roskikseensa. Ympäristöaiheisten juttujen tekemisellä oli hänen mukaansa tuolloin viherpiiperryksen ja kanta-aottavuuden leima.

Nykyisin ympäristökysymysten käsittely ei haastateltavien mukaan leimannut toimittajaa entiseen tapaan. Toimituksen työporukka oli vaihtunut, ja nykyiset, nuorempaa sukupolvea edustavat päälliköt suhtautuivat ympäristökysymyksiin edeltäjiään vakavammin ja hyväksyvämmiin, katsoi eräs toimittajista:

10 tai 20 vuotta sitten sai tehdä jutun, jos se oli selkeä uutinen, että jokin on saastunut. – – Mutta sitten oli hirveä [vähättely], että ”sä haluat tehdä viherpiiperryksjuttuja tai semmoisia” – –. Ja nyt on sellaiset pomot, joille on itsestään selvää, että [tehdään] ympäristöjuttuja, että ne ovat ihan normaaleja juttuja.

Toimittajat kuvasivat ympäristökysymysten aseman muutosta monenlaisin esimerkein. Eräs heistä katsoi, että pääliikkötoimittajat olivat taannoin tulkinneet luonnonresurssien rajallisuudesta puhumisen pelkästään toimittajan omaksi arvosidonnaiseksi mielipiteeksi, mutta nyt asiaan suhtauduttiin tosiasiana. Toinen toimittaja kertoi, että hän sai nykyään maanomistajilta kritiikin sijaan kiittävää palautetta metsiensuojelun mahdollisuuksista kertovista jutuistaan.

Haastateltavat kiinnittivät huomiota myös ympäristönäkökulmien tietynlaisen läpäisyperiaatteen yleistymiseen. Eräs kertoi:

Ennen [ympäristöjutut] olivat ehkä erillisempiä, että ympäristönäkökulma piti ottaa esiin tavallaan erikseen. Ja nyt se on ilman muuta siellä, että [jutuissa] on aina ”ilmastonmuutoksen takia tämäkin asia on tärkeä” -tyyppinen lause.

Jari Lyytimäen (2009; 2012b) tutkimus vahvistaa, että ainakin *Helsingin Sanomissa* ilmastokysymys nousi esille monilla eri osastoilla ja monien asioiden yhteydessä vuosina 1990–2010. Lyytimäki pitää tällaista ilmaston laaja-alaista huomiointia lupaavana enteenä ilmastopolitiikan edistämisen kannalta. Kun ilmastokysymys on mediassa esillä eri yhteyksissä, tulevat ilmastopolitiikan ja muiden yhteiskunnallisten tavoitteiden väliset ristiriidat näkyviin ja osaksi keskustelua.

Kaikessa ympäristökysymyksien läpäisevyyden yleistämisessä pitää kuitenkin olla varovainen. Lähde (2013, 120–123) on korostanut, että ympäristöongelman kattokäsitteen alle kuuluu keskenään hyvin erilaisia ilmiöitä. Ne voivat olla eroosion kaltaisia paikallisia ympäristötuhoja tai globaalien systeemien, kuten ilmaston, häiriintymisiä. Myös ympäristöongelmia aiheuttavat syyt ja ongelmista koituvat yhteiskunnalliset seuraukset eroavat paljon toisistaan.

Se, että ilmastokysymykset ovat ylittäneet julkaisukynnyksen mediassa, ei siis ole tae siitä, että muille ympäristökysymyksille olisi käynyt samoin. Lyytimäki (2012b, 54–55) tutki ilmastokysymyksen lisäksi sitä, miten *Helsingin Sanomissa* käsiteltiin rehevöitymistä. Hänen tuloksenaan oli, että rehevöitymistä käsiteltiin lähinnä omana erikoiskysymyksenään, eikä siihen viitattu kovin usein muiden aiheiden yhteydessä.

Totesin tämän luvun alussa, että ympäristöjournalistit kokivat kollegoiden vähätelleen heitä menneinä vuosikymmeninä. Toimittajakunta suhtautui ympäristökysymyksiin kuitenkin jo 1990-luvulla vakavammin kuin suomalaiset keskimäärin (Suhonen 1994, 62). Ilmeisesti näin on edelleen.

Tähän viittaa esimerkiksi se, että taannoisen *Sunnuntaisuomalaisen*¹⁹ tekemän pienen toimittajagallupin mukaan neljännes toimittajista äänesti vuoden 2012 vaaleissa Vihreää Liittoa (Yle 2012). Vihreiden suosio ei ole valtakunnallisesti suhteessa näin suuri.

Haastateltavien kokemuksen mukaan toimituksen päälliköt suhtautuivat ympäristökysymyksiin periaatetasolla aivan kuten muihinkin aiheisiin. Jos toimittajalla oli aikaa kehitellä ”hyvin perusteltu” eli esimerkiksi kirkkaan uutiskärjen sisältävä juttuidea, niin sen sai tehdä. Eräs freelancertoimittaja katsoi, että näin oli ollut sekä ennen että nyt, ainakin niissä toimituksissa, joista hänellä oli kokemusta:

[Haastateltava kertoo tehneensä vuosien varrella töitä hyvin moneen eri mediaan.] En ole ikinä ollut vastakkain yhdenkään päätoimittajan kanssa. He ovat aina sanoneet, että ”joo, tee vain”. Voi tietysti kysyä, että tarjoavatko toimittajat näitä ja haluavatko he erikoistua, haluavatko he tehdä näitä juttuja, koska oma kokemukseni ei tue sitä väitettä, että näitä aiheita dissattaisiin päätoimittajien taholta. Toki en ole töissä näissä: Aamulehti, Turun Sanomat... Ymmärrän, että niissä voi tulla pieniä ongelmia.

Ympäristöaiheisten juttujen läpimeno vaikutti haastateltavien kokemuksen perusteella olevan jossain määrin toimituskohtaista. Osa haastateltavista koki, että heidän päällikkönsä rohkaisivat tarttumaan ympäristökysymyksiin.

Toimitusten omien julkisten esiintulojen perusteella ainakin *Helsingin Sanomat* on tarttunut proaktiivisesti ympäristöaiheisiin. 2000-luvun alussa toimituksen johto teki tietoisin linjapäätöksen, että ilmastonmuutos nostetaan lehdessä joksikin aikaa erityiskäsittelyyn. Sanomalehti käsitteli vastaavalla tavalla esimerkiksi kansanterveyttä. (Meriläinen & Mukka 2008.)

Jotkut toiset haastateltavat puolestaan kokivat, että heidän oma toimituksensa kannusti heitä nykyään vähemmän ympäristökysymysten käsittelyyn kuin ennen. Yksi heistä kertoi:

[Toimituksessa] ei ole kiinnostusta. 80-luvulla mun mielestä oli, erittäin paljon. Silloin mulla oli semmoinen olo, että olin kauhean tervetullut niine tietoineni ja taitoineni, mitä siihen aikaan ei ollut tavallisilla rivitoimittajilla. – – Ja senaikainen pomo kannusti erittäin paljon, tai parikin pomoa peräkkäin.

Koska toimituksen nykyiset päälliköt eivät haastateltavan mukaan pyytäneet häntä tarttumaan ympäristökysymyksiin, samainen toimittaja korosti sinnikkään oma-aloitteisuuden merkitystä:

---

¹⁹ *Sunnuntaisuomalainen* on kuuden suomalaisen maakuntatason sanomalehden yhteinen sunnuntailiite.

Tämä on sellaista, että on pakko vain raivata tila itse, kun kukaan ei tule tarjoamaan sitä sulle. – – Tietysti on myös niin, että jos itse uskot johonkin, niin niitä sitten vain vuodesta toiseen tuo esille. Se vaatii aika paljon itseluottamusta ja uskoa. Jos sitä ei ole, niin sitten ne [ympäristöjutut] jäävät kyllä tekemättä, koska kukaan muu ei niitä sulle [ehdota].

Myös muut haastateltavat kokivat toimittajan oman aktiivisuuden olevan keskeinen edellytys sille, että ympäristöasiat nousevat mediassa esiin.

Osa haastateltavista katsoi, että ympäristötoimittajuus tuotti edelleen kielteistä leimaa tekijälleen, vaikka vieroksunta toimituksissa ja yhteiskunnassa oli heidänkin nähdäkseen vähentynyt aiempiin vuosikymmeniin verrattuna. Erään toimittajan kokemuksen mukaan muutamat hänen kollegoistaan suhtautuivat ympäristökysymysten esiin nostamiseen edelleen vastentahtoisesti:

[Ajatellaan että ympäristötoimittajat ovat] sellaisia hurahtaneita viherpiipertäjiä, jotka elävät omassa maailmassaan. Ei niitä voi ottaa oikein vakavasti, [ovat] poliittisesti arveluttavia ja kaikkea sellaista. [Ympäristötoimittajia] vierastettiin ja varmaan vierastetaan edelleenkin. Pitää olla vakavasti otettava toimittaja eikä mikään ympäristötoimittaja. – – Leima on kyllä helpottanut – – mutta [täällä mediatalossa] on myös suorastaan ympäristövihamielinen toimittajaklikki, joka on hirveän vahva. Ne ovat etabloituneita tyyppejä, joilla on vahva lonkerikko johtotasoillakin.

Jos toimittajakunnan keskuudessa on eroja suhtautumisessa ympäristökysymyksiin, niin eroja on myös ympäristökysymyksissä itsessään, kuten edellä totesin. Osa niistä voi olla Hallinin (1986, sit. Shoemaker & Reese 1996, 227–228) käyttämin termein poikkeavia, jolloin niitä tarvitse käsitellä tai niihin voidaan suhtautua vähätellen. Eräs haastateltavista koki, että joitakin ympäristökysymyksiä ei oteta ongelmina vakavasti:

Kaikki nämä vuodet on ollut ihan mahdotonta tehdä juttua esimerkiksi säteilystä. Nyt tuli ensimmäisen kerran, että saan tehdä. On myös paljon sellaisia aiheita, joille vähän naureskellaan, joita pidetään vähän tällaisena viherpiipertämisenä ja jonkinlaisen paniikin lietsomisena. Ympäristöasioilla on edelleen kuitenkin myös jonkinlainen uskottavuusongelma, ihan oikeasti, ja niillä aiheilla. – – Mutta ei täällä [toimituksessa] sellaista ilmapiiriä ole, etteikö täällä voisi ehdottaa.

Terveys- ja ympäristökysymyksen rajamailla liikkuvan mobiilisäteilyn haasteellisuus juttuaiheena voi johtua monesta syystä. Ainakin se on esimerkki aiheesta, josta vallitsee vielä tieteellinen epävarmuus. Tällaisten aiheiden käsittely on luultavasti vaikeaa muillakin yhteiskunnan kentillä kuin mediassa: *Aikalainen*-lehteen keväällä 2014 haastateltu tutkija Mikko Ahonen katsoo, että sähkömagneettisen säteilyn tutkiminen ja riskien esiin tuominen on ollut hänelle hankalaa. Ahonen kertoo kokeneensa painostusta, koska tulokset olisivat voineet olla kiusallisia yritysrahoittajien kannalta. (Lankinen 2014.)

9.2 Talouden ja ympäristön hankala suhde

Eräs läpi haastatteluaineiston toistunut teema oli se, että toimittajien näkemyksen mukaan ympäristöulottuvuuksien käsittely oli vähentynyt mediassa, verrattuna viime vuosiin. Yksi toimittajista katsoi, että ympäristönäkökulmia ei nähty hänen toimituksessaan nyt asioina, joita esimerkiksi ydinvoimalan kaltaisesta isoista rakennusprojektista tulisi nostaa esiin:

[Näinä viime vuosina] on ollut paljon aiheita, joita olen ehdottanut, mutta ne eivät ole menneet läpi, koska ne eivät ole olleet tarpeeksi... Olkiluoto, Onkalo, kyllähän näitäkin on seurattu, mutta niitä ei ehkä, ne ympäristönäkökulmat tuppaaavat niissä usein jäämään... – – Se vain ei ole taas tässä ajassa niin mediaseksikästä, se jossain vaiheessa oli enemmän, tässä joitakin vuosia sitten. Mutta nyt on taas tapahtunut... jotain.

Ympäristötoimittajien mukaan mediajulkisuutta hallitsi haastatteluhetkellä, eli vuodenvaihteen 2011–2012 tienoilla, Euroopan velkakriisi ja kysymys yhteisvaluutta eurosta. Esimerkiksi Durbanin ilmastohuippukokous oli toimittajien kokemuksen mukaan jäänyt vähälle huomiolle. Haastateltavat katsoivat, että myös heidän työkavereidensa mielenkiinto ympäristökysymyksiä kohtaan oli vähentynyt. Poikkeuksena he tosin pitivät arkisiin pieniin kuluttajavalintoihin liittyviä ympäristökysymyksiä, joiden käsittelyn he kokivat olevan suosittua heidän kollegoidensa keskuudessa. Eräs toimittajista kertoi:

Silloin [ilmastojulkisuuden huippuaikoina] ehkä jotkut muutkin [työkaverit] olivat vähän enemmän kiinnostuneita [muistakin ympäristökysymyksistä], mutta sitten ne taas jäivät mun asiaksi (naurahdus), kun buumi meni ohi.

Haastatteluhetkellä elettiin taloudellisen laskusuhdanteen aikaa. Haastateltavat kokivat, ettei ympäristöarvoilla ollut painavaa sijaa millään yhteiskunnan sektorilla. Eräs heistä pohti:

Kyllä – – ympäristöasiat jäävät talouden jalkoihin, sehän on ihan selvä asia. Meidän ihmisten omassa arkikäyttäytymisessä, että halvempaa ostaa, eikä välttämättä kestävämmän tuotettua, kun rahaa on vähän. Ja sama tietysti politiikassa. Ei tästä ole kauankaan aikaa, kun taloustieteilijät sanoivat, että ”eikö se 20–20–20 [EU:n ilmastomuutoksen hillintään liittyvä tavoite energiankulutuksesta] ole jo ihan unohdettu homma”. Meillä on nyt vihreä ympäristöministeri, joka on hyvin vahvasti sitoutunut näihin arvoihin ja haluaisi, että Suomi yhä enemmän menisi tällaiseen vihertävään talouteen. Kyllä hän on aika vähemmistössä. Jos ajattelee vaikka sähköpostipalautetta: kun tein uutisen, joka oli otsikoitu [että Suomi tukee tiukkoja päästötavoitteita], niin sieltä tuli että ”Ei Suomi tue, en usko. Niinistö tukee”.

Tulkintani mukaan toimittajien kokemus liittyy ympäristötutkimuksen kentällä käytyyn keskusteluun siitä, mikä on ympäristökysymysten asema suhteessa muihin yhteiskunnallisiin kysymyksiin, ennen muuta talouteen. Talouskasvun ja ympäristöarvojen väliltä valitsemisen tai

niiden yhdistämisen on katsottu olevan modernin ympäristöajattelun ja ympäristöpolitiikan yksi keskeisin kysymys (Nieminen, Konttinen, Litmanen & Ylönen 1999, 12–16).

Ympäristökysymyksiä pohtineet sosiologit ja filosofit ovat esittäneet, että talous nähdään vallitsevassa länsimaisessa talousideologiassa ja sitä tukevassa perinteisessä taloustieteellisessä ajattelussa edelleen pitkälti omalakisena, itsenäisenä ja irrallisena järjestelmänä. Se tarkoittaa, että luonnon asettamia ehtoja ei tarvitse huomioida talouskeskustelun yhteydessä kovinkaan paljon. (Lähde 2013, 145–146; Valkonen & Litmanen 2010, 145–146.)

Aiemmassa journalismin tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, että ympäristökysymysten painoarvo ja niiden saama mediahuomio vähenee taloudellisina laskukausina. Väliwerrosen (1996, 84) mukaan ympäristökysymykset muuttuivat 1990-luvun alun lamavuosina jälleen selvemmin ristiriitojen aiheeksi ja kohteeksi, sen sijaan että ne olisi koettu kaikkien yhteiseksi asiaksi. Vaatimuksia ympäristönsuojelusta alettiin asettaa julkisuudessa vastakkain alueellisten ja kansallisten etujen kanssa. Ympäristöongelmat kilpailivat yhteiskunnallisesta tärkeydestä esimerkiksi työpaikkojen kanssa. Asetelma näkyi varsinkin metsien suojelukiistojen uutisoinnissa.

Esimerkiksi Hansen (2010, 23–24, 167–168) pohti nykyisen taloustaantumien alussa, löytäisivätkö talous- ja ympäristökysymykset toisensa tällä kertaa kuitenkin paremmin kuin aiemmin. Jatkettaisiinko ilmaston pelastamista yhtä matkaa talouden pelastamisen kanssa? Lyytimäen (2012b) tutkimus viittaa siihen, että ainakin ilmastokysymys oli väistynyt suomalaisessa mediassa ja muussa yhteiskunnallisessa keskustelussa. Ilmastojournalismin buumi oli Lyytimäen mukaan loppunut vuonna 2010. Lyytimäki (emt., 59) päätelee omassa tutkimuksessaan, että talouskriisi oli keskeisimpiä selityksiä ilmastonmuutosuutisoinnin vähenemiseen Kööpenhaminan vuoden 2009 ilmastokokouksen jälkeen.²⁰

Yhteiskunnallinen ilmapiiri, jossa ympäristöarvot eivät olleet vahvoilla, vaikutti haastateltavien mukaan journalismiin esimerkiksi tietolähteiden kautta. Eräs haastateltava totesi, että jos esimerkiksi ilmastoteema oli poissa poliittisesta keskustelusta, se oli todennäköisesti poissa myös näihin tietolähteisiin tukeutuvasta poliittisesta uutisoinnista. Lyytimäki (emt., 59) huomauttaa, että aiemmin sovittuja ympäristöpoliittisia tavoitteita käsitellään julkisuudessa toki jossain määrin, mutta keskustelussa saattavat painottua sellaiset äänenpainot, joiden mukaan näiden tavoitteiden

---

²⁰ Haastateltavat esittivät ilmastojournalismin hiipumisen syyksi myös ihmisten kyllästymisen ja sen, että ilmastopolitiikka oli Kööpenhaminan epäonnistuneen ilmastokokouksen jälkeen jäänyt junaamaan paikallaan. Lähteet eivät siten olleet tuomassa asiaa voimakkaasti esiin. Myös yleinen yleisön luottamus ilmastotieteeseen oli erään haastateltavan mukaan horjunut, erityisesti Climategate-kohun johdosta.

toteuttaminen on liian kallista ja epäsuotavaa. Voidaan esittää esimerkiksi, että ilmastonsuojeluvelvoitteita tulisi alkaa noudattaa vasta taloudellisesti otollisemmalla ajalla.

Tämä haastattelututkimus ei anna mahdollisuuksia arvioida tarkemmin sitä, miten korostuneen talouspuheen aikakausi vaikutti haastateltavien omaan työnteekoon ja heidän tekemiinsä juttuihin. Monet heistä korostivat, että he saivat tehdä ehdottamiaan ympäristöjuttuja siinä määrin ja sellaisina kuin ennenkin. Siltä osin kuin vakinaisilla toimittajilla oli työnantajansa tarjoamia edellytyksiä tarttua ympäristökysymyksiin ja toimituksilla oli varaa ostaa juttuja freelancereilta, kyse oli näiden toimittajien kokemuksen mukaan vain taidosta osata markkinoida omat juttuideat hyvin.

Tämän luvun alussa kerroin kuitenkin, että erään toimittajan mukaan esimerkiksi ydinjätteen loppusijoitusluolan ympäristöproblematiikka ei herättänyt hänen toimituksensa mielenkiintoa. Jotkut haastateltavista katsoivat myös, että metsien suojelua koskevien juttujen läpisaanti oli vaikeutunut tai aiheesta ei ainakaan yleisesti ottaen tehty juttuja haastatteluhetkellä, jolloin metsäteollisuus kärsi talousvaikeuksista.

Mitä näistä haastatteluaineiston ristiriitaisista lausumista voi päätellä? Asiasta ei voi tehdä vankkoja johtopäätöksiä muutamien lausuntojen perusteella. Toimituksilla ja niiden päälliköillä on aihekohtaisia preferenssejä monista syistä. Epäselväksi jää myös se, miten yhteiskunnallinen ilmapiiri mahdollisesti vaikutti ympäristötoimittajien omaan mieleen ja sieltä kumpuaviin juttuideoihin. Tällainen sopeutuminen voi olla tiedostamatonta.

Haastateltavat arvioivat, että yhteiskunnan poliittis-ideologinen ilmapiiri oli koventunut. He katsoivat, että sama kehitys, joka toimi ihmisten välistä tasavertaisuutta vastaan, toimi ympäristöpolitiikan harjoittamista ja ympäristöarvojen kunnioittamista vastaan, sekä lopulta myös ympäristöjournalismin tekemistä vastaan. Yksi heistä pohti:

90-luvusta lamasta lähtien meillä on vedetty hyvin pitkälti uusliberalismin hengessä, ei nyt Thatcherin tapaan, mutta kuitenkin. Meillä hellitään ahneutta, meillä on jaettu kansaa oikeasti kahtia. Tämä on vaarallinen trendi. [Puhuu mm. äärioikeiston noususta.] – – Tämä koventaa asenteita, meillä ylipäättään asenteet ovat koventuneet, ja totta kai se näkyy ympäristöasioissa. – – Hän joka on sitä mieltä, että on ihan oikein, että heitetään köyhät mummot vanhainkodista pihalle, niin hän on aivan varmasti valmis myös hakkaamaan sen pitäjän viimeisen aarniometsän. – – Ja jos tällä tavalla jatkuu, niin voi olla, että ympäristökysymyksiä on yhä vaikeampi saada enää esiin.

Erään toimittajan kokemuksen mukaan ympäristöajattelun vastustaminen oli yleisesti ottaen haastatteluhetkellä suvaitumpaa kuin jokin aika sitten, ja ympäristönsuojelua käytettiin syntipukkina

populistisiin tarkoituksiin. Kyseinen haastateltava korosti myös journalismin vaikutusta yhteiskunnalliseen ilmapiiriin, eli toimittajien valintoja ja vastuuta. Hän katsoi, että jos toimittaja tekee juttua esimerkiksi tilaisuudesta, jossa väitetään, että ”kaikki sudet tulisi tappaa”, tulisi toimittajan suhtautua kyseiseen väitteeseen kriittisesti. Toimittajan tulisi hänen mukaansa punnita väitteen perusteluja esimerkiksi siltä kannalta, mitä tiede sanoo susien elämäntavoista. Hän mietti:

Mikä on se ilmapiiri, mistä se syntyy. Musta tuntuu, että se on tällä hetkellä... Välillä se oli poissa jo. Mutta nyt se kärkevä osa, persut ja tietyt muut, saavat taas pisteitä siitä, että he vihaavat susia, luomuviljelyä. Ne ovat tämän pahan maailman ilmeisesti heidän mielestään pahimmat piirteet, jotka vaikuttavat heidän elämäänsä. – – Ja se, miten toimittajat menevät siihen mukaan, niin se on kiinnostavaa.

Oletusta yleisön mielipiteenmuutoksesta voi peilata yleistä asenneilmapiiriä kartoittaviin tilastotietoihin. Mielipidebarometreihin on suhtauduttava varoen, koska niiden luotettavuus vaihtelee esimerkiksi kysymyksenasettelun ja kyselyajankohdan mukaan (esim. Anderson 1997, 114). Joka tapauksessa Elinkeinoelämän valtuuskunnan (Eva) teettämät kyselyt viittaavat siihen, että ympäristöarvojen asemassa on tapahtunut heikentymistä. Evan (Haavisto 2010, 17–20; Haavisto 2012, 68–69; Haavisto 2014, 19–20, 88) mukaan ympäristöasenteet ovat pääpiirteissään pysyneet melko vakaina, mutta niin sanottujen pehmeiden arvojen kannatus on menettänyt suosiotaan viime vuosina.

Ihmisten huoli ilmastonmuutoksesta on Evan (emt.) mukaan vähentynyt samaan aikaan, kun epävarmuus työstä ja toimeentulosta on lisääntynyt. Vuonna 2014 noin kaksi kolmesta (67 %) kyselyyn osallistuneista piti ilmastonmuutosta ”aikamme suurimpana ympäristöuhkana, jonka torjumiseksi on nopeasti ryhdyttävä tehokkaisiin toimiin kaikissa maissa”. Vuosina 2009 ja 2006 näin vastasi neljä viidestä suomalaisesta. Samaten noin puolet vuoden 2014 kyselyyn vastanneista kertoi olevansa valmis tinkimään omasta elintasostaan kollektiivisten ympäristöongelmien vähentämiseksi, kun vuonna 2009 näin vastasi 67 prosenttia. Vahvimmillaan ympäristöhuoli oli Evan kyselyiden perusteella vuonna 1990 ja 1992, jolloin 75 prosenttia vastaajista ilmoitti olevansa valmis tinkimään kulutuksesta.

Haastateltavat esittivät talous- ja ympäristökysymysten kohtaamisesta monenlaisia näkemyksiä. He katsoivat, että ympäristötematiikka oli läpäissyt heidän mediatalojensa talousosastoja toistaiseksi heikosti. Eräs heistä kertoi:

Mikä meillä pitäisi olla: talousosastolle ympäristöjutut eivät ole kauhean hyvin [päässeet]. Aina välillä ne yrittävät päästä, mutta se kyllä riippuu niistä [sen osaston kulloisistakin]

ihmisistä hyvin paljon. – – Siellä jotakin energiasektoria seuraavat.. he eivät ole kauhean kiinnostuneita hiilidioksidin talteenotosta tai [muusta].

Jos näin on, on hankala arvioida, onko tässä kyse kiinnostuksen vai pikemmin esimerkiksi asiantuntemuksen puutteesta. Lyytimäen (2012b, 41) tutkimus antaa kuitenkin tukea toimittajien kokemukselle siitä, että talousosastot olisivat jäljessä ympäristöproblematiikan käsittelyssä. Ilmastoasioita käsiteltiin *Helsingin Sanomien* talousosiossa prosentuaalisesti noin puolet harvemmin kuin esimerkiksi kotimaan- tai ulkomaan uutisosastoilla. Samanlaisia tutkimustuloksia on saatu myös aiemmin. Suhosen (1994, 91) mukaan ympäristöasiat eivät vuoteen 1990 mennessä olleet koskaan kuuluneet *Helsingin Sanomien* taloussivujen agendalle, vaikka muualla lehdessä ne olivat vakiinnuttaneet asemansa.

Noora Jokinen (2008) puolestaan esittää tiedotusopin pro gradu -työssään, että ympäristöaiheet löivät itsensä läpi taloussanomalehti *Kauppalehdessä* 1990-luvun kuluessa, eli myöhemmin kuin suomalaisessa yleisjournalismissa. *Kauppalehti* oli reaktiivinen suhteessa ympäristökysymyksiin. Se ei 1990-luvun lopullakaan pyrkinyt etsimään itse aktiivisesti omalle yleisölleen erityisiä ympäristöuutisia esimerkiksi ympäristöjohtamisen kipupisteistä, vaan käsitteli niitä aiheita, jotka olivat olleet esillä muissakin medioissa.

Erään haastateltavan näkemyksen mukaan *degrowth* -tyyppistä talouskasvukriittistä ajattelua käsiteltiin mediassa ainoastaan ”friikki-ilmiönä”. Hän arvioi, ettei mikään toimitus ottaisi vastaan juttua, joka käsitelisi kunnianhimoisesti ekologisesti kestävästä yhteiskuntaa ja sen tuotantorakenteita:

Ettei kyseenalaistettaisiin tämä koko meininki – – niin se ei kyllä oikein uppoa. – – Kun kuitenkin pitäisi miettiä, että mitkä ovat ne hommat, jotka ehdottomasti täytyy turvata [sanoo tarkoittavansa energian ja muiden luonnonresurssien riittävyyttä] – – Eli sellaisia isompia [kysymyksiä], ei tällaisia pohdiskeluja [käsitellä mediassa]. Mä en viitsisi ajatella, kelle tällaisen [jutun] tarjoisi (naurua). – – Näitä pitäisi, näihin löytyy lukuja, numeroita, joilla sitä [juttua] rakennella, mutta nämä vaatisivat... En ole nähnyt koskaan kunnollista juttua, jossa lähdettäisiin kaivelemaan tännepäin.

Saattaa olla, että tällaisten isojen kysymysten ”kunnollinen” käsittely ei yksinkertaisesti mahdu juttujen pituusrajoituksiin, journalistin työaikaan tai siihen, miten työläästä jutusta mediatilat ovat freelancerille valmiit maksamaan. Asiaa ei saa kuin raapaistua kolmen aukeaman jutussa, joten syventyminen lienee mahdollista vain ohjelma- tai juttusarjoissa. Kyseinen toimittaja ei toisaalta tietääkseni ollut itsekään kokeillut aiheen läpimenoa, joten voi olla että hän kärsi myös tietynlaisesta itsesensuurista (katso Shoemaker & Reese 1996, 169–171).

Olettaen, että edellä siteeraamani haastateltavan – ja myös muiden toimittajien – esittämät näkemykset isojen ekologisten teemojen ja luonnonvarakysymysten käsittelemättömyydestä tai vähäisestä käsittelystä pitivät paikkaansa: kiinnostavampaa kuin sen pohtiminen, torjuuko tai torjuisiko jokin toimitus todella tällaiset juttuideat, on se, miksi tämäntyyppiset pohdinnat ovat julkisessa keskustelussa harvinaisia.

Öljyn, makean veden, viljelysmaan ja muiden resurssien ehtymistä pohtinut Lähde (2013, 19–26) korostaa, että resurssipohjan laajenemisen aika on ohi. Tämä tosiasia osuu kuitenkin totunnaisten ajattelun arkaan paikkaan. Usko kasvun välttämättömyyteen on Lähteen mukaan merkittävimpiä vallitsevia talouden ja politiikan oletuksia. Myös monet muut ajattelijat ovat korostaneet, että tuotannon ja kulutuksen kasvattaminen mielletään nyky-yhteiskunnissa ainoaksi tavaksi kasvattaa ihmisten hyvinvointia ja verotuloja sekä saavuttaa vakaa yhteiskunta (Nieminen, Konttinen, Litmanen & Ylönen 1999, 15–16). Lähteen (2013, 29–31) mukaan resurssien niukkuuden ottaminen vakavasti tarkoittaa käytännössä nykyisen ”realismin” ja kehitysuran kyseenalaistamista (muotoilu Lähteen).

Halukkuus tarttua ympäristökysymyksiin lienee lisääntymässä muun muassa taloustoimittajien ja heidän yleisöjensä sekä tietolähteidensä keskuudessa. Kysymys resurssien niukkuudesta ja sen vaikutuksista yritystoimintaan on otettu näkyvästi huomioon ainakin monissa ulkomaisissa julkaisuissa: esimerkiksi *Financial Times* julkaisee lehdessään nykyään erillistä commodity resources -sivustoa.

Esimerkiksi ilmastopoliittiset velvoitteet eivät ole yhä useammalle yritykselle pelkästään taakka, vaan liiketoimintamahdollisuus. Yrityksillä on tarve ja kyky sopeutua sekä tuottaa uusia innovaatioita. Suomessa ei ole tehty ”energiäkäännettä” niin kuin Saksassa, mutta cleantech²¹ on täälläkin ripeästi kasvava liiketoimiala, ja sen toivotaan muodostuvan myös kansantaloudelliseksi valtiaksi. (Katso Lyytimäki 2009.)

Ympäristötoimittajat kertoivat tehneensä juttuja cleantech-aiheesta. Eräs heistä katsoi, että cleantech-alan kasvu oli tuonut median ympäristökirjoitteluun uudenlaista toiveikkuuden henkeä:

Miten ympäristökirjoittelu on ylipäänsä muuttunut, niin ennen se oli varmaan hirveän ongelmälähtöistä. Kirjoitettiin koko ajan ympäristöongelmista ja saastumisesta, [jutuissa oli]

---

²¹ Cleantechillä tarkoitetaan ”puhdasta” tai vihreää teknologiaa, joka ehkäisee tai vähentää toiminnan kielteisiä ympäristövaikutuksia. Se voi olla tuotteita, palveluja, prosesseja ja teknologioita. Cleantechiä ovat esimerkiksi kierrätys, uusiutuvan energian kehittäminen ja kestävät liikennetkaisu. Suomessa cleantechin puolesta on puhunut esimerkiksi Sitra.

aina hirveän negatiivinen sävy. Musta on kiva, että mä teen paljon myös juttuja kaikista cleantech-yrityksistä. – – Siihen on tullut uudenlaista draivia, että [ympäristöasiat] voidaan nähdä myös mahdollisuutena, eikä uhkana.

Lähde (emt.) esittää, että resurssikysymystä ei juuri uskalleta lähestyä sosiaalisesta tai poliittisesta näkökulmasta. Resurssikysymysten käsittely päivänpolitiikassa on Lähteen mukaan erittäin vaikeaa. Sen sijaan uskotaan teknologiseen ja mikrososiaaliseen kehitykseen, millä Lähde viittaa tehostamiseen, uusiin resursseihin ja yksilökuluttamiseen.

Tulkitsen haastatteluaineistoni viittaavan siihen, että ympäristökysymyksiä käsitellään journalismin piirissä pitkälti Lähteen (emt.) mainitsemissa rajoissa. Kuluttajavaikuttamista koskevien juttujen tekeminen oli toimittajien näkemyksen mukaan nyt kannustettua ja suosittua. Tällainen journalismi ei kuitenkaan pureudu poliittisiin kysymyksiin ja yhteiskunnan rakenteisiin (luku 6.2, s. 48–49). Asiaa tuskin tarkastellaan tällä tasolla myöskään edellä mainituissa cleantech-jutuissa. Pitääkö tämä oletukseni resurssikysymyksen journalistisen käsittelyn rajoittuneisuudesta paikkaansa, on toisen tutkimuksen aihe.

9.3 Case Yle: Kukoistus hiipui, eli erikoisohjelmista läpäisyperiaatteeseen

Ei meillä täällä arvosteta [ympäristöaiheita]. Pitää olla kovaa kamaa, taloutta ja politiikkaa.

Tarkastelen tässä alaluvussa suomalaisen ympäristöjournalismin lähihistoriaa ja nykytilaa rajaamalla huomion yhteen mediataloon, Yleisradioon. Yleisradio on yksi niistä suomalaisista mediataloista, joissa lakkautettiin ympäristöjournalismin foorumeita 2000-luvun alussa (Lyytimäki & Palosaari 2004, 26–27) ja ympäristökysymysten käsittelyssä nojaututtiin läpäisyperiaatteeseen. Katsaukseni kertoo siitä, miltä tämä muutos näyttäytyi ympäristötoimittajien näkökulmasta. Haastattelemistani kahdeksasta journalistista puolet teki tai oli joskus aiemmin tehnyt töitä Ylelle, ja yksi muukin heistä kommentoi spontaanisti Ylessä tapahtuneita muutoksia.²²

Yleisradiota koskevien kehujen ja kritiikin esiin nostaminen on mielestäni kahdesta syystä yhteiskunnallisesti perusteltua. Ensinnäkin Yle toimii yhteisillä verovarjoilla ja sen tehtävä on tarjota monimuotoista ohjelmistoa. Juuri julkisen palvelun Yle voi tuoda esiin myös sellaisia kysymyksiä, jotka jäävät muualla käsittelemättä pienten resurssien, maksavien asiakkaiden puutteen tai rajallisen yleisökiinnostuksensa vuoksi (Yle 2014b). Toiseksi Yle on lähetystensä ja ohjelmatuotantonsa

---

²² Haastateltavien kertomusten lisäksi tukeudun tässä luvussa muun muassa pro gradu -tutkimuksiin. Merkitsen tällaisten kohtien yhteyteen kirjallisen lähteen, vaikka kyseisestä asiasta olisikin ollut puhe myös tutkimushaastatteluissa.

määrässä sekä toimittajien työllistämisessä mediakentän jättiläinen. Ylen 1990-luvulla tekemällä päätöksellä resursoida ympäristöjournalismia oli vahva vaikutus ympäristökysymysten julkiseen näkyvyyteen Suomessa. Sama pätee myös voimavarojen supistamisen suuntaan. Valtamedia on Hansenin (2010, 161) mukaan keskeisimpiä – joissain tapauksissa tärkein – julkisen ympäristötiedon välittäjiä, erityisesti uusien ja nopeasti muuttuvien ympäristökysymysten kohdalla.

Haastateltavien näkemyksen mukaan ympäristöjournalismilla oli Ylessä hyvä asema 1990-luvulla. TV2:lla oli tuolloin Yleisradion pääjohtaja Reino Paasilinnan perustama erillinen ympäristö- ja kuluttajaprojekti (Maunuksela 1996, 52). Vuonna 1990 aloitetun projektin tarkoituksena oli saada Ylen toimitukset kiinnostumaan näistä aiheista. Toiveena oli, että ympäristöasioita käsiteltäisiin projektin päätyttyä ”ihan normaaleissakin ohjelmissa riittävästi”. (Ketopaikka 2002, 34.) Ympäristö- ja kuluttajateemaisen projektin lisäksi Ylessä toteutettiin Euro- ja kulttuuriprojektit (Maunuksela 1996, 52).

Projektin myötä ympäristökysymykset saivat Ylessä kansainvälisesti mitattunakin huomattavan paljon mediatilaa (Saario 2013). TV2 lähetti kahta ympäristöasioihin keskittyntä tv-ohjelmaa: Ympäristöuutisia ja makasiinityyppistä ympäristö- ja kuluttajaohjelmaa, jota tehtiin vuosien varrella nimillä 0,5, Ekoisti ja Pallo hallussa. Lisäksi projekti edisti esimerkiksi joidenkin erillisten tv-dokumenttien syntyä. (Rissa 2014.)

Ekoisti oli ympäristö- ja kuluttajaohjelma, joka sisälsi myös humoristisia osioita. Sarja muistetaan luultavasti parhaiten maisteri Simo Frangénin pitämästä Niksinarikasta ja Ekomiehestä, joka opetti ihmisille, miten ”maailma pelastuu”. Tv-ohjelman muoto oli hyvin vaihteleva: makasiinilähetysten lisäksi Ekoisti-nimen alla lähetettiin ympäristödokumentteja ja ympäristöasioita käsiteltiin välillä myös kyselyohjelmissa ja toisinaan suorissa tv-väittelyissä. Väittelyohjelmissa käsiteltiin esimerkiksi metsien suojelua, energia-asioita ja tieasioista. (Ketopaikka 2002, Rissa 2014).

Ympäristöuutiset puolestaan koostui nimensä mukaisesti ensisijassa lyhemmistä ja pidemmistä uutisjutuista. Niiden lisäksi ohjelmassa oli henkilökuvia. Ohjelmassa tuotiin esiin ympäristön tilaa heikentäviä toimia, mutta myös ympäristönsuojelussa tapahtuneita edistysaskelia. Ympäristöuutisissa poikkeuksellista oli se, että sitä toteutettiin suureksi osaksi Ylen ulkopuolisin varoin. Ohjelmaa rahoittivat muun muassa ympäristöministeriö ja Metsähallitus (Yle 2014a). Ohjelman toteutti itsenäinen ulkopuolinen tuotantoyhtiö, mitä ei ollut tapahtunut Yleisradiossa 1990-luvulle tultaessa koskaan aiemmin (Rissa 2014).

Asiat, jotka voivat jäädä tavallisessa uutisvirrassa vähälle huomiolle – ympäristökysymysten taustat ja pitkäkestoiset prosessit – pääsivät Ympäristöuutisissa ja Ekoistissa esille luontevasti. Ohjelmasarjojen toimittajille ehti kertyä niistä asiantuntemusta. Sarjat asettuivat myös selvästi ympäristön ja luonnon puolelle. (Katso Maunuksela 1996, 139–140; Suhonen 1994, 62.) Näistä toisen tekoon osallistunut toimittaja kertoi:

[Nykyisessä työpaikassani] tehdään niin sanottua perinteistä journalismia, jossa meidän on pakko ottaa kaikki näkökulmat huomioon, melkeinpä haastateltava sitä skeptikkoakin, jos teen ilmastojutun. Mutta X:ssa meillä oli selkeä missio. – Se oli ihan erilaista journalismia, siellä olin tosiaan ympäristön puolella – eikä meidän tarvinnut mennä kysymään vastakkaista mielipidettä.

Haastateltavan mukaan ohjelman asenteellisuus ei kuitenkaan ollut journalistietiikan kannalta kyseenalaista, koska ympäristöohjelman missio oli avoimesti kaikkien nähtävillä, eikä sitä yritetty piilottaa katsojilta.

Kun nämä kaksi ohjelmaformaattia olivat tuotannossa, ympäristökysymyksillä oli viikoittain vajaa tunti lähetyssaikaa valtakunnan tv-verkossa. Haastateltavien kokemuksen mukaan säännöllisen julkisuuden merkitys oli tärkeä: ohjelmissa pystyttiin seuraamaan asioiden kehitystä ja aiheesta kiinnostuneiden katsojien oli helppo löytää ohjelmat. Toimittajien mukaan molemmilla niistä oli korkeat katsojaluvut, Ympäristöuutisilla keskimäärin noin 400 000–500 000 viikossa (Rissa 2014), joten ne ilmeisesti tavoittivat kaikenlaisia ja -ikäisiä suomalaisia.

Erityisohjelmien lisäksi Yle ohjasi ympäristöasioille resursseja niihin keskittyneen tietopalvelun kautta vuosina 1992–2002. Parin työntekijän pyörittämä tietopankki palveli kaikkia Ylen toimituksia. Se julkaisi viikoittaista ympäristökoostetta, jonka tarkoitus oli antaa juttuideoita ja taustatietoa talon sisäiseen käyttöön. Tietopalvelu käsitteli erilaisia ympäristöön vaikuttavia hankkeita laaja-alaisesti, huomioiden niin hallinnon, tutkimuksen, elinkeinoelämän kuin kansalaisjärjestöjen näkemykset. (Saario 2013.)

2000-luvun alussa ympäristökysymyksiin kohdistettuja resursseja leikattiin voimakkaasti. Eräs haastateltavista kuvasi tunnelmiaan näin:

Joskus 90-luvun alussa tai puolivälissä oli itse asiassa varmaan hirveän hyvä vaihe, jolloin luotiin – ympäristötietopalvelut ja ympäristöohjelmilla oli oma vankka asema. [Ylessä] oli niille erikoistunutta tuottajaa ja kaikkea tällaista. Mutta sen jälkeen – tietynlaisen ideologisen – vastustuksen takia tällaiset rakennelmat ajettiin sieltä alas.

Haastateltavien näkökulmasta oli pettymys, kun Yleisradio lakkautti Ympäristöuutiset vuonna 2002 ja Pallo hallussa -sarjan vuonna 2006. Erillinen ympäristö- ja kuluttajaprojekti loppui jo ennen tätä. Projektia oli alun alkaen tarkoitus toteuttaa vain kolme vuotta, mutta sitä jatkettiin aina vuoteen 1998 asti. TV2:ssa tehtiin tuolloin isoja organisaatiomuutoksia, ja kaikki faktaohjelmia tekevät ohjelma-alueet ja projektit yhdistettiin asiaohjelmien alle. (Ketopaikka 2002, 34–56.)

Muutama haastateltavista esitti arvion, että näiden tv-ohjelmien ja tietopalvelun lakkauttamispäätökset olivat toisistaan erillisiä päätöksiä, mutta eivät sattumanvaraisesti tehtyjä. He katsoivat, että näillä valinnoilla oli osin arvosidonnainen tausta. Eräs ympäristötoimittajista kertoi, että ohjelmia oli myös vastustettu ja hänen nähdäkseen ulkopuolelta tulevat paineet olivat vaikuttaneet lopettamispäätökseen:

[Ympäristöuutiset lakkauttamalla] Yleisradiohan teki ihan selkeän linjanvedon. – – Tiedän, että [Paavo] Väyrynen oli niitä [ohjelmia] vastaan. Että siinä oli nimenomaan keskustapuolue. Ei pidä tehdä sankaritarinoita, mutta ei pidä olla naiivi. Totta helvetissä tässä vaikutetaan koko ajan tuolla taustalla. Siellä [Ylessä] on poliittisin perustein valittuja päälliköitä.

Ympäristöuutisten vetäjä Kari Rissa (2014) arvioi, että ohjelman lakkauttamispäätöksen taustalla oli luultavasti monia syitä. Niistä yksi oli se, että ohjelman rahoitus oli loppuvaiheessa siirtynyt entistä enemmän Yleisradion kontolle ja TV2:n budjetin rajat tulivat vastaan. Toisaalta ohjelmaan kohdistui Rissan mukaan myös ulkopuolista lobbausta. MTK:n silloinen ympäristöjohtaja oli jälkikäteen tullut sanomaan hänelle suoraan, että ”pitihän se ohjelma lopettaa”. Ympäristöuutisten kriittinen tapa tarkastella metsätaloutta, maatalouden ravinnepäästöjä, eläinten pitoa, ydinvoimaa ja turveteollisuutta tuotti toimitukseen negatiivista palautetta. Ohjelman toimittajia uhattiin oikeusjutuilla, ja vihastuneet kansalaiset lähettivät tappouhkauksiakin.

Närkästystä joissakin haastatelluissa puolestaan herätti se, missä hengessä Ylessä oli annettu tilaa ympäristöongelmien käsittelyyn näiden erillisten ympäristöohjelmien lakkauttamisen jälkeen. Kritiikki kohdistui tutkivan journalismin MOT-ohjelman takavuosien lähetyksiin ja sen silloisiin toimittajiin. Ympäristötoimittajien mukaan MOT:n edustamalle näkökulmalle olisi pitänyt tarjota myös vaihtoehto.

MOT-sarjan yksittäiset ohjelmat ovat olleet lukuisia kertoja ympäristöjärjestöjen ja esimerkiksi tiedetoimittaja Pasi Toiviaisen sekä toimittaja Mikko Niskasaaren kritiikin kohteena. Useiden ohjelmasarjassa esitettyjen juttujen on väitetty käsitelleen ympäristökysymyksiä tarkoitushakuisen

vääristellen. (Toiviainen 2007, 241–257; Niskasaari 2009.) MOT-ohjelman jutuissa on säännönmukaisesti kiistetty esimerkiksi ihmisen aiheuttama ilmastonmuutos tai sen vaarallisuus.

Ilmastojournalismia tutkinut Jari Lyytimäki (2012a) on analysoinut *Journalismin vuosikirjassa* nyt jo eläköityneen Martti Backmanin toimittamaa Jääkausihälytys-nimistä jaksoa, joka lähetettiin MOT:ssä vuonna 2011. Lyytimäen mukaan kyseisessä ohjelmassa suhtauduttiin kritiikittömästi poikkeuksellisia väitteitä esittäneisiin tutkijoihin ja käytettiin kaukaa haettuja esimerkkejä. Lyytimäki kirjoittaa:

Ohjelma hyödynsi ilmastoskeptikoiden usein käyttämää taktiikkaa, jossa suuresta määrästä tutkimuksia ja selvityksiä seulotaan esiin ja poimitaan yksipuolisesti ainoastaan ne tiedon hippuset, jotka tukevat omaa näkökulmaa.

Keväällä 2014 Ylessä ei ollut yhtäkään säännöllistä ympäristöohjelmaa. Erillisten ympäristöohjelmien lakkautusta perustellaan luultavasti sillä ajatuksella, että ympäristö- ja kuluttajaprojekti sekä yhteiskunnassa yleisesti tapahtunut ajanhengen muutos on tehnyt tehtävänsä. Ympäristöasiat ovat tulleet läpäisyperiaatteella osaksi yleistä journalismia, eikä tarvetta erikoiskohtelulle siten enää ole.

Ympäristökysymyksiä käsitelläänkin toisinaan osana kuluttaja-, tiede- ja ajankohtaisohjelmia. Ympäristöteemaisia lyhyehköjä ohjelmasarjoja on tarjolla aina välillä. TV2 on esittänyt esimerkiksi toimittaja Petteri Saarion laajoja ympäristön ja ihmisen suhdetta tutkivia dokumenttisarjoja. Yle Teemalle tuotettiin Ilmastodieetit-niminen tv-sarja vuonna 2009, jolloin ilmastokeskustelu oli kuumimmillaan. (Yle 2009, 2013.)

Haastateltavien kokemuksen mukaan läpäisyperiaate toimi ympäristökysymysten käsittelyssä kuitenkin epätydyttävällä tavalla. Sen onnistuminen olisi erään toimittajan mielestä vaatinut vähintäänkin sitä, että päälliköt olisivat tietoisesti kannustaneet alaisiaan tarttumaan aihepiiriin:

Kun [ympäristökysymyksiin tarttumista] ei kannusteta, eikä niitä aiheita pyritä edistämään, niin ne vain sitten jäävät [käsittelemättä].

Perusuutistoimittajilla ei haastateltavien näkemyksen mukaan ollut riittävää asiaosaamista kehitysprosessien ja muiden monimutkaisten ympäristökysymysten käsittelyyn. Toimittajat kokivat, ettei heidän kollegoillaan ollut niihin ehkä suoranaista kiinnostustakaan. Heillä itsellään taas ei ollut arkisessa yleistoimittajan kiireessään mielestään riittävästi aikaa perehtyä niihin. Joillakin heistä oli

myös se kokemus, etteivät heidän ehdottamansa ympäristöteemaiset jutut menneet heidän toimituksessaan kovin hyvin läpi.

Haastatteluhetkellä Ylessä oli luontotoimittajia, mutta ei ainuttakaan ympäristötoimittajan vakanssia. Haastateltavat totesivat, että ympäristötoimittajia ei ole ollut talossa itse asiassa koskaan. Myös Ympäristöuutiset ja Ekoistin insertit toteutettiin aikoinaan freelancer-työvoimalla.

Ympäristötoimittajien kokemuksen mukaan ympäristökysymysten saama huomio oli jäänyt sattumanvaraiseksi, kun ympäristöasioiden seuranta ei kuulunut erityisesti kenellekään. He katsoivat, että Ylen toimittajakuntaan pystyttäisiin palkkaamaan myös muutama ympäristötoimittaja, jos tällaiseen olisi mediatalon päättävässä portaassa halua. Eräs heistä katsoi:

Jos olisi halu hankkia näitä [ympäristötoimittajia, niin] mikä estäisi, ei mikään. Koska onhan muitakin erikoistoimittajia. Ja niistä [ympäristö]asioista tehdään juttuja kuitenkin. En mä näkisi, että se on taloudellinenkaan kysymys. Siinä vain olisi yksi ihminen, joka saisi rauhassa perehtyä niihin [asioihin], sen sijaan että yleistoimittajat raapii niitä silloin tällöin. Se vaatisi uudenlaista arvostusta.

Haastateltavien näkemyksen mukaan kannustuksen ja ympäristötoimittajien puute oli viesti siitä, että ympäristökysymyksiin keskittyvää erityisosaamista ei talossa sillä hetkellä arvostettu. Eräs heistä kuitenkin arvioi, että ilmapiiri oli hänen toimituksessaan paraikaa kehittymässä ympäristöjournalismille otollisempaan suuntaan.²³

---

²³ Suhteellisuuden nimissä on todettava, että ympäristökysymykset eivät ole ainoa Ylessä viime vuosikymmeninä kärsinyt alue. Kuten monissa muissa mediataloissa, Ylen radio- ja tv-toimitusten työntekijöiden määrää on leikattu voimallisesti ja erikoistoimittajia on karsittu kautta linjan, esimerkiksi kulttuurista. Myös kulttuurin asiasisältöihin keskittyviä ohjelmasarjoja on lakkautettu.

10 Ympäristö ja journalismi 2010-luvun Suomessa

Aikoinaanhan puhuttiin, joskus 90-luvulla, että ympäristöjutut pitää unohtaa ja lakkauttaa lehdistä ympäristöosiot. Että ympäristöasioista pitää tulla koko yhteiskunnan läpileikkaava juttu. Tavallaan joo ja tavallaan ei. Olen sitä mieltä, että tarvitaan erikoisjuttuja, erikoisosia ja -sivuja ja erikoisohjelmistoja ja kaikkea muuta. Mutta sen lisäksi [ympäristöasioiden] pitäisi olla yhteiskuntaa läpileikkaavaa asiaa. Juuri tällä hetkellä se ei ole mun mielestä kauhean vahvasti kumpaakaan.

Tutkimukseni tarkoituksena on ollut selvittää, minkälaista on toimia ympäristöjournalistina nykymediassa. Olen pohtinut toimittajien kokemusten avulla, mitkä tekijät määrittävät, mahdollistavat ja rajaavat ympäristökysymysten käsittelyä journalismin kentällä. Tässä luvussa kokoon edellisten lukujen keskeisimmät päätelmät yhteen. Tarkastelen myös oman tutkimukseni ja Shoemakerin ja Reesen (1991) mallin suhdetta toisiinsa. Sen jälkeen tuon esiin muutamia kysymyksiä, jotka voisivat olla kiinnostavia jatkotutkimuksen aiheita. Lopuksi arvioin tekemääni tutkimusta.

10.1 Valtavirtaistunut ympäristöjournalismi, unohdettu ympäristö?

Johdantoluvussa siteeraamani Väliverronen (2012) toteaa, että ympäristöjournalismi näyttää sulautuneen osaksi valtavirtaa. Pohdin seuraavaksi, mitä tilanne tarkoittaa ympäristökysymyksien kannalta tämän tutkimuksen perusteella. Minkälaisina ympäristökysymykset tulevat journalismissa tällä hetkellä esiin ja mikä uhkaa jäädä huomion ulkopuolelle? Tulkitsen haastateltavien kertoneen, että ympäristökysymyksillä menee journalismin kentällä sekä paremmin että huonommin kuin ennen. Ympäristötoimittajat antoivat useita syitä olettaa, että ympäristökysymysten asema toimituksissa on edelleen toisarvoinen.

Haastateltavat katsoivat, että ympäristöjournalistin kohtalona oli ollut leimautuminen etenkin takavuosina. Sosiaalisen paheksunnan pelko voi olla merkittävä toimittajan ratkaisuja säätelevä tekijä (katso Mörä 1999, 210–214), mutta haastateltavat tekivät omia juttujaan leimautumisesta välittämättä. Nytemmin he pitivät toimittajakunnan suhtautumistapaa pääosin hyväksyväenä.

Ympäristökysymysten merkitys on vuosikymmenten saatossa vahvistunut yhteiskunnassa. Niitä ei enää pidetä siinä määrin muusta yhteiskunnan toiminnasta irrallisina ongelmina kuin joskus ennen. Luonnonresurssien, kuten maaöljyn ja makean veden, niukkuus on käynyt ilmeiseksi (Lähde 2013),

ja esimerkiksi ilmastonmuutosta sivutaan melko laajasti yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja myös eri aiheisiin keskittyvissä lehtijutuissa (Lyytimäki 2012b).

Ympäristötoimittajien kokemuksen mukaan juttuvalinnoista päättävä toimituksen päällikköporras suhtautui ympäristökysymysten käsittelyyn neutraalisti. Ympäristöjutut olivat heidän mielestään saavuttaneet toimituksissa ”ihan normaalin jutun” statuksen, tosin eräs haastateltava toi esiin, että mobiililaitteiden säteilyn kaltainen kysymys saattaa olla vielä oudoksuntaa herättävä. Haastateltavat katsoivat ympäristöjärjestöjen aseman vahvistuneen toimituksissa.

Toimittajia kannustettiin ympäristökysymysten käsittelyyn joissain toimituksissa, mutta toimitukset eivät kuitenkaan antaneet aihepiirin käsittelyyn lisäresursseja. Toimituksen antama tuki vaikutti haastattelujen perusteella olevan luonteeltaan henkistä, ei materiaalista. Toimittajat tekivät ympäristöjuttunsa yleistoimittajan normaalien voimavarojen rajoissa, vuorotyön lomassa. Tilanne johti siihen, että tutkivampaa otetta tai uutta näkökulmaa edellyttävät ilmiöt jäivät ehkä käsittelemättä. Vaihtoehtoisesti toimittaja syventyi aihepiiriin vapaa-ajallaan.

Päätoimisia työsuhteessa olevia ympäristötoimittajia on työskennellyt Suomessa aikojen saatossa vain muutamia (katso esim. Lappalainen 1991, 12), ja nykyisin heitä lienee aiempaa vähemmän. Eräänä syynä nimettyjen ympäristötoimittajien puutteeseen voi pitää media-alan yleistä murrosta. Toimitusten resurssit ovat kaiken kaikkiaan vähentyneet, ja kaikkia erikoistoimittajuuksia on purettu (katso Nikunen 2011). Esimerkiksi Yleisradiossa ja Helsingin Sanomissa ympäristöjournalismiin kohdennettuja resursseja vähennettiin kuitenkin jo 2000-luvun alussa (Lyytimäki & Palosaari 2004, 26–27; Kantola 2003, 13–14), jolloin median säästöpainee eivät olleet vielä niin voimakkaita kuin viime vuosina. Resurssien jako on valinta ja se viestii siitä, miten kyseisten mediatalojen resursseista päättävät ihmiset arvottavat eri aihepiirejä keskenään.

Haastateltavien kokemuksen mukaan kaikki toimittajat tunsivat ympäristökysymyksiä nykyisin pääpiirteissään ja pystyivät käsittelemään niitä ainakin jollain tasolla, mikä ei ollut takavuosikymmeninä välttämättä itsestään selvää. Tapahtumataustaiset ympäristöaiheet tulivat hoidetuiksi.

Haastateltavat tähdensivät, että tärkeää on myös katsoa tapahtumien taakse ja viereen. Tulkintani mukaan ympäristötoimittajat olivat huolissaan ympäristökysymyksiä analyttisesti ja kokonaisuuksina tarkastelevan, asioiden syitä ja seurauksia pohtivan, kriittisen ympäristöjournalismin tilasta. Esimerkiksi Ympäristöuutiset lakkautettiin, eikä vastaavaa foorumia

ole tullut tilalle. Tutkivamman ympäristöjournalismin tekemiseen ei heidän nähdäkseen tahtonut olla tarjolla riittävästi resursseja.

Jos isot mediatalot antavat kitsaasti edellytyksiä tällaisen journalismin tekemiselle, sitä voi toki olla jossain muualla. Esimerkiksi vuoden 2013 Suuri journalistipalkinto ja Tutkivan journalismin yhdistyksen jakama Lumilapio-palkinto myönnettiin Talvivaaraa ympäristönäkökulmasta seuranneelle toimittaja Juha Kauppiselle. Kauppinen ei ollut yleistoimittaja, vaan hän teki näistä palkituista jutuistaan lähes kaikki *Suomen Luonto* -lehdelle. Sen toimituksessa työskennellessään Kauppisella oli ollut mahdollisuus keskittyä pelkästään ympäristö- ja luontokysymyksiin, luoda lähdeverkostoja ja syventää omaa asiantuntemustaan.

Tietäntyyppiset ympäristöteemoihin liittyvät kysymyksenasettelut tulivat haastateltavien mukaan toisaalta tälläkin hetkellä mediassa laajasti esiin. Heidän nähdäkseen nykyisin oli suosittua käsitellä ympäristökysymyksiä lähestymällä niitä kuluttajavalintoina, siis esimerkiksi asuntojen passiivirakentamisena tai ruokailutottumuksina. Journalismin sisäinen taustavoima kulutuskysymysten käsittelyn nousuun on ammattikulttuurissa tapahtunut muutos aiheiden ihmisläheisen lähestymistavan suuntaan (Hujanen 2009).

Ihmisläheisyys näyttäytyi haastatteluissa mahdollistajan lisäksi kuitenkin myös ympäristöjournalismia rajoittavana rakenteena. Journalistit katsoivat, että asiasisällöt joutuivat kärsimään nykyisin hyvin yleisten, hieman viihteellisten ja henkilölähtöisten ohjelma- ja juttuformaattien vuoksi. Niiden puitteissa oli heidän kokemuksensa mukaan haastavaa saada käsiteltyksi ympäristökysymyksiin liittyviä luonnontieteellisiä tai yhteiskunnallisia seikkoja.

Ympäristökysymyksiä jätti haastateltavien näkemysten perusteella huomion ulkopuolelle myös vallitseva yhteiskunnallinen ilmapiiri. Toimittajat katsoivat, että ympäristönäkökulmat olivat menettäneet painoarvoaan yhteiskunnassa ja mediassa talouskriisin vuoksi. Tällainen ympäristökysymysten aseman heikkeneminen on havaittu edellisten talouden laskukausien aikana (esim. Hansen 2010, 24–25). Ympäristöön erikoistuneiden toimittajien voi katsoa olevan taloudellisen laskukauden aikana erityisen tärkeitä ympäristökysymysten julkisen näkyvyyden kannalta. Erikoistoimittajat kiinnittävät huomiota asioiden ympäristöulottuvuuksiin suhdanteista riippumatta.

Kaiken kaikkiaan tuntuu siltä, että ympäristökysymykset sulkeutuvat merkittävilta osiltaan journalismin ulkopuolelle, jos niitä käsitellään vain läpäisyperiaatteen pohjalta. Erikoistoimittajien

tarvetta ei voi nähdäkseni ohittaa, koska toimittajan asiantuntemus ja perehtyminen tuottavat yhteiskunnallisesti hyvin tärkeää journalismia. Journalismissa olisi välttämätöntä kysyä myös kipeitä ekologis-yhteiskunnallisia kysymyksiä ja etsiä luonnon asettamien ehtojen suhteen realistisia ratkaisuja. Jos tällaisia asioita ei tarkastella, niin journalismin ei voi katsoa kertovan nykyisestä maailmasta kovin totuudellisesti.

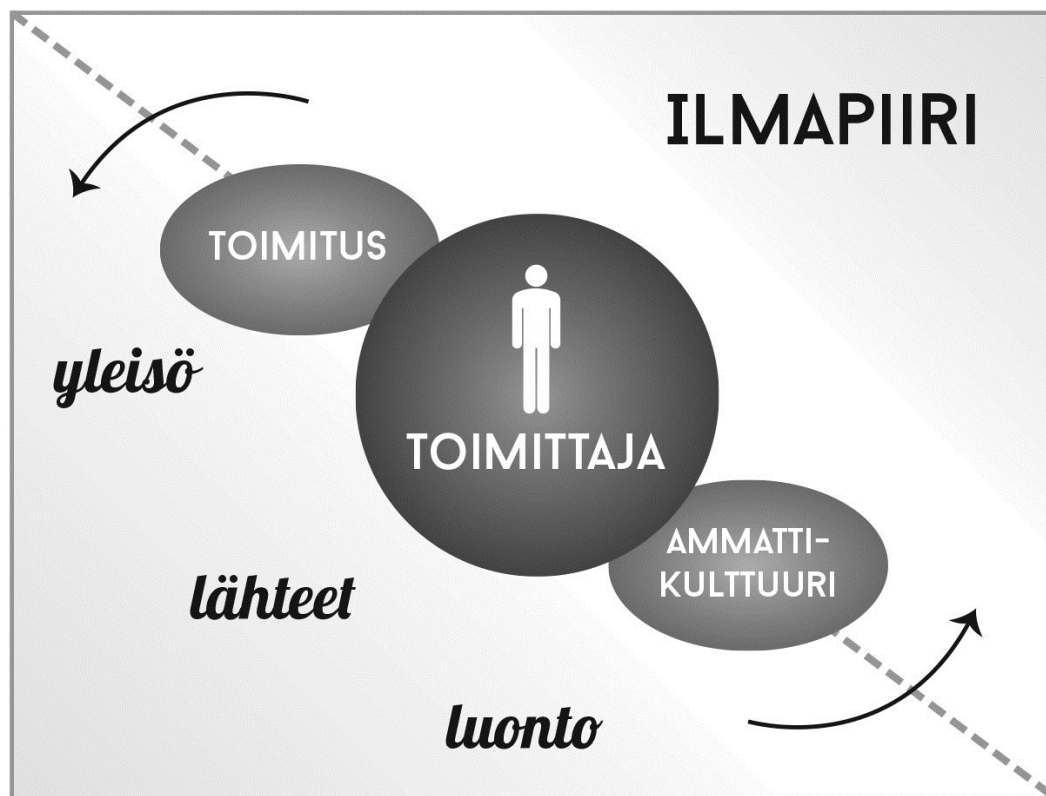
Tätä työtä viimeistellessäni tuli tieto, että Antarktiksien mannerjään sulaminen on todennäköisesti pysäyttämätöntä. Tiedelehti *Nature* kirjoitettiin alun perin jo vuonna 1978, että fossiilipolttoaineiden käyttö voi johtaa tähän. (Gillis & Chang 2014.) Fossiilienergian keskeisyys yhteiskunnille on vain yksi monista suurista haasteista, jotka liittyvät ympäristökysymyksiin. Näiden isojen ekologisten kysymysten pohtiminen on olennaista, vaikka asiat voivatkin tuntua pelottavilta ja journalismin arjessa kovin työläiltä. Pelottavampaa on, jos näitä kysymyksiä ei kohdata, sillä silloin haasteet eskaloituvat. Kyse ei ole vain jääkarhuista tai mehiläisistä, vaan maapallon elinkelpoisuudesta.

Journalisteilla voisi olla tämänkaltaisten ympäristökysymysten kommunikoinnissa tärkeä paikkansa. Vapaaehtoistyön pohjalta tai ilman sopivia ohjelmapaikkoja se ei kuitenkaan onnistu.

10.2 Tutkimuksen tulosten suhde Shoemakerin ja Reesen malliin

Pohdin tässä luvussa sitä, miten Shoemakerin ja Reesen (1991) vaikutushierarkiamalli ja oman tutkimukseni tulokset sijoittuvat suhteessa toisiinsa. Kerron ensin vuorovaikutussuhteista, joita havaitsin omasta aineistostani. Sen jälkeen pohdin, mitä seurauksia sillä on Shoemakerin ja Reesen mallin tulkinnan kannalta, että tutkin haastateltavien kokemuksia.

Kerroin luvussa 3.3 (s. 18–21), että nähdäkseni ympäristöjournalismin tekemistä kannattaa tarkastella vuorovaikutuksen kannalta ja sillä oletuksella, että journalismin tekemiseen vaikuttavien seikkojen keskinäinen hierarkisuus ei ole jäykkää. Perustin oletukseni Mörän (1999) tutkimukseen, haastateltavien ominaispiirteeseen muina kuin rivitoimittajina sekä käsitykseeni luonnon ja ideologian suhteesta. Pohdin myös hallitsevassa ideologiassa tapahtuvia muutoksia ja ihmisten aktiivista roolia muutosten tuottajina. Hahmottelin tämän dynamiikan visualisoimiseksi kuvion (kuvio 3).

Kuvio 3. Ympäristöjournalistien kokemus ympäristökysymysten käsittelyyn vaikuttavista tekijöistä.

Haastatteluaineistoni perusteella katson, että ympäristöjournalismin kentällä tapahtuu vuorovaikutusta, joka johtaa muutoksiin molemmissa osapuolissa. Nämä huomiot kyseenalaistavat Shoemakerin ja Reesen selitysmallin jäykkää hierarkkisuutta, jonka mukaan vaikutussuhde olisi vain yksisuuntainen.

- a) Ilmapiiri vaikuttaa ympäristöjournalistin mahdollisuuksiin toimia ja ympäristöjournalisti vaikuttaa myös ilmapiirin yhteiskunnan ja toimituksen tasolla (luvut 7, 9)*

Käsitykseni mukaan ympäristöjournalistit kokivat olevansa toimittajia, joiden jutut eivät välttämättä edusta yhteiskunnan konsensuksen mukaista ajattelua. Heillä oli erityisasiantuntemusta ja näkemyksiä, jotka saattoivat olla ristiriidassa esimerkiksi hallitsevan talousajattelun kanssa. He toivat ympäristönsuojeluun liittyviä asioita esiin aktiivisesti. Heidän esiin tuomiensa ajatusten poikkeavuus valtavirrasta näkyy siinä, että he leimautuivat, varsinkin takavuosina. Haastateltavilla oli kuitenkin se kokemus, että ilmapiiri suhteessa ympäristökysymyksiin oli muuttunut olennaisesti myönteisemmäksi esimerkiksi sitten 1990-luvun. Myönteinen suhtautuminen näkyi sekä toimituksissa että laajemmin yhteiskunnassa.

Ympäristökysymysten yhteiskunnallisessa asemassa tapahtuneen muutoksen luonteen ja laadun määrittäminen ei kuulu tämän tutkimuksen piiriin, mutta sen ymmärryksen valossa, mitä minulla on

ympäristökysymyksistä, pidän uskottavana, että muutosta on tapahtunut. Pidän myös perusteltuna olettaa, että osasy s tähän on ympäristöjournalistien tekemillä jutuilla ja toiminnalla. Näin ollen toimittajien ja ilmapiirin välistä suhdetta voi pitää vuorovaikutuksellisenä sanan aidossa merkityksessä.

b) Lähteet vaikuttavat toimittajaan ja päinvastoin (luvut 6, 8)

Ympäristöjournalistien kokemuksen mukaan ympäristöjärjestöt olivat muuttaneet toimintaansa asiantuntijavaikuttamisen suuntaan. Hypoteesina esitän, että osasy s tähän on median ja journalistien omalla toiminnalla. Eräs haastateltavista kertoi, että hänen toimituksessaan pyritään tekemään juttuja entistä enemmän toimituksen omasta harkinnasta lähtien. Se tarkoittaa sitä, että toimitus ei nosta esiin järjestöjen tapahtumia, vaan ottaa järjestöjen edustajat haastatteluun lehden itse valitsemista teemoista silloin, kun toimitus itse tahtoo.

Täten voi ajatella, että journalismi ei pelkästään käytä ympäristöjärjestöjä lähteinä, vaan se myös muovaa järjestöjen toimintakulttuuria. Asiantuntijaorganisaationa esiintyminen asettaa järjestöille omanlaisiaan vaatimuksia. Samantyyppisestä median ja kansalaistoiminnan vuorovaikutuksesta kertoo myös vastakkainen esimerkki, joka koskee eläinoikeusliikettä: voi väittää, että media pakottaa joitakin yhteiskunnallisia liikkeitä järjestämään erilaisia mediatapahtumia tai tuottamaan professionaalista kuva-aineistoa, koska niiden kohdalla pelkkä asiantuntijapuhe ei riitä asioiden nostamiseksi julkisuuteen. Tähän toimintaan liittyy eläinoikeusaktivistien kohdalla myös merkittäviä juridisia riskejä, joita media ei ole ottanut kantaakseen. Vaikka median ja järjestöjen välillä on vuorovaikutussuhde, niiden välinen voimasuhde on edelleen hierarkkinen.

Ympäristöjournalismin kentällä on luultavasti muitakin kahdensuuntaisia vuorovaikutussuhteita, mutta nämä olivat ne, jotka nousivat esiin omassa aineistossani. Aiemmassa journalismin tutkimuksessa on esitetty, että ympäristöjournalismin kohdalla uutiskriteereitä on alettu soveltaa toisin kuin muussa journalismissa ja että kriteerit ovat muuttuneet sittemmin myös laajemmin journalismin kentällä (Schoenfeld & Meier & Griffin 1979, sit. Suhonen 1994, 59). Haastateltavat pyrkivät kehittämään uusia ratkaisuja hitaiden ympäristömuutosten käsittelyyn (luku 6, s. 42–45), mutta on mahdotonta arvioida, voiko tätä toimintaa kutsua olemassa olevien juttukriteerien ylittämiseksi.

Olen täydentänyt Shoemakerin ja Reesen mallia paitsi vuorovaikutteisuuden korostamisen vuoksi, myös tutkimukseni tiedonintressin vuoksi. Olen kiinnostunut siitä, miten haastateltavat voivat toimia itse itselleen asettamiensa päämäärien mukaisesti. Toisin sanoen tarkastelen, miten he

katsoivat pystyvänsä tuomaan journalismissa esiin ympäristöaatteeseen sitoutuvia aiheita ja näkökulmia, enkä niinkään tutki, miten yhteiskunnassa hallitseva ideologia näkyy heidän jutuissaan. Vaikka on olemassa rakenteita ja rajoja, subjekti voi niistä huolimatta tehdä omia valintojaan. Toki valintoja voi tehdä vain tiettyyn rajaan asti ja ehkä tietyin kielteisillä henkilökohtaisiin seurauksiin.

Siltä osin kuin toisin tekeminen ei ole mahdollista, vaan on olemassa yksittäistä toimittajaa suurempia pakottavia voimia, näitä erityyppisiä tekijöitä on hankala asettaa toistensa suhteen tarkkaan järjestykseen. Vaikutukset eivät ole yhteismitallisia. Miten sijoittaa yhdelle mittajanelle toisaalta esimerkiksi ihmisläheisen juttuformaatin ympäristöjournalismille tuottamat rajat ja toisaalta ne vaikutukset, joita koituu toimitusorganisaation asettamien työvaatimusten tuottamasta aikapulasta? Shoemakerin ja Reesen mallia on arvioitu kriittisesti erilaisten vaikutusten vertailtavuuden ongelmista myös aiemmassa journalismin tutkimuksessa.²⁴

Journalismin sisältöön vaikuttavien tekijöiden asettaminen hierarkkiseen järjestykseen olisi vaikeaa omassa tutkimuksessani myös siksi, että ympäristöjournalismin tekemistä rajoittavien tekijöiden painoarvo näyttäytyi kunkin toimittajan kokemuksissa erilaisena. Ihmisten kokemus riippui siitä, mitä he itse tavoittelivat. Jos toiminta pysyttelee normaalin rajoissa, rajojen olemassaoloa ei välttämättä edes huomaa. Myös haastateltavien työolosuhteissa oli suurta vaihtelua. Näin ollen ei ole mahdollista muodostaa yhtä tulkintaa erilaisten rajoitteiden keskinäisestä merkityksestä.

Tulkintani mukaan suurin osa haastateltavista halusi ainakin toisinaan tehdä tutkivaa journalismia, mutta muutamat nauttivat päivittäisestä uutistyöstä: yksi toimittajista sanoi tämän suoraan. Toimittajien kokemuksista sai myös sen käsityksen, että ilmapiiri vaihteli eri toimituksien välillä melko paljon, kulloisistakin päälliköistä riippuen. Freelancerit pystyivät keskittymään haluamiinsa aihepiireihin vapaammin ja perehtymään niihin tarkemmin kuin palkkatyösuhteessa olevat toimittajat. Toisaalta freelancereiden haastatteluissa korostui juttuformaattien rajoittava vaikutus. Ihmisläheisyys ei tuntunut vaikuttavan kovin paljoa uutisosaston toimittajien mahdollisuuksiin käsitellä ympäristökysymyksiä.

Myös toimittajien ja heidän lähteidensä välinen vuorovaikutus rakentui tapauskohtaisesti, aiheesta ja lähteestä riippuen. Haastateltavien kokemusten mukaan viranomaiset ja suuryhtiöt eivät aina olleet halukkaita astumaan julkisuuteen, mutta toisaalta ”jonkinlainen lyhyt juttu aina syntyi”. En

---

²⁴ Katso Nam-Jin Lee: Just the Organizing Scheme or More?, sivu 2.

http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/1/1/3/3/8/pages113380/p113380-1.php

Viitattu 9.6.2014 Artikkelin ei ole työssä lähdeluettelossa, koska kyseisen artikkelin lähdetietoja ei löytynyt internetistä.

pysty arvioimaan tämän vuorovaikutuksen seurauksia tarkemmin oman haastatteluaineistoni perusteella. On mahdoton tietää, näkyikö jutuissa lähteen tai toimittajan henkilökohtainen näkemys vai kenties näistä eroava yhteiskunnassa yleisesti vallitseva käsitys.²⁵ Toisaalta Ympäristöuutisten tekijät olivat saaneet aikoinaan jopa tappouhkauksia yleisöltä ja toimittajia oli haastettu oikeuteen, mutta he jatkoivat työtään.

Yhteiskunnallisen ilmapiirin vaikutuksia haastateltavien omaan työhön on hyvin vaikea arvioida tämän tutkimuksen perusteella. Asiasta voi sanoa kuitenkin sen, että jotkut ympäristöjournalistit kokivat edelleen leimautuvansa. On persoonakohtainen kysymys, miten leiman kestää: haastateltavien kokemuksista sai sen käsityksen, että leimautumisen pelko ei rajoittanut ympäristöjournalistien omaa toimintaa.

Oman tutkimukseni valossa päädyn siihen näkemykseen, että Shoemakerin ja Reesen selitysmalli on hyödyllinen makrotason hahmotelma, mutta sen jäykän hierakkisuuden pätevyys on tapauskohtainen kysymys. Vaikutushierarkia ei sellaisenaan välttämättä pidä paikkaansa yksittäisten juttujen tai journalismin erikoisgenrejen, kuten ympäristöjournalismin, kohdalla. Ympäristötoimittajien kokemuksissa korostui toimituksen rooli ja merkitys resurssien jakajana, sekä toisaalta yksilön mahdollisuus saada omat, kenties vaihtoehtoisia näkemystä edustavat, juttunsa läpi.

Eräs kiinnostavin asia toimittajan ja toimituksen välisessä suhteessa on mielestäni se, millä tavoin toimittaja voi haastaa olemassa olevaa tilannetta ja kiertää sekä muuttaa rakenteellisten tekijöiden vaikutusta. Niistä yksi on työnteko työajan ulkopuolella.

Monet haastateltavat korostivat, että toimittaja saa luvan tehdä minkälaisia juttuja tahansa, jos toimittaja on rohkea ja sinnikäs. Jotkut toimittajista kertoivat tekevänsä joskus runsaasti vapaaehtoistöitä, koska toimitus ei anna resursseja tutkivaan journalismiin. Tällainen toimintatapa johtaa toimittajan toivomaan lopputulokseen ja tuottaa mielenkiintoista journalismia, mutta tilanne on silti hyvin ongelmallinen ja kestämaton. Jos toimittajilla ei ole asioiden selvittämiseen instituution tukea ja rahoitusta, niin tutkivaa journalismia ei tulla tekemään kovin runsaasti.

---

²⁵ Jos tutkimuksessa olisi todella tarkoitus tutkia sitä, miten voimasuhteet vaikuttavat journalismin sisältöön, pitäisi tutkimusta varten kerätä toimittajien haastattelujen lisäksi muutakin aineistoa. Esimerkiksi lähesuhteiden osalta olisi (viite jatkuu edelliseltä sivulta) syytä analysoida ennen kaikkea julkaistuja juttuja. Olisi hyvä tutkia tietolähteiden toimintaa myös havainnoinnin avulla. (Katso Schlesinger, sit. Väliaverron 1996, 93, 215.)

10.3 Kysymyksiä tuleville ympäristöjournalismin tutkimuksille

Tämä tutkimus toi esiin ympäristöjournalismin nykyisyyttä ja hieman myös menneisyyttä. Ympäristöjournalismin tulevaisuudenkuvien arvioinnin kannalta voisi olla mielenkiintoista toteuttaa tutkimus, jossa huomio kohdistettaisiin pelkästään freelancereihin. Vaikka muutama haastateltavista oli freelancer, en huomionut ollenkaan esimerkiksi elämäntapalehtien toimittajia. Jos haastateltaisiin heitä, kuultaisiin tästä tutkimuksesta jossain määrin eroava näkemys ainakin siitä, miten ihmisläheisyys luonnistuu ympäristökysymysten käsittelyyn. Freelancer-toimittajien tutkiminen olisi mielestäni kiinnostavaa kuitenkin pääasiassa muista syistä.

Epäilen, että ympäristöjournalismin kriisi työpaikoilla on pysyvää laatua. Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että perinteiset isot työnantajat, kuten Yleisradio ja *Helsingin Sanomat*, suuntautuvat vahvasti yleistoimittajiin. Mediataloissa on ehkä aivan viime aikoina otettu jonkin verran takapakkia yleistoimittajuuslinjasta ja alettu taas antaa enemmän painoa toimittajan asiantuntemukselle. Tuntuu silti epäuskottavalta, että toimituksissa vahvistettaisiin näinä median henkilöstöbudjettien pienenemisen aikoina merkittävästi erikoistoimittajien asemaa, niin tärkeää kuin se juttujen asiasisältöjen kannalta olisikin.

Samaan aikaan ympäristöongelmat eivät ole vähenemässä ja yksinkertaistumassa. Yleisen koulutustason ja ympäristötietoisuuden kohoamisen myötä ainakin osa yleisöstä osaa myös vaatia asiantuntevampia juttuja (Lyytimäki 2011). Kriittinen massa on olettaakseni niin suuri, että kysyntää on freelancerien tekemille ympäristöjutuille.

Juttuja julkaistaan luultavasti myös isoissa medioissa, mutta oletettavaa on, että mediakentän sirpaloituminen ja eriytyminen kiihtyy. Silloin asiantuntevat jutut kukoistavat nimenomaan omissa, pitkälti freelancer-vetoisissa erikoisjulkaisuissaan ja esimerkiksi blogimaailmassa. Toki näin on jo nyt. Esimerkiksi *Long Play* -julkaisualustalla (2014) ilmestyi vuonna 2013 kaksi pitkää ympäristöjuttua, joista yksi koski kaivosteollisuutta ja toinen kalastusta ja kalakantoja. Yhdysvalloissa arvostettu journalismin Pulitzer-palkinto puolestaan myönnettiin vuonna 2013 *InsideClimate Newsin* toimittajaryhmälle, joka oli tehnyt juttusarjan Yhdysvaltain öljyputkien ongelmista. *InsideClimate News* on valtamedian ulkopuolella toimiva, lahjoitusvaroin ja vain verkossa ilmestyvä pieni julkaisija. (Heinonen 2013.) Yhdysvalloista tuttu säätiö- ja joukkorahoitus on tehnyt vuonna 2014 tuloaan myös Suomeen: Koneen säätiö tukee tutkijoiden ja journalistien yhteistyöhankkeita, jotka pureutuvat eriarvoistumiseen. Rapport-nettisivusto puolestaan kokoaa journalisteja ja lukijoita yhteen.

Muutamat haastateltavat kertoivat olevansa huolissaan median fragmentoitumiskehityksestä, jota freelancer-vetoinen ja omissa julkaisuissaan kukoistava erikoistoimittajuus nähdäkseni vahvistaa. Kehitystrendi ei välttämättä tue sitä, että ympäristönäkökulmat integroituvat osaksi yleisjournalismia ja että ne tulevat huomioiduiksi yhteiskunnan kaikessa toiminnassa. Mielestäni olisi tärkeä käydä keskustelua siitä, mitä vaikutuksia tällä voi olla yhteiskunnalliseen ilmapiiriin suhteessa ympäristökysymyksiin. Polarisoituvatko mielipiteet ympäristökysymysten suhteen ja hankaloituuko sitä myötä ympäristöpolitiikan teko ja ympäristöongelmien ratkaiseminen?

Tutkimukseni herätti myös pienempiä kysymyksiä. Tulevissa akateemisissa tutkimuksissa voitaisiin analysoida tarkemmin ympäristöjournalismin käsitettä. Ympäristöjournalismin ja muun journalismin – tai ympäristöjuttujen ja muiden juttujen, riippuen sanojen kulloisestakin määrittelystä – rajanveto tulee tulevaisuudessa oletettavasti nykyistäkin häilyvämmäksi. Resurssikysymykset ovat yhtä lailla turvallisuus- ja elinkeinopolitiikkaa kuin ympäristöpolitiikkaakin (Lähde 2013, 124). Uskoakseni tulevaisuudessakin on silti toimittajia, jotka haluavat suuntautua ja keskittyä juuri ympäristönsuojelulliseen näkökulmaan, ehkä esimerkiksi pelkästään ilmastonmuutokseen liittyviin kysymyksiin. On pohdinnan arvoinen kysymys, kannattaako ympäristöjournalismi-sana varata sellaiselle journalismille, joka ottaa selvästi kantaa ympäristönäkökohtien puolesta, miten se sitten määritelläänkään (katso Väliaverron 2012, 14–15).

Entä pitäisikö vielä analysoida ympäristökysymysten läpäisyperiaatteen toteutumista, Lyytimäen (2012b) tapaan? Ympäristökysymykset ovat keskenään hyvin erilaisia (Lähde 2013, 120–123), ja läpäisyn toteutumista tutkittaessa on syytä keskittyä johonkin tiettyyn ilmiöön. Lyytimäen (2012b) mukaan ilmastokysymys läpäisee mediaa melko laajasti, mutta rehevöitymiskysymys ei. Mielenkiintoinen kysymys tarkasteltavaksi voisi olla esimerkiksi luonnon monimuotoisuus. Se nousi vuonna 2010 tehdyssä kyselyssä esiin aiheena, jonka vastaajat kokivat saaneen mediassa melko vähän huomiota (Suomen luonnonsuojeluliitto 2010). Toinen mahdollinen aihepiiri voisivat olla luonnonresurssikysymykset, jotka ovat nousseet Suomessa julkisuuteen viime aikoina erityisesti uudelleen voimistuneen kaivannaisteollisuuden vuoksi. Kaivostoimintaan liittyviä juttuja voisi tutkia esimerkiksi niistä ympäristönäkökulmaa etsien: missä yhteyksissä jutuissa mainitaan ympäristönsuojelullisia näkökantoja ja milloin ei?

10.4 Oman oppimisen arviointia

Tämä gradu on ollut kiinnostava matka mediasosiologian syövereihin ja ikkuna ympäristöjournalismin tekemisen haasteisiin. Lisäksi työ opetti tutkimuksen teosta monta keskeistä seikkaa.

Shoemakerin ja Reesen (1996, 271) mukaan heidän teoreettisen mallinsa kokonaisuus kannattaa huomioda tutkimuksessa jossain suhteessa, koska tietoisuus eri perspektiiveistä auttaa pitämään ajattelua avoimena. He eivät pidä mahdollisena, että tutkijat hyödyntäisivät heidän malliaan sellaisenaan. He toteavat, että yhden tutkimuksen puitteissa ei ole mahdollista tutkia kaikkia eri malliin sisältyviä, journalismiin vaikuttavia tekijöitä.

Koska oma työni on yleiskatsaus ympäristöjournalismin tekemisestä, niin teemojen tulkinta jää väistämättä pinnalliselle tasolle pro gradun laajuudessa työssä. Tutkimukseni edetessä tuskailin moneen otteeseen, olisinko sittenkin voinut rajata osan haastattelun teemoista käsittelyn ulkopuolelle. Katson kuitenkin, että ympäristöjournalismin nykytilaa voi yrittää ymmärtää ja tehdä siitä mielekkäitä johtopäätöksiä vain siinä tapauksessa, että tutkimus hahmottelee kokonaiskuvaa. Kuten mediasosiologinen taustateoriani kertoo, journalismiin vaikuttavat tekijät kietoutuvat käytännön työssä aina toisiinsa. Se, että tämä tutkimus jättää ilmaan paljon avoimia kysymyksiä, ei ole pelkästään puute: joku muu voi saada niistä virikkeitä omaan tutkimukseensa.

Otin Shoemakerin ja Reesen vaikutushierarkiamallin vakavasti kovin myöhäisessä vaiheessa tutkimusta, ja sen teoreettista arviointia olisi ollut mielenkiintoista jatkaa vielä pidemmälle. Shoemakerin ja Reesen mallin ajattelemisen ehti silti vaikuttaa tutkielman johtopäätöksiin. Malli auttoi jäsentämään haastatteluaineistoa, näkemään siinä uudenlaisia yhteyksiä ja tekemään siitä tulkintoja. Sain myös muodostettua itselleni summittaisen kuvan kyseisen mallin mahdollisuuksista ja rajoista. Jotta työ valmistui aikataulussa, esimerkiksi oman jäsentelyni (luku 3.3, s. 18) teoreettinen tausta jäi kuitenkin hataraksi: ideologiakäsitykseni perustuu aiemmin muodostamiini näkemyksiin, jotka pohjautuvat esimerkiksi Foucault'n valta-analyysiin, mutta teksti jäi ilman lähdeviitteitä.

Opin työn kuluessa jotain myös käsitteiden merkityksestä. Koin olennaiseksi pohtia ja määritellä ympäristöjournalismin (luku 1.1, s. 3–6), ideologian ja ilmapiirin käsitteet (luku 3.3, s. 18–19). Ne määrittyivät osin teoreettisesti, osin aineistolähtöisesti. Huomasin esimerkiksi, että ympäristöjournalismi-sanaa ei pidä käyttää viitatessa sellaiseen lähteeseen, jossa sitä ei ole käytetty. On syytä pysähtyä kunnolla miettimään, mistä toisen kirjoittajan valinta olla käyttämättä termiä voi

johtua. Tämä tuotti itselleni joitakin oivalluksia käsitteen sisältöön liittyvistä asioista. Havaitsin myös, että ilmapiiri-käsite on välttämätöntä ajatella tutkimuksessa hyödynnetyn teorian kautta. Vain siten tutkimuksessa on mahdollista tehdä teoriaan kiinnittyviä johtopäätöksiä. Kaikki tulkinnat puuroutuvat, jos ilmapiiri-sanana ottaa käyttöön sen määrittelemättömässä arkimerkityksessä.

Lisäksi mietin varsinkin työni loppuvaiheessa faktanäkökulmaisen analyysin tekemisen haasteita ja tekemiäni johtopäätöksiäni mielekkyyttä. Mitä puheen perusteella voi päätellä? Ennen kaikkea pohdin sitä, olenko osannut olla tarpeeksi asiantunteva, jotta tulkitseen ja suhteutan haastateltavien lausumia mielekkäällä tavalla. En kai vahingossa väitä heidän kokemuksikseen jotain, mitä he eivät ole tarkoittaneet? Osa haastateltavista ehti lukaista tutkielmaani ennen sen valmistumista ja heidän kommenttinsa vaikuttivat joihinkin tekemiini päätelmiin. Ideaalitilanne olisi mielestäni ollut se, että olisin testannut omia tulkintojani vielä enemmänkin kentällä, kuten esimerkiksi faktanäkökulmaan usein perustuvassa antropologisessa tutkimuksessa on nykyään tapana tehdä.

Haastateltavien valinta oli mielestäni muilta osin onnistunut, mutta 2000-luvulla työnsä aloittanut toimittaja oli kokemuksineen selvästi eri ryhmää kuin muut haastateltavat. Aineiston perustalta tehtävien tulkintojen ja niiden pohjalle rakentuvien yleistysten kannalta olisi ollut parempi, jos kaikki haastateltavat olisivat olleet pitkänlinjan ympäristötoimittajia.

Lähdeluettelo

Haastattelut

Kahdeksan ympäristötoimittajaa. Haastattelut 15.11.2011–30.1.2012.

Lappalainen, Markku (2011). Journalisti-lehden vastaava päätoimittaja ja ympäristötoimittaja. 19.12.2011.

Lyytimäki, Jari (2011). Suomen Ympäristökeskuksen vanhempi tutkija. 2.12.2011.

Melakoski, Kaarina (2011). Entinen Tampereen yliopiston tiedotusopin lehtori ja ympäristötoimittaja. 8.12.2011.

Rissa, Kari (2014). Ympäristötoimittaja ja entinen Ympäristöuutisten vetäjä. 28.5.2014.

Saario, Petteri (2013). Ympäristötoimittaja ja entinen Ylen ympäristötietopalvelun työntekijä. 22.5.2013.

Kirjallisuus

Alastalo, Marja & Maria Åkerman (2010). Asiantuntijahaastattelun analyysi: faktojen jäljillä. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 372–392.

Alasuutari, Pertti (1999). *Laadullinen tutkimus*. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Anderson, Alison (1997). *Media, culture and the environment*. London: UCL Press.

Boykoff, Maxwell T. & Jules M. Boykoff (2007). Climate change and journalistic norms. A case-study of US mass-media coverage. *Geoforum* 38 (6), 1190–1204.

Cox, Robert (2006). *Environmental Communication and the Public Sphere*. Thousand Oaks: Sage.

- Friedman, Sharon M. (1991). Two Decades of the Environmental Beat. Teoksessa Craig L. LaMay ja Everette E. Dennis (toim.) *Media and the Environment*. Washington (D.C.): Island Press, 17–28.
- Frome, Michael (1998). *Green ink. An introduction to environmental journalism*. Salt Lake City: University of Utah Press.
- Haavisto, Ilkka (2010). *Työelämän kulttuurivallankumous. Evan arvo- ja asennetutkimus 2010*. Helsinki: Taloustieto Oy.
- Haavisto, Ilkka (2012). *EU VAI EI?. Evan arvo- ja asennetutkimus 2012*. Helsinki: Taloustieto Oy.
- Haavisto, Ilkka (2014). *Neljäs Suomi. Evan arvo- ja asennetutkimus 2014*. Helsinki: Taloustieto Oy.
- Haila, Yrjö (2001). Johdanto: Mikä ympäristö? Teoksessa Haila, Yrjö & Pekka Jokinen (toim.): *Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka*. Tampere: Vastapaino, 9–20.
- Haila, Yrjö (2001). ”Ympäristöherätys”. Teoksessa Haila, Yrjö & Pekka Jokinen (toim.): *Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka*. Tampere: Vastapaino, 21–46.
- Hansen, Anders (2010). *Environment, Media and Communication*. London: Routledge.
- Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme (2001). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hoikkala, Tommi & Mikko Salasuo (toim.) (2006). *Prekaariruoska? Portfoliopolvi, perustulo ja kansalaistoiminta*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. Verkkojulkaisu.
- Honkonen, Juha & Jussi Lankinen (2012). *Huonoja uutisia. Näin mediat alat pilaavat journalismin*. Helsinki: Into Kustannus.
- Hujanen, Jaana (2005). Kiinnostava, kiinnostavampi, nuorekas? Tulevaisuuden yleisö bisnesmedian etsimässä. Teoksessa Jari Ojala & Turo Uskali (toim.): *Mediajättien aika. Heikkoja signaaleja etsimässä*. Helsinki: Inforviestintä, 273–285.

Hujanen, Jaana (2009). Kiinnostavaa vai tärkeää? Ihmisläheisen journalismin kaksi polkua. Teoksessa Esa Väliverronen (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 112–128.

Jokinen, Noora (2008). *Ympäristöaiheiden käsittely Kauppalehdessä 1990-luvulla*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Pro gradu -tutkielma.

Juntunen, Laura (2011). *Leikkaa-liimaa-journalismia. Tutkimus uutismedian lähdekäytännöistä*. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Viestinnän tutkimusraportteja, no. 4.

Kanninen, Jaana (1991). Metsäkeskustelun ryteikössä. Teoksessa Iris Lappalainen (toim.) *Toimittajan toinen luonto. Näkökulmia ympäristöjournalismiin*. Helsinki: Gaudeamus, 74–79.

Kantola, Etti (2003). *Vihreät vaikuttajat ympäristötiedon jakajina. Ympäristöjournalistien aatteita teoriassa ja käytännössä*. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.

Keränen, Esko (1984). *Muuttuva työnkuva. Toimitustyön differentioitumiskehitys Suomen sanomalehdistössä*. Helsinki: Suomen sanomalehdistön historia -projekti.

Ketopaikka, Piia (2002). *Fiktio asiaohjelmassa. Fiktion käyttö ja syyt TV2:n Ekoistissa*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Pro gradu -tutkielma.

Kuutti, Heikki (2011). Journalistit ja julkisuusperiaate. Teoksessa Heikki Kuutti (toim.) *Julkisuusjournalismi*. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos, 436–546.

Laakkonen, Simo (2001). *Vesiensuojelun synty. Helsingin ja sen merialueen ympäristöhistoriaa 1878–1928*. Helsinki: Gaudeamus.

Laitinen, Aarno (1991). Vihreä mafia. Teoksessa Iris Lappalainen (toim.) *Toimittajan toinen luonto. Näkökulmia ympäristöjournalismiin*. Helsinki: Gaudeamus, 37–42.

Lamassaari, Tiina (2004). *Paha kiire! Journalistin arviointikyvyn mallintamista*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Pro gradu -tutkielma.

Lappalainen, Markku (1991). Suomessa on vähän ympäristötoimittajia. Teoksessa Iris Lappalainen (toim.) *Toimittajan toinen luonto. Näkökulmia ympäristöjournalismiin*. Helsinki: Gaudeamus, 12–14.

Luostarinen, Heikki (1994). *Mielen kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa*. Helsinki: Hanki ja jää.

Lyytimäki, Jari (2006). *Unohdetut ympäristöongelmat*. Helsinki: WSOY.

Lyytimäki, Jari (2009). Hiipuuko ilmastokeskustelu? Julkisen keskustelun merkitys ilmastopolitiikan valtavirtaistamiselle. *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (5), 537–541.

Lyytimäki, Jari (2012a). MOTkotusta ilmastonmuutoksesta. Journalismikritikin vuosikirja 2012. *Media & Viestintä* 35 (1), 112–117.

Lyytimäki, Jari (2012b). *The environment in the headlines. Newspaper coverage of climate change and eutrophication in Finland*. Monographs of the Boreal Environment Research. Helsingin yliopisto. Ympäristötieteiden laitos.

Lyytimäki, Jari (2012c). Ilmastokeskustelun ruumiinavaus. *Tieteessä tapahtuu* 30 (4), 60–61.

Lyytimäki, Jari & Marika Palosaari (2004). *Ympäristöviestinnän tutkimus Suomessa*. Helsinki: Suomen ympäristökeskus.

Lähde, Ville (2013). *Niukkuuden maailmassa*. Tampere: Niin & näin.

Malmelin, Karoliina (2007). Pyhää lehmää lypsämässä. Teoksessa Satu Seppä (toim.) Journalismikritiikin vuosikirja 2007. *Tiedotustutkimus* 30 (1), 99–101.

Maunuksela, Arja (1996). *Ympäristöuutiset – Uutisia ympäristön ehdoilla? TV2:n Ympäristöuutiset-ohjelman tarkastelua*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Pro gradu -tutkielma.

Melakoski, Kaarina (1991). Ympäristöjournalismin historiaa. Teoksessa Iris Lappalainen (toim.) *Toimittajan toinen luonto. Näkökulmia ympäristöjournalismiin*. Helsinki: Gaudeamus, 20–26.

Meriläinen, Reetta & Antero Mukka (2008). Kommentti: media sivustakatsojan roolissa? Teoksessa Maarit Jaakkola (toim.) *Journalismikritiikin vuosikirja 2008. Tiedotustutkimus* 31 (2), 76–78.

Möra, Tuomo (1999). *EU-journalismin anatomia. Mediasisältöjä muokanneet tekijät ennen kansanäänestystä 1994*. Helsingin yliopisto. Viestinnän laitos. Sarja 1A, no. 2.

Neuzil, Mark (2008). *The Environment and the Press. From Adventure writing to advocacy*. Evanston, Ill: Northwestern University Press.

Nieminen, Matti, Esa Konttinen, Tapio Litmanen & Marja Ylönen (1999). Introduction. Teoksessa *All Shades of Green. The Environmentalization of Finnish Society*. Jyväskylä: SoPhi, 7–19.

Nikkanen, Hanna (2010). *Viaton imperiumi*. Helsinki: Like.

Nikunen, Kaarina (2011). *Enemmän vähemmällä. Talouslaman ja teknologisen murroksen vaikutukset suomalaisissa toimituksissa 2009–2010*. Tampereen yliopisto: CMT.

Niskasaari, Mikko (1991). Oikotie vaiko ylitystie Oulujärven ylittäisi. Teoksessa Iris Lappalainen (toim.) *Toimittajan toinen luonto. Näkökulmia ympäristöjournalismiin*. Helsinki: Gaudeamus, 52–53.

Pietiläinen, Tuomo (2007). Selkeyttä vai sensuuria? Teoksessa Satu Seppä (toim.) *Journalismikritiikin vuosikirja 2007. Tiedotustutkimus* 30 (1), 91–98.

Raittila, Pentti (1994). *Joustavaa kierrätystä tiedeympäristössä. Raportti tiede- ja ympäristöjournalismin erikoistumisohjelmasta*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Sarja C, no. 19.

Rannikko, Pertti (1994). Ympäristökamppailujen aallot. Teoksessa Ari Lehtinen ja Pertti Rannikko (toim.) *Pasilasta Vuotokselle. Ympäristökamppailujen uusi aalto*. Helsinki: Gaudeamus, 11–28.

Rantajärvi, Leena (2011). Paljonko on tarpeeksi? Esipuhe julkaisussa *Ympäristöhakemisto 2012*. Mustasaari: Ympäristötoimittajat ry.

Ruusuvuori, Johanna, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (2010). Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 9–36.

Shoemaker, Pamela J. & Stephen D. Reese (1991). *Mediating the message. Theories of influences on mass media content*. New York: Longman.

Shoemaker, Pamela J. & Stephen D. Reese (1996). *Mediating the message. Theories of influences on mass media content*. 2. painos. New York: Longman.

Siltala, Juha (2004). *Työelämän huonontumisen lyhyt historia. Muutokset hyvinvointivaltioiden ajasta globaaliin hyperkilpailuun*. Helsinki: Otava.

Silverman, David (2010). *Doing Qualitative Research*. 3. painos. London: Sage Publications.

Sipilä, Meeri (2011). "Kuvasta katsoo piinattu eläin". *Eläinoikeusliikkeen media-aktivismi Tarhauskielto-kampanjassa talvella 2010*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Pro gradu - tutkielma.

Stranius, Leo (2006). Mihin katosi ympäristöliike radikaalin kansalaistoiminnan kentältä? Julkaisussa Hoikkala, Tommi & Mikko Salasuo (toim.) (2006). *Prekaariruoska? Portfoliopolvi, perustulo ja kansalaistoiminta*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. Verkkojulkaisu, 66-71.

Suhonen, Pertti (1994). *Mediat, me ja ympäristö*. Helsinki: Hanki ja jää.

Tiittula, Liisa & Johanna Ruusuvuori (2005). Johdanto. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula: *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 9–21.

Toiviainen, Pasi (2007). *Ilmastonmuutos. Nyt. Muistiinpanoja maailmanlopusta*. Helsinki: Otava.

Tunstall, Jeremy (1971). *Journalists at work. Specialist correspondents: their news organizations, news sources, and competitor-colleagues*. Beverly Hills (Calif.): Sage.

Valkonen, Jarno (2010). Ympäristösosiologian haaste. Teoksessa Jarno Valkonen (toim.) *Ympäristösosiologia*. Helsinki: WSOYpro, 197–214.

Valkonen, Jarno & Tapio Litmanen (2010). Ympäristö, talous ja kulutus. Teoksessa Jarno Valkonen (toim.) *Ympäristösosiologia*. Helsinki: WSOYpro, 143–166.

Valkonen, Jarno & Kimmo Saaristo (2010). Luonto ja yhteiskunta – ympäristösosiologian lähtökohdat. Teoksessa Jarno Valkonen (toim.) *Ympäristösosiologia*. Helsinki: WSOYpro, 7–27.

Valkonen, Jarno & Kimmo Saaristo (2010). Ympäristökonfliktit. Teoksessa Jarno Valkonen (toim.) *Ympäristösosiologia*. Helsinki: WSOYpro, 101–113.

Vehkoo, Johanna (2011). *Painokoneet seis! Kertomuksia uuden journalismin ajasta*. Helsinki: Teos.

Väliverronen, Esa (1994). *Tiede ja ympäristöongelmat julkisuudessa*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Sarja A, no. 83.

Väliverronen, Esa (1996). *Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairauskertomus*. Tampere: Vastapaino.

Väliverronen, Esa (2009). Journalismi kriisissä? Teoksessa Esa Väliverronen (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 13–31.

Väliverronen, Esa (2012). Ympäristöjournalismin nousu ja tuho. *Tiedetoimittaja* 2012 (3), 14–15.

Väyrynen, Kari (2006). *Ympäristöfilosofian historia maaäitimyytistä Marxiin*. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura.

Ympäristötoimittajat ry (2008). *Ympäristöhakemisto 2009*. Vaasa: Ympäristötoimittajat ry.

Internet

Gillis, Justin & Kenneth Chang (2014). Scientists Warn of Rising Oceans From Polar Melt. *New York Times* 12.5.2014.

<http://www.nytimes.com/2014/05/13/science/earth/collapse-of-parts-of-west-antarctica-ice-sheet-has-begun-scientists-say.html> Viitattu 28.5.2014.

Grundström, Elina (2012). Vitutus ei tapa. *Journalisti* 29.11.2012.

<http://www.journalistiliitto.fi/journalisti/lehti/2012/21/kolumnit/vitutus-ei-tapa/> Viitattu 16.5.2014.

Heinonen, Ari (2013). Videoista vetoapua lehdille. *Suomen Lehdistö* 14.5.2013.

<http://www.suomenlehdisto.fi/blog/2013/05/14/videoista-vetoapua-lehdille/> Viitattu 16.5.2014.

Helve, Lauri (1995). Kaikki puita paijaamaan. *Kauppalehti* 24.11.1995.

<http://www.kauppalehti.fi/5/i/talous/uutiset/avoinarkisto/trindex.jsp?xid=27446&date=1995/11/24>
Viitattu 16.5.2014.

JSN, Julkisen sanan neuvosto (2014a). Journalistin ohjeet kautta aikain.

www.jsn.fi/ohjeet_kautta_aikain/ Viitattu 16.5.2014.

JSN, Julkisen sanan neuvosto (2014b). Journalistin ohjeet ja liite.

http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/ Viitattu 16.5.2014.

Kauppinen, Juha (2012). Taistelutanner. *Journalisti* 31.5.2012.

<http://www.journalistiliitto.fi/journalisti/lehti/2012/11/artikkelit/taistelutanner/> Viitattu 16.5.2014.

Lankinen, Tiina (2014). Säteilyn vaikutuksia ei vielä oteta vakavasti. *Aikalainen* 9.5.2014.

<http://aikalainen.uta.fi/2014/05/12/sateilyn-vaikutuksia-ei-oteta-viela-vakavasti/> Viitattu 16.5.2014.

Long Play (2014). Singlet.

<http://www.longplay.fi/fi/singlet> Viitattu 16.5.2014.

Luoma-aho, Veera (2013). Puroja ja koloja. *Journalisti* 2.5.2013.

<http://www.journalistiliitto.fi/journalisti/lehti/2013/06/artikkelit/tulevaisuuden-tyokalupakki/>
Viitattu 16.5.2014.

Nikkanen, Hanna (2012). They shoot citizen journalists, don't they? Curating or outsourcing? Opportunities and threats in post-gatekeeper journalism.

<http://www.ifla.org/publications/they-shoot-citizen-journalists-dont-they-curating-or-outsourcing-opportunities-and-thre> Viitattu 5.6.2014

Niskasaari, Mikko (2009). MOT:ia voi puolustaa vain valheella. Blogikirjoitus 18.12.2009.
<http://www.mikkoniskasaari.fi/node/74> Viitattu 16.5.2014.

Porttinen, Katri (2010). Vihreän oksan varassa, *Journalisti* 14.10.2010.
<http://www.journalistiliitto.fi/journalisti/lehti/2010/17/artikkelit/vihrean-oksen-varassa/> Viitattu 16.5.2014.

Peltomäki, Tuomas (2013). Maatalousasioissa ei kuulu ympäristöväen ääni. *Helsingin Sanomat* 30.4.2013.
<http://www.hs.fi/kotimaa/a1367210114524/> Viitattu 5.6.2014.

Sallinen, Paula (2014). Analyytikko: Mediatyhtiöiden vikabisnekset syynä yt-sumaan. *Journalisti* 2.5.2014.
<http://www.journalistiliitto.fi/journalisti/lehti/2014/06/artikkelit/analyytikko-mediatyhtioiden-vikab/> Viitattu 16.5.2014.

Suomen luonnonsuojeluliitto (2010). Ympäristöjournalismi Suomessa 2010.
www.sll.fi/tiedotus/ymparistojournalismi-suomessa-2010.pdf Viitattu 16.5.2014.

Yle (2009). Sarja: Ilmastodieetit.
<http://teema.yle.fi/ohjelmat/juttuarkisto/ilmastodieetit> Viitattu 16.5.2014.

Yle (2012). Vihreät toimittajien suosikkipuolue. Yle kotimaan uutiset 22.7.2012.
http://yle.fi/uutiset/sunnuntaisuomalainen_vihreat_toimittajien_suosikkipuolue/6225996 Viitattu 16.5.2014.

Yle (2013). Vastuuraportti.
http://yle.fi/yleisradio/sites/default/files/vastuuraportti_2012.pdf Viitattu 16.5.2014.

Yle (2014a). Ympäristöuutiset: ”Environment News in English”.
<http://yle.fi/vintti/yle.fi/ympuut/index.html> Viitattu 16.5.2014.

Yle (2014b). Julkinen palvelu.

<http://yle.fi/yleisradio/julkinen-palvelu> Viitattu 20.5.2014

Ympäristötoimittajat (2014). Ympäristötoimittajat ry.

www.ymparistotoimittajat.fi/ Viitattu 16.5.2014.

Kuviot

Kuvio 1: Shoemakerin ja Reesen vaikutushierarkiamalli, s. 13.

Kuvio 2 ja kuvio 3: Ympäristöjournalistien kokemus ympäristökysymysten käsittelyyn vaikuttavista tekijöistä, s. 20 ja 91.

Liitteet

LIITE 1. Esimerkki yhteydenottokirjeestä

LIITE 2. Kysymysrunko teemoittain

LIITE 3. Haastateltavat ammattilaisina

LIITE 4. Näytteitä aineiston teemoittelusta

LIITE 1. Esimerkki yhteydenottokirjeestä

Hei!

Teen pro gradu -tutkielmaa ympäristöjournalismista Tampereen yliopiston journalistiikan laitoksella. Tutkin toimittajien kokemuksia siitä, minkälainen on ympäristöjournalismin tekemisen toimintaympäristö.

Mahtaisiko sinulle sopia haastattelu? Tarkoitukseni on haastatella vajaata kymmentä ympäristökysymyksiin erikoistunutta ja alalla pidempään työskennellyttä toimittajaa.

Ohjaajani viestinnän, median ja teatterin yksikössä Tampereella on professori Heikki Luostarinen. Haastattelut teen nimettöminä.

Toivoisin viikon sisällä vastausta siihen, olisiko tällainen haastattelu mahdollinen. Haastattelussa kestää noin tunti.

Haastatteluajaksi Helsingissä tai pääkaupunkiseudulla sopisi itselleni esimerkiksi viikolla 50 tai 51 mikä aika tahansa. Jos olet nyt poissa pääkaupunkiseudulta, myös myöhempi aika sopii. Yritän sopia useamman haastattelun samalle päivälle, koska asun Tampereella.

Voit katsoa kysymysrunkoa alta etukäteen (liitteenä).

Terveisin,
Päivi Mattila

(yhteystiedot)

LIITE 2. Kysymysrunko teemoittain

Taustat

- Miten pitkään olet tehnyt juttuja ympäristöaiheista? Mihin mediaan teet nyt, minkä tyyppisiä juttuja ja mistä teemoista?
- Miten määrittelet ympäristöjutun? Ovatko esimerkiksi kaikki jutut, joissa käsitellään ilmastonmuutosta, ympäristöjuttuja?

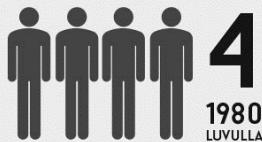
Ympäristökysymysten käsittelyyn vaikuttavia tekijöitä

- Minkälaiset ympäristöasioihin liittyvät juttuaiheet saa toimituksessa helposti läpi? Minkälaisen aiheiden käsittely voi olla hankalaa? Mistä se johtuu? Onko jutuille asetetuissa vaatimuksissa tapahtunut muutoksia urasi aikana?
- Miten työskentelyolosuhteesi vaikuttavat ympäristöaiheiden käsittelyyn?
- Ympäristöjournalismin yhteydessä on käyty keskustelua yleistoimittajista ja erikseen nimetyistä erikoistoimittajista. Mitä mieltä olet nykyisestä tilanteesta?
- Miten toimituksesi johto tai kollegasi suhtautuvat ympäristöasioiden käsittelyyn? Kannustetaanko toimituksessasi ympäristöasioiden käsittelyyn? Onko tässä asiassa tapahtunut muutoksia?
- Miten lähteet suhtautuvat ympäristöasioista juttua tekevään toimittajaan? Onko siinä tapahtunut muutoksia? Tietolähteillä voit miettiä viranomaisia, tieteilijöitä, yrityksiä ja kansalaisjärjestöjä.
- Onko toimituksesi suhtautuminen ympäristöasioissa hyödynnettäviin lähteisiin muuttunut? Annetaanko esimerkiksi ympäristöjärjestöille enemmän tilaa kuin ennen?
- Minkälaiset yhteiskunnalliset tekijät vaikuttavat mielestäsi merkittävästi ympäristöaiheiden käsittelyyn ja esiin nostamiseen? Miten?
- Minkälaiseen suuntaan ajattelet suomalaisen ympäristöjournalismin olevan menossa tulevaisuudessa?

HAASTATELTAVAT *ammattilaisina*

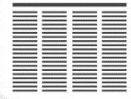
Työkokemus journalistina

ALALLE

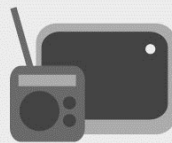
Ensisijainen mediatyyppi

LEHDISTÖ

5

TYÖSKENTELEE
LEHDISTÖSSÄ

3

TYÖSKENTELEE
TV:SSÄ TAI RADIOSSA

Vakituisessa työsuhteessa olevien työhistoria

3

ON TOIMINUT
PÄÄTOIMISENA
YMPÄRISTÖ-
TOIMITTAJANA

JOSSAIN URANSA VAIHEESSA

3

ON AINA
OLLUT
YLEIS-
TOIMITTAJA

Nykyinen status työntekijänä

TYÖSUHTEESSA,

HEISTÄ 0

PYSTYI NYKYISISSÄ TYÖTEHTÄVISSÄÄN
KESKITTYMÄÄN PÄÄTOIMISESTI
YMPÄRISTÖKYSYMYKSIIN

FREE-
LANCER

LIITE 4. Näytteitä aineiston teemoittelusta

Tämä teemoittelu kuvaa sitä vaihetta, joka oli tietokoneella tekemäni alustavan teemoittelun lopputulos. Ensimmäisessä tapauksessa (lainaus 1.) sijoitin haastattelulainauksen ylimmän osan (tummennettu alue) *lähteet*-teemakategoriaan ja siellä *viranomaiset*-pääotsikon alle. Muodostin nämä otsikot nopeasti, koska pidin haastattelurunkoon valitsemiani jäsentelyjä mielekkäinä aineiston analyysin kannalta. Kun olin läpikäynyt koko haastatteluaineiston, aloin erotella teemoihin kertynyttä aineistoa vielä pienempiin alaryhmiin. Sijoitin kyseisen lainauksen muiden samantyyppisten pätkien kanssa alaotsikon ”tiedotus keskittynyttä ja sulkeutuu” alle.

Lainauksen alempi osa taas sijoittui *mikä mediaa kiinnostaa* -teemakategoriaan, johon keräsin toimittajien kokemuksia ammattirutiineista ja ympäristöjournalismin alaan kuuluvien juttujen sisältövaatimuksista. Tässä kategoriassa oli aineistoa yhtäältä siitä, mistä haastateltavat katsoivat toimituspäälliköiden olevan kiinnostuneita ja siitä, minkälaisia vaikeuksia ympäristökysymyksiin koettiin liittyvän asiasisältöjensä vuoksi. Sijoitin kyseessä olevan lainauksen *asiasisältöjen vaikeudet* -pääotsikon alle. Tein lopuksi tarkemman ryhmittelyn, ja lainaus sijoittui alaryhmään, jolle annoin alaotsikon ”aiheen toistuvuus, työläys”.

Minkä tyyppisiä hankaluuksia on ollut?

No nimenomaan just ton tyyppisiä, että jotkut virkamiehet vaikka, niitä on mun mielestä yhä vaikeampi ja vaikeampi saada kakistamaan ulos joitakin epäkohtia. Että ihan hirveästi saa rutistaa virkamiehistä sitä tietoa, että ei kerta kaikkiaan saa sitä tietoa. Mutta kuten sanottu, niin kyllä yleensä aina edes lyhyt juttu syntyy aiheesta kuin aiheesta. Vaikeuksiin voi listata ehkä myös, että miten löytää jokin uusi freesi näkökulma vaikka ilmastonmuutokseen, ettei pitkästytäisi lukijoita kuoliaaksi. Aika paljon saisi käyttää aikaa ideointiin ja ideoiden kalasteluun.

Lainaus 1. Esimerkki aineiston teemoittelusta.

Seuraavan lainauksen (lainaus 2.) taas sijoitin *erikoistoimittaja* -teemakategoriaan, ja siellä otsikon *organisaatio ei anna resursseja* alle. Tarkemmassa erotteluvaiheessa annoin samaa aihetta käsittelevälle alaryhmälle alaotsikon ”vaaditaan oma-aloitteisuutta”.

Se on melkein pä kyllä oikeastaan vain itsestään kiinni, kuinka paljon jaksaa tehdä. Koska kuitenkin ei ole siis irrotettu seuraamaan niitä, vaan pitää tehdä tää kaikki muu [X-osaston työ]. Että se on tavallaan ylimääräistä. Siinä sitten tulee ehkä ne rajat vastaan.

Lainaus 2. Toinen esimerkki aineiston teemoittelusta.